

ÚVODNÍK

Mediální výročí

I.

Redakce *Právníka* se rozhodla věnovat květnový sešit časopisu právním otázkám spojeným s médii jako prostředky hromadné a veřejné komunikace. Hlavní důvod, proč se tak děje, je spojen s letošním 18. květnem.

Toho dne totiž uplyne 100 let od zahájení pravidelného rozhlasového vysílání v někdejší Československu. Společnost *Radiojournal s.r.o.* si zřídila vysílací stanici ve Kbelích, dnes již pražských, tehdy ovšem v samostatné obci, nedaleko letiště a v pátek 18. května 1923 zahájila ve 20:15 vysílání. Nebylo to jednoduché. Vysílalo se ze zapůjčeného skautského stanu postaveného na levé straně silnice blízko domu č. 10 na dnešní Mladoboleslavské ulici, kde se vybírala potravní daň na čáře (akcíz). Do celt bubnoval déšť, několik mužů muselo stan držet, aby odolal větru, ale přesto se zdárně uskutečnilo vysílání zahájené slovy: „*Halo, halo, zde radiostanice O. K. P. Kbely z Prahy, prozatímní vysílací stanice Radiojournalu, která vysílá na vlně 1025 m zprávy a program.*“ Ani pes, který vběhl do vysílací stanice ukrýt se před deštěm a štěkotem doprovázel vystoupení operní pěvkyně *Růženy Topinkové*, nemohl zkalit fakt, že Československo bylo prvním státem kontinentální Evropy, kde začal rozhlas pravidelně vysílat. Dnes toto místo připomíná památník zřízený ve Kbelích v roce 1973. Pravda, v celé Evropě jsme byli druzí – po Velké Británii. BBC začala pravidelně vysílat o půl roku a čtyři dny dříve, 14. listopadu 1922.

Druhým tradičním médiem je televize. Ta naše má v letošním květnu dokonce výročí dvě, třebaže to významnější je vlastně také spojeno s rozhlasem, jak ještě uvidíme. Veřejné televizní vysílání u nás začalo před sedmdesáti lety 1. května 1953 ve 20 hodin. Překvapivě nebylo zahájeno politickým projevem, ale úvodním slovem oblíbeného herce *Jaroslava Marvana*. Od 9. května 1973 pak *Československá televize* přistoupila k pravidelnému barevnému vysílání. Tehdy však jen na druhém programu (první program začal s pravidelným barevným vysíláním na den přesně o dva roky později).

Nejstarší médium masové komunikace – noviny, letos žádné velké výročí nemá. Snad, pokud bychom nějaké přece jen hledali, dalo by se nejspíš poukázat, že nedávno uplynulo 270 let, co se 9. února 1753 narodil nakladatel a zakladatel novodobé české žurnalistiky *Václav Matěj Kramerius*, vydavatel *Krameriusových c. k. pražských poštovských novin*, později přejmenovaných na vlastenecké.

Svět novin, rozhlasu a televize válčují komunikační kanály a sociální sítě využívající internet. Protože spolu počítače komunikují prostřednictvím rodiny protokolů TCP/IP, můžeme zmínit, že právě před půlstoletím vypracovali otec internetu *Vinton Gray Cerf* a *Robert Elliot Kahn* zásadní reformulaci, v níž byly rozdíly mezi síťovými protokoly skryty za pomoci společného síťového protokolu a odpovědnost za spolehlivost, kterou dříve nesla síť, nyní přešla na hostitele. Zveřejnili ideu vedoucí později k TCP/IP.

A protože v průběhu posledních sta let ovládla veřejné šíření informací a názorů jiná média než tištěná, hodí se snad připomenout, že u jejich kolébky stála práce *A Treatise on Electricity and Magnetism* vydaná před 150 lety. Autor jejích dvou dílů *James Clerk Maxwell* v nich předložil teorii s myšlenkami a závěry, jejichž ověřování, rozvoj a technické

aplikace daly po desetiletích vzniknout komunikačním médiím dnešního světa – rozhlasu, televizi i internetu.

Mohli bychom tedy uzavřít: s výročími je to jako s *causā bibendi* – každý si nějaké najde.

II.

Naše historická zkušenost je zvláštní v tom, že na mediální svět měl stát dlouho svůj výrazný vliv. Tisk byl sice svobodný, ale v dobách habsburské monarchie a první, druhé i třetí republiky podléhal státní cenzuře. Rozhlasové vysílání vzniklo jako soukromé, ale ani ne za dva roky je stát kapitálovým vstupem Československé pošty v roce 1925 ovládl a užil k prosazování vlastních zájmů, byť tehdy v zásadě bohulibých, což se odrazilo v popularitě vysílání u obyvatelstva a v respektu k rozhlasu přejmenovanému na *Československý* až v roce 1938. Vcelku dobře dostál úkolu, který dnes označujeme jako veřejnou službu.

Nebudeme-li se zdržovat temnou protektorátní dobou, připomeňme, že po osvobození od nacismu, leč v časech, kdy již – pokud si vypůjčíme od *Karla Kryla* příměr – „*na obzoru rudý kohout roztahoval drápy*,“ se komunistický ministr informací *Kopecký* dohodl 22. srpna 1945 se svým rovněž komunistickým slovenským protějškem *Chorváthem* na politickém ovládnutí *Československého rozhlasu*. Byl to mezikrok. Zákonem č. 137/1948 Sb. bylo toto médium zestátněno. *Československá televize* vznikla v roce 1957 jako státní nařízením vlády č. 62/1957 Sb., o nové organizaci rozhlasu a televise. (Televizní vysílání bylo zahájeno již 1. května 1953, ale provozoval je *Československý rozhlas* prostřednictvím *Televizního studia Praha* jako své organizační složky.) Není třeba zdůrazňovat, že v letech 1948 až 1989 podléhala všechna média tvrdé předběžné i následné cenzuře (s kratičkou pauzou od března do srpna 1968).

Přelom let 1989/1990 přinesl svobodu médií a v následujících desetiletích se otevřela řada otázek dotýkajících se i právní problematiky, ať již z pohledu vnitrostátního práva, nebo práva Evropské unie. Na některé se pokoušejí odpovědět příspěvky v tomto sešitu *Právnicka*.

III.

Redakce nezastírá, že na základě dosavadních zkušeností s čísly obdobného zaměření předpokládala větší zájem příspěvatelů vyjádřit se k aktuálním otázkám mediálního práva. Tentokrát se nám sešla nevelká nabídka a některé příspěvky navíc neobstály v recenzním řízení. Sluší se tedy poděkovat zvláště příspěvatelům z Právnické fakulty Masarykovy univerzity, že se redakci hlavně díky jejich angažmá podařilo toto číslo sestavit.

Z příspěvků přijatých do tohoto čísla vybírala komise složená z členů redakční rady stať vědecky nejprínosnější. Členové komise *Jan Bárta*, *Josef Baxa*, *Karel Eliáš*, *Monika Forejtová*, *Bohumil Havel*, *Olga Pouperová* a *Josef Skála* se vyslovili pro studii *Tomáše Svobody* s názvem *Objektivní a vyvážené informace ve vysílání – racionální požadavek, či iluze?*. Autor obdrží mimořádnou prémii 12.000 Kč, kterou laskavě věnovala Randova nadace při Spolku českých právníků Všehrd. Nadaci náleží za tento mecenášský počín od redakce *Právnicka* vděčné poděkování.

STATI

Objektivita a vyváženost v rozhlasovém a televizním vysílání: nepochopený mýtus rovnosti všech hlasů

Martin Škop* – Lenka Waschková Císařová**

Abstrakt: Pojmy objektivita a vyváženost patří k ústředním normativním pojmům regulace rozhlasového a televizního vysílání (viz § 31 odst. 2 a 3 zákona č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání). Navzdory častému použití těchto korektivů audiovizuálního vysílání neexistuje dostatečná shoda na jejich obsahu, respektive vymezení. Vzhledem ke kritickému zaměření si příspěvek jako východisko zvolil mediální teorii, která chápe pojmy objektivita a vyváženost v odlišném kontextu, než odpovídá jejich používání v právním prostředí. Důvodem je jejich nedostatečné uchopení a „strojový“ přístup k chápání vyváženosti či objektivity jak v mediální praxi, tak v následném právním hodnocení. Základem článku je proto analýza mediálně-teoretického přístupu a následně dosavadních poznatků právní teorie i praxe, která poskytuje fundovaný základ pro další úvahy. Na základě těchto zjištění článek předkládá hodnotově kognitivní instrumentarium nabízející vhodné postupy pro posuzování, zda se konkrétní sdělení (mediální obsah) nachází v rozsahu relativně abstraktních pojmů objektivita a vyváženost. Metodologicky je příspěvek pojat doktrinárně jako hledání koherence mezi mediálně-teoretickým přístupem a právním řešením problémů spojeným s objektivitou a vyvážeností v rozhlasovém a televizním vysílání.

Klíčová slova: objektivita, vyváženost, regulace rozhlasového a televizního vysílání, audiovizuální regulace

Úvod

Pojmy objektivita a vyváženost patří k ústředním pojmům regulace rozhlasového a televizního vysílání. Navzdory častému použití těchto korektivů audiovizuálního vysílání neexistuje dostatečná shoda na jejich obsahu, respektive vymezení, a to i přesto, že například Nejvyšší správní soud konstatoval, že mají „v žurnalistické doktríně poměrně ustálený obsah“.¹ Avšak obor mediální teorie chápe pojmy objektivita a vyváženost v odlišném kontextu, navíc často nejasně a se „strojovým“ přístupem. Cílem článku je tedy zařadit do příslušného normativního kontextu pojmy *objektivita* a *vyváženost*, které jsou součástí právní regulace rozhlasového a televizního vysílání, a spojit jejich právní charakteristiky s teorií mediálních studií a žurnalistiky. Základem příspěvku je tedy analýza dosavadních poznatků právní teorie i praxe a následně mediálně-teoretického přístupu, která by měla poskytnout fundovaný základ pro hodnotově kognitivní instrumentarium nabízející vhodné postupy pro posuzování, zda se konkrétní sdělení nachází v rozsahu relativně

* Doc. JUDr. Mgr. Martin Škop, Ph.D., Právnická fakulta, Masarykova univerzita. E-mail: Martin.Skop@law.muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2727-8059>.

** Mgr. Lenka Waschková Císařová, Ph.D., Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita. E-mail: cisarova@fss.muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3307-0801>.

¹ Rozsudek ze dne 26. května 2010 čj. 3 As 6/2010-71.

abstraktních pojmů objektivita a vyváženost. Metodologicky bude příspěvek pojat doktrinárně jako hledání koherence mezi mediálně-teoretickým přístupem a právním řešením problémů spojeným s objektivitou a vyvážeností v rozhlasovém a televizním vysílání.

1. Metodologie bádání

Metodologicky je článek zaměřen na právní dogmatiku, což znamená, že se orientuje na zkoumání koherentního základního systému, který umožňuje porozumět jazykově formulovaným pravidlům vytvářeným normotvůrcem.² Cílem je proto porozumět, jaká pravidla vyjádřil normotvůrce ve formálních pramenech práva v takové podobě, která bude bezrozporná, racionální a bude respektovat koherenci právního systému. Konkrétně se soustředí na zjišťování akceptovatelných normativních zdůvodnění vysvětlujících právní postupy.³ Doktrinární výzkum, který jsme použili i v tomto článku, představuje proces vedoucí k analýze či identifikaci obsahu práva.⁴ Právo je nezbytně chápat jako systém. V takovém případě pomáhá právní doktrína s využitím koherentních a racionálně vysvětlitelných tezí respektujících povahu konkrétního právního systému představit právo jako ucelenou a funkční síť pravidel.⁵ Cílem je předložit takový koherentní obraz práva, který odpovídá základům obvyklého lidského usuzování a hodnotám, s nimiž je právo spojováno.⁶ V tomto postupu není důvod soustředit se výlučně na ryze normativní zdroje (právní předpisy), ale je přípustné využít další zdroje, pomocí nichž lze identifikovat obsah práva v konkrétní reálné společnosti.

Cílem článku je zařadit do příslušného normativního kontextu pojmy *objektivita* a *vyváženost*, které jsou součástí právní regulace rozhlasového a televizního vysílání a spojit jejich právní charakteristiky s teorií mediálních studií a žurnalistiky. Proto je článek koncipován jako mezioborový: spojuje prvky právní vědy a mediálních a žurnalistických studií. Po zjištění normativního obsahu pojmů se soustředí na jejich porovnání s koncepty objektivit a vyváženosti, jak je pojmají mediální vědy. Přestože jsou tyto pojmy neurčité (viz dále v textu) a mohou být v konkrétních případech naplněny částečně odlišným obsahem, je vzhledem k principu právní jistoty a formální spravedlnosti žádoucí, aby adresáti mohli předvídat, jaká jednání budou orgány veřejné moci považovat za protiprávní. V tomto počínání je důležité věnovat odpovídající prostor i rozhodování obecných soudů a Ústavního soudu, protože tyto instituce prověřují postup Rady pro rozhlasové a televizní vysílání (dále též „RRTV“) při posuzování, zda byl porušen zákon. Z obecných soudů jsme zvolili Nejvyšší správní soud (dále také „NSS“), který je kasačním soudem při zjišťování porušení povinností provozovatelů rozhlasového a televizního vysílání. Jako nejvyšší soud v soustavě obecných soudů má proto zajišťovat (mimo jiné) jednotnost rozhodovací praxe instančně podřízených soudů, výsledkem čehož by měla být následná koherence

² VARGA, C. Law and its Doctrinal Study. On Legal Dogmatics. *Acta Juridica Hungarica*. 2008, roč. 49, č. 3, s. 254.

³ VARUHAS, J. N. E. Mapping Doctrinal Methods (12. ledna 2023). Text bude uveřejněn in: DALY, P. – TOMLINSON, J. (eds). *Researching Public Law in Common Law Systems*. Cheltenham: Edward Elgar, 2023. Dostupné z: <<https://ssrn.com/abstract=4087836>>.

⁴ HUTCHINSON, T. Doctrinal Research: Researching the Jury. In: WATKINS, D. – BURTON, M. (eds). *Research Methods in Law*. 2nd edition. Oxon: Routledge, 2018, s. 13.

⁵ VAN GESTEL, R. – MICKLITZ, H.-W. Revitalizing Doctrinal Legal Research in Europe: What About Methodology? *EUI Working Paper Law*. 2011, č. 5, s. 26.

⁶ PECZENIK, A. A Theory of Legal Doctrine. *Ratio Juris*. 2001, roč. 14, č. 1, s. 79.

v soustavě obecných soudů. Právě spojení pojmů objektivita a vyváženost s konkrétními podmínkami a obsahy proto umožní porozumět jim nejen z pohledu interpretace práva, ale také aplikace práva. Žádoucnost takového porozumění se ukazuje jako nezbytná, protože samotná ustanovení jsou „neobratně“ formulovaná⁷ a působí dojmem nižší úrovně spojení s teorií masové komunikace.

Při volbě relevantních soudních rozhodnutí jsme v první řadě vyšli z databáze soudních rozhodnutí spravované RRTV.⁸ V ní jsou obsažena nejen rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, ale také nižších soudů (především Městského soudu v Praze). Další databází byla databáze spravovaná NSS.⁹ V ní jsme hledali rozhodnutí podle jejich vztahu k příslušným částem právních předpisů. Stejný postup jsme pak uplatnili i v případě databáze rozhodnutí Ústavního soudu.¹⁰ Jako zajímavé, ale empiricky nepoužitelné se ukázalo zjištění, že tyto databáze nás nedovedly ke stejným výsledkům. Přestože se částečně překrývají, nejsou identické. Vzhledem k tomu, že však článek není směřován empiricky a rozhodnutí jsou používána jako ilustrace možné praxe (bez snahy o zobecnění) a hledání trendů v rozhodovací praxi, případně potenciálních shodných modelů rozhodování, ke kterým při používání svých rozhodnutí soudy dospěly, není vyčerpávající analýza soudních rozhodnutí nezbytná.

V rámci teorie mediálních a žurnalistických studií jsme se formou přehledové statě a analýzy sledovaných termínů zaměřili na klíčové texty (od překladů zahraničních publikací, přes oborové slovníky, k učebnicím) v českém jazyce, kterých je omezené množství. Většina z nich pak vychází z převážně britských (Denis McQuail, Brian McNair, John Fiske aj.) a amerických odborných zdrojů (Gaye Tuchman aj.).

2. Normativní regulace objektivity a vyváženosti

Obecným právním předpisem zakotvujícím objektivitu a vyváženost je zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších právních předpisů (ve znění účinném ke dni 8. ledna 2023, pokud není uvedeno jinak) (dále jen „zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání“). Jeho ustanovení § 31 odst. 2 stanoví povinnost provozovatelům rozhlasového nebo televizního vysílání poskytovat „objektivní a vyvážené informace nezbytné pro svobodné vytváření názorů“. Navazující odst. 3 uvádí, že provozovatel „je povinen zajistit, aby ve zpravodajských a politicko-publicistických pořadech bylo dbáno zásad objektivity a vyváženosti a zejména nebyla v celku vysílaného programu jednostranně zvýhodňována žádná politická strana nebo hnutí, popřípadě jejich názory nebo názory jednotlivých skupin veřejnosti, a to s přihlédnutím k jejich reálnému postavení v politickém a společenském životě.“

Speciální ustanovení k tomu obsahuje zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o České televizi“) a zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Českém rozhlasu“). Tyto předpisy konkretizují a rozvádějí (krom objektivity a vyváženosti uvádí např. požadavek ověřenosti) uvedené povinnosti (dodržení objektivity a vyváženosti, krátce řečeno) specificky

⁷ ROZEHNAL, A. *Mediální právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 138.

⁸ Databáze dostupná z: <<https://www.rrtv.cz/cz/static/cim-se-ridime/judikaty.htm>>.

⁹ Databáze NSS dostupná z: <<https://vyhledavac.nssoud.cz/>>.

¹⁰ Databáze NALUS dostupná z: <<https://nalus.usoud.cz/>>.

pro Českou televizi a Český rozhlas a regulují tak vysílatele ze zákona, někdy označované jako vysílatele veřejné služby. K tomu lze ještě doplnit, že zákony o vysílatelích veřejné služby (respektive vysílatelích ze zákona) jsou dřívější v poměru k obecnému předpisu regulujícímu rozhlasové a televizní vysílání, a proto není vztah mezi nimi bez nejasností (minimálně vyvstává otázka, proč jsou některé povinnosti vysílatelům veřejné služby stanoveny dvakrát). Přestože tato nekoordinovanost mohla být v roce 2001 dána požadavkem nezbytné harmonizace práva České republiky s právem EU a nutností připojit k regulaci rozhlasového a televizního vysílání požadavky směrnice Rady (89/552/EHS) z 3. října 1989 o koordinaci určitých ustanovení stanovených zákony, předpisy nebo administrativním opatření v členských státech, pokud jde o provozování televizního vysílání (tzv. Televize bez hranic), uplynulo již dost času na nápravu. Tyto prvky však nejsou pro téma článku významné.

Oba relevantní odstavce § 31 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání upravují poměr mezi provozováním rozhlasového a televizního vysílání a objektivitou a vyvážeností a představují zákonem stanovený zásah do svobody projevu provozovatelů [viz čl. 17 Listiny základních práv a svobod (dále též „Listina“), případně specificky pro rozhlasové a televizní vysílání ustanovení § 31 odst. 1 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání, které stejně jako Listina stanoví svobodu a zákonem stanovené meze jejího omezení]. Z tohoto důvodu je nutné povinnosti spojené s objektivitou a vyvážeností chápat *restriktivně* a co nejvíce šetřit svobodu projevu provozovatelů rozhlasového a televizního vysílání (preference absence legitimacy zásahu), tedy méně využívat oprávnění donutit osoby odlišné od státu jednat¹¹ a upřednostnit svobodu projevu.

Rovněž mezi oběma ustanoveními (§ 31 odst. 2 a odst. 3 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání) panuje poměr obecnosti a zvláštnosti. Ustanovení § 31 odst. 2 zákona stanoví obecnou povinnost každému vysílateli, aniž by výslovně konkretizoval, zda se povinnost vztahuje na celý program (všechny pořady), nebo pouze na ty spojené se zpravodajstvím a publicistikou.¹² Větu první však nelze interpretovat bez věty druhé (pomocí techniky jazykového výkladu *in pari materia*). Pokud normotvůrce ve stejném ustanovení výslovně zmiňuje povinnost odlišit *hodnotící komentáře* od *informací zpravodajského charakteru*, dá se předpokládat, že i povinnost uvedená v první větě odstavce je limitována na případy pořadů zpravodajských a publicistických. Tomu konečně odpovídá i favorizace svobody, a naopak nezbytnost omezení zásahů do svobody projevu. Ustanovení § 31 odst. 2 věta první zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání také směřuje ke stanovení účelu zpravodajských a publicistických pořadů: zajistit svobodné utváření názorů. Právě k tomu mají sloužit objektivní a vyvážené informace a přispívat alespoň k udržení demokratické diskuse, včetně zachování autonomie svobodné vůle jednotlivců. Druhá věta ustanovení pak (sama o sobě) stanoví povinnost odlišovat sdělení, která jsou potenciálně *nepravdivá* od *hodnotících soudů*.¹³

¹¹ HORWITZ, M. J. The History of the Public/Private Distinction. *University of Pennsylvania Law Review*. 1982, roč. 130, č. 6, s. 1426.

¹² Přestože mezi zpravodajstvím a publicistikou existuje dělicí linie, prozatím si vystačíme s tím, že zpravodajství je více informační (sdělení, která jsou pravdivá, nebo nepravdivá), zatímco publicistika je více hodnotící (sdělení nejsou pravdivá, nebo nepravdivá). Proto publicistika obsahuje potenciálně sdělení subjektivní povahy. Tato definice však není ani přesná a ani vyčerpávající.

¹³ Přestože odlišení sdělení a soudů není absolutní a celá řada informací má obojí charakter, normotvůrce zde nesměřuje k ideálnímu (utopickému) stavu, ale obě kategorie chápe jako aproximační (provozovatelé se k nim přibližují).

Vedle zákonem stanoveného účelu (viz § 31 odst. 2 věta první zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání) lze některé účely identifikovat i v rozhodovací praxi soudů. Například Nejvyšší správní soud spatřuje v příklonu k objektivitě a vyváženosti nástroj k tomu, aby si divák (posluchač) udělal vlastní názor.¹⁴ Cílem je ochrana možnosti příjemce sdělení vytvářet si vlastní názor a minimalizovat manipulační praktiky, které by zvýhodňovaly určitý pohled nebo přístup, především v otázkách veřejného zájmu. V nálezu sp. zn. I. ÚS 4035/14 ze dne 30. 1. 2018 (N 13/88 SbNU 191), bod 54, Ústavní soud zmiňuje jako účel ochranu nezbytných požadavků pro vedení informované, demokratické diskuse o věcech veřejného zájmu. V tomto podání jde spíše o obecné klíše spojené s racionálně-osvícenským pojetím veřejné diskuse, které může být velmi obtížně naplněno. Abstrahovat však lze nezbytnost diskuse o věcech veřejného zájmu, k níž mají objektivní a vyvážené informace přispívat. V tomto nálezu se také Nejvyšší správní soud (jako účastník řízení) vyjádřil k účelům ochrany objektivitě a vyváženosti zpravodajských a politicko-publicistických sdělení. Uvedl, že zkreslené a nepravdivé informace nepřispívají k naplnění úlohy médií ve společnosti, protože pokrývají diskusi. Naopak dodržení požadovaných standardů vede k zachování plurality a pestrosti, a nakonec ke svobodnému vytváření názorů.¹⁵ Jako dominantní účel se proto jeví ochrana diváků nebo posluchačů¹⁶ jakožto celku, aniž by nutně musela být dotčena jejich individuální práva.

Je možné říci, že účelem stanovení povinnosti zachovávat principy objektivitě a vyváženosti je ochrana veřejných zájmů či hodnot, včetně práv menších a slabších sociálních skupin.¹⁷ Takto cílená regulace směřuje především k ochraně svobody (publika) v rozhodování. Dodržování zásad objektivitě a vyváženosti má zajistit, aby rozhodovací svoboda lidí nebyla manipulována nástroji, které jsou obvykle v právu považovány za silné (jsou všudypřítomné a vtíravé),¹⁸ tedy rozhlasovým a televizním vysíláním. Takový přístup má vést k zachování demokracie, respektive k zajištění svobodné diskuse s kritickou reflexí,¹⁹ případně k zajištění kulturní diverzity.²⁰ Evropský soud pro lidská práva v rozsudku ze dne 21. září 2000 ve věci *Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH proti Rakousku* (č. stížnosti 32240/96), který primárně směřoval k mediálnímu trhu a pluralitě provozovatelů, se rovněž vyslovil k nezbytnosti zachovávat ve sděleních všechny prvky, které adekvátně odrážejí veřejný, kulturní a ekonomický život konkrétní společnosti (bod 22 rozsudku).

Ustanovení § 31 odst. 3 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání již striktně zavádí povinnost (odlišná formulace „*poskytuje*“ v odstavci druhém a „*je povinen zajistit*“ v odstavci třetím) zajistit, aby „*ve zpravodajských a politicko-publicistických*

¹⁴ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. října 2014 čj. 8 As 104/2013-159. Přestože Ústavní soud nálezem sp. zn. I. ÚS 4035/14 ze dne 30. 1. 2018 (N 13/88 SbNU 191) tento rozsudek zrušil, požadavek, aby sdělení mělo takovou povahu, aby si jeho příjemce udělal vlastní názor, sdílí.

¹⁵ Tyto účely se v rozsudku ze dne 20. října 2014 čj. 8 As 104/2013-159 neobjevují – vyjma svobodného vytváření názorů (viz výše).

¹⁶ Viz 5 As 368/2019-32 bod 7, ve kterém NSS rekapituluje napadený rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 17. října 2019 čj. 10 A 123/2019-34.

¹⁷ POUPEROVÁ, O. *Institucionální aspekty regulace médií*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 28.

¹⁸ FEINTUCK, M. – VARNEY, M. *Media Regulation, Public Interest and the Law*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006, s. 81.

¹⁹ *Ibidem*, s. 9.

²⁰ PSYCHOGIOPOULOU, E. The Audiovisual Media Services Directive and the Promotion of European Works: Cultural Mainstreaming Revisited. In: PARCU, P. L. – BROGI, E. (eds). *Research Handbook on EU Media Law and Policy*. Cheltenham: Edward Elgar, 2021.

pořadech bylo dbáno zásad objektivit a vyváženosti“. Vzhledem ke slovní konstrukci ustanovení třetího odstavce je možno dospět k závěru, že krom stanovení subjektivní odpovědnosti (jde také o aktivní koncepci právní odpovědnosti), zákonodárce nepředpokládá, že bude dosaženo objektivit a vyváženosti, ale bude se dbát zásad obého. Proto je právem aprobevaná situace, ve které je sice pořad ve výsledku neobjektivní a nevyvážený, ale nikoli jednáním provozovatele,²¹ který učinil vše proto, aby k tomu nedošlo. Provozovatel neručí za objektivitu a vyváženost zpravodajských a politicko-publicistických pořadů (opět je nutné zohlednit restriktivní výklad při omezování svobody projevu provozovatelů), je však povinen počínat si tak, aby zajistil splnění zákonem předvídaných podmínek. To je patrné i z odlišné jazykové podoby ustanovení § 31 odst. 3 a § 32 odst. 1 písm. a) *in fine* zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání. V případě povinnosti dbát zásad objektivit a vyváženosti se jedná o výjimku z jinak objektivní odpovědnosti provozovatelů rozhlasového a televizního vysílání. Tomu odpovídá i obecná konstrukce ustanovení § 60 odst. 1 písm. b) zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání.

Jako odlišné kategorie je nutné chápat také pojmy objektivita a vyváženost (objekty zásad objektivit a vyváženosti), přestože se v rozhodnutích soudů vyskytují společně. Nutně však tyto pojmy nejsou spojené a každý vyžaduje splnění jiných kritérií, což je v rozhodnutí také patrné. Jejich odlišnost a nikoli spojování se stejnými podmínkami (byť tyto podmínky musí být splněny kumulativně) je uvozeno i množným číslem ve slově „zásad“ (tedy zásada/y objektivit a zásada/y vyváženosti). Pojem objektivit je vzhledem ke konstrukci příslušného ustanovení možné interpretovat jako cílovou kategorii a provozovatel rozhlasového a televizního vysílání musí zajistit takové podmínky, které jsou způsobily objektivitu zajistit.

Přestože se na první pohled může zdát, že objektivita je absolutní kategorií (buď je sdělení objektivní nebo není), pro naplnění požadavku stanoveného zákonem je dostatečné, jsou-li realizovány nezbytné kroky k jejímu zajištění (řádný výkon novinářské profese). Proto se jedná více o formální kategorií, u níž jsou materiálními kritérii pravdivost, případně ověřenost. Velmi podobně se to podává v odborné literatuře. Objektivní jsou také informace, které jsou pravdivé, případně ty, které vycházejí z pravdivých a úplných podkladů a které nejsou prezentovány jednostranně a nekorektně.²² Pro naplnění zásad objektivit je proto dostatečné, jsou-li dodrženy ty způsoby získávání, zpracování a sdělování informací, které zabezpečí dodržení standardů novinářské práce, včetně standardů etických. Objektivita je cílová kategorie, které nelze dosáhnout, ale vždy se k ní dá pouze přiblížit, přičemž důraz na maximalizaci přiblížení by měl být posuzovaným kritériem.

Pro kritéria vyváženosti platí obdobný způsob posuzování. Stejně jako nelze nalézt sdělení, které bude objektivní, nelze nalézt sdělení, které bude vyvážené. Proto se opět posuzuje snaha provozovatele zajistit vyváženost informací a komentářů (tj. hodnocení), vyváženost zastoupených témat²³ a zájmových skupin. Negativním požadavkem stanoveným zákonem (§ 31 odst. 2 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání)

²¹ Či jednáním, za které provozovatel ručí – viz § 32 odst. 1 písm. a) zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání, podle nějž nese provozovatel odpovědnost za obsah vysílání, tedy za něj ručí – konstrukce objektivní odpovědnosti.

²² CHALOUPKOVÁ, H. – HOLÝ, P. – URBÁNEK, J. *Mediální právo*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 124.

²³ *Ibidem*, s. 125.

je nezvýhodňovat v celku vysílaného programu politický subjekt nebo názory skupin veřejnosti s ohledem na jejich postavení ve společnosti.²⁴ Aleš Rozehnal v této souvislosti uvádí, že porušení zásad objektivit a vyváženosti se spojuje se situacemi, při nichž dochází k vytržení informací z kontextu, účelového řazení (tj. neodpovídajícího rámování), k absenci prostoru k vyjádření dotčených subjektů nebo neadekvátnímu poskytnutému prostoru.²⁵ Zapomínat nelze ani na relevanci sdělení, tj. aby byl vzat v úvahu kontext událostí.²⁶

3. Objektivita a vyváženost v rozhodování NSS a ÚS

Judikatura Nejvyššího správního soudu se tematice zásad objektivit a vyváženosti – zejména v posledních letech – obšírně věnuje. V začátcích rozhodování (tj. teoreticky nejdříve od roku 2001) NSS směřoval své rozhodování k odlišení povinnosti podle § 31 odst. 2 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání, tj. poskytovat „objektivní a vyvážené informace nezbytné pro svobodné vytváření názorů,“ která se týká zpravodajských pořadů, a povinnosti podle § 31 odst. 3 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání, tj. „zajistit, aby ve zpravodajských a politicko-publicistických pořadech bylo dbáno zásad objektivit a vyváženosti...“ V rozsudku ze dne 15. prosince 2004 čj. 7 As 38/2004–58 Nejvyšší správní soud zamítl kasační stížnost Rady pro rozhlasové a televizní vysílání s tím, že je nezbytné, aby určila, které pořady jsou zpravodajské a politicko-publicistické, jak stanoví § 31 odst. 3 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání.

Téma odlišností mezi § 31 odst. 2 a § 31 odst. 3 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání se postupně prolíná rozhodovací praxí až do současnosti. V obou ustanoveních se sice píše o objektivitě a vyváženosti (objektivní a vyvážené informace, respektive zásady objektivit a vyváženosti), v prvním případě ve vztahu ke zpravodajským pořadům (viz argumentace výše), ve druhém k pořadům zpravodajským a politicko-publicistickým. V rozsudku ze dne 30. května 2012 čj. 3 As 7/2011-118 Nejvyšší správní soud spojil povinnost poskytovat objektivní a nezávislé informace podle § 31 odst. 2 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání se všemi relevantními typy pořadů v rámci vysílaného programu a stanovil ji tedy jako povinnost obecnou. Povinnost podle § 31 odst. 3 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání pak souvisí s pořady zpravodajskými a politicko-publicistickými, která je pro něj spojena se svobodnou soutěží politických sil. I v tomto rozsudku proto NSS trval na rozlišení typu pořadu: zda je zpravodajský nebo politicko-publicistický. K tomu se postupně přiklonila i rozhodovací praxe NSS, jak je patrné z rozsudku ze dne 30. září 2020 čj. 10 As 100/2020-35.

Přestože zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání (respektive jeho příslušná ustanovení) není zcela jednoduché chápat, a i zde se lze ztotožnit s tím, že naplnění obsahu jednotlivých pojmů je věcí aplikační praxe,²⁷ nezůstává postup NSS bez pochybností. Již výše jsme se věnovali argumentaci, že ustanovení § 31 odst. 2 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání lze pomocí argumentu *in pari materia*

²⁴ S tím souvisí i požadavek neznevýhodňovat některou společenskou nebo politickou skupinu, protože tím by byly ty ostatní zvýhodňovány způsobem, který jejich reálné pozici neodpovídá.

²⁵ ROZEHNAL, A. *Mediální právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 137.

²⁶ *Ibidem*, s. 139.

²⁷ CHALOUPOKOVÁ, H. – HOLÝ, P. – URBÁNEK, J. *Mediální právo*, s. 124.

vnímat jako požadavek kladený na komentáře a zpravodajství. Rovněž nic nebrání tomu chápat povinnost poskytovat objektivní a vyvážené informace jako vztaženou k celému vysílanému programu. Samozřejmě, při vědomí toho, že je nutné stranit svobodě projevu, která je v zákonném kontextu reprezentována ustanovením § 31 odst. 1 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání, a jakékoli zásahy minimalizovat (s ohledem na systematickou a teleologickou metodu výkladu). Proto je nutné přihlídnout k povaze provozovatele a programové specifikaci²⁸ a k tomu, o jaký pořad se jedná. V pochybnostech by se mělo rozhodování přiklonit k tomu, že se povinnost skutečně vztahuje pouze na pořady zpravodajské, případně takové, které mohou obsahovat názory a hodnotící komentáře k otázkám veřejného zájmu (upřímně, u komentářů k módním výstřelkům je to irelevantní). Rozdíl v obou ustanoveních tedy skutečně nesměřuje k rozdílu v obsahu (přes dílčím způsobem odlišnou terminologii), ale k rozdílu povahy povinnosti a odlišností v typech odpovědnosti (viz výše).

Další posuzovanou kategorií jsou samotné pojmy objektivita a vyváženost při hodnocení sdělovaných informací. Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 22. března 2007 čj. 7 As 78/2005-62 tyto pojmy zařadil k neurčitým pojmům, jejichž obsah se mění v závislosti na čase a místě. Závěr, že konkrétní jednání provozovatelů je v rozporu se zákonem uloženou povinností, a tedy že jejich sdělení je neobjektivní a nevyvážené, přísluší RRTV. Ve stejném případě na to Nejvyšší správní soud navázal a v rozsudku ze dne 31. března 2009 čj. 7 As 43/2008-97 doplnil, že obsah obou pojmů (objektivní a vyvážené) je zřejmý z jejich jazykového vyjádření, jsou obecně známé a jejich aplikace nepůsobí problémy. Při konkrétním posouzení má pak být dostatečně uvést, v čem k porušení objektivity a vyváženosti došlo.

Postupně však přeci jen NSS přistoupil k bližšímu vymezení prvků a podmínek s objektivitou a vyvážeností (dohromady) spojených. Mezi tyto prvky lze řadit správnost, transparentnost zdrojů informací, věcnost (zpravodajství neobsahuje vlastní hodnocení, případně je toto hodnocení zřetelně odlišeno od zpráv),²⁹ korektně podaný kontext referovaných událostí (např. nepominutí rozhodujících okolností, které mohou změnit význam sdělení),³⁰ pečlivost při výběru zdroje, případně chybějící snahu o manipulaci.³¹ Při hodnocení objektivity je důraz kladen na pravdivost sdělení (příčemž i zde je nezbytné zabezpečení procesů vedoucích ke zjištění pravdivé informace), jejich správnost případně přesnost³² tak, aby sdělení co nejvíce odpovídalo skutečnosti.³³ Pro splnění pravdivosti, tedy nezbytné podmínky dodržení zásad objektivity, proto NSS (při hodnocení postupu RRTV) posuzuje dostatečné ověřování získaných informací³⁴ (což je součástí získávání informací a jejich zpracování).

Při hodnocení vyváženosti je podle NSS nezbytné zjišťovat, zda posuzované sdělení není stranické (tedy zda nestrání některé z dotčených stran či obecně nepreferuje ve svém programu jednu z politických či společenských platforem) či nepotlačuje některé

²⁸ Bylo by v rozporu se svobodou projevu požadovat po provozovateli vysílání zaměřeného na sport, že jeho program je nevyvážený, protože se nevěnuje kultuře tak jak odpovídá jejímu postavení ve společnosti.

²⁹ Viz např. rozsudek ze dne 26. května 2010 čj. 3 As 6/2010-71.

³⁰ Viz např. rozsudek ze dne 20. prosince 2007 čj. 5 As 11/2007-63.

³¹ Viz např. rozsudek ze dne 31. března 2022 čj. 5 As 368/2019-32.

³² Viz např. rozsudek ze dne 30. září 2020 čj. 10 As 100/2020-35.

³³ Viz např. rozsudek ze dne 27. ledna 2010 čj. 8 As 61/2009-61.

³⁴ Viz např. rozsudek ze dne 30. května 2008 čj. 7 As 19/2007-56.

z názorů.³⁵ Nejvyšší správní soud si je však vědom rozmanitosti typů pořadů a způsobů novinářské práce a rozhodně vystupuje proti tomu, aby sdělení byla bezbarvá, přehnaně opatrná nebo hyperkorektní³⁶ (bez ohledu na to, co to znamená).

Spíše liberální postoj k hodnocení obsahu vysílaných programů (a pořadů) zaujal první senát Ústavního soudu v nálezu sp. zn. I. ÚS 4035/14 ze dne 30. 1. 2018 (N 13/88 SbNU 191). Ten posuzoval řízení a jeho závěr, které bylo spojeno s rozhodnutím RRTV o reportáži televize Nova *Příručka radí, co do kostela*. V prvé řadě Ústavní soud přistoupil k odlišení provozovatelů ze zákona a provozovatelů s licencií³⁷ a konstatoval, že při dodržení minimálního standardu spojeného se zásadami objektivita a vyváženosti má povaha provozovatele význam pro hodnocení, zda došlo k porušení zákona.

Ústavní soud předpokládal, že pojmy objektivita a vyváženost budou, vzhledem ke své neurčité povaze, hodnoceny aplikační praxí. Přesto nabízí výše zmíněný minimální standard, který by měl být provozovateli dodržen a jehož porušení by mohlo být spojeno s porušením povinnosti provozovatelů. Tím myslí odstup od sdělovaného tématu, neutralitu k němu (případně přiznání zaujatosti), přesnost a úplnost sdělení, případně zastoupení jednotlivých zájmů spojených se sdělením podle jejich významu.³⁸ Vedle toho Ústavní soud (bod 64 nálezu) požaduje, aby při zjišťování, zda byly dodrženy zásady objektivita a vyváženosti, byly zjišťovány pravdivost sdělení, jejich představení v kontextu (tj. vyloučení vytržení z kontextu), absence deformace sdělení, manipulace s předkládanými informacemi, případně dostatečný prostor k vyjádření dotčených subjektů. Ústavní soud se – spíše okrajově, ale relevantně – vyjadřuje i k dalším aspektům, které mohou být rozhodující a které reflektují podmínky, které mají být pro dosažení objektivita splněny: například důvodnost použití invazivních prostředků, jako je např. skrytá kamera nebo reportážní legenda.

4. Objektivita a vyváženost pohledem mediální teorie

Oborový kánon mediálních studií a žurnalistiky ustavující se po roce 1989, v rámci něž můžeme definovat objektivitu a vyváženost, má tři jasně odlišitelné proudy: 1) překlady příruček, učebnic a přehledových statí zahraničních, převážně britských a amerických autorů, vycházející od začátku 90. let; 2) oborové slovníky vydávané od konce 90. let; a 3) přehledové knihy a učebnice českých autorů, ovšem postavené na přehledu zahraniční literatury, které začaly vycházet zhruba o dekádu později.³⁹ Toto dělení není samoúčelné, ukazuje kořeny a vývoj definic zvolených konceptů a z nich vycházející limity.

³⁵ Viz např. rozsudek ze dne 3. dubna 2012 čj. 7 As 36/2012-24.

³⁶ Viz např. rozsudek ze dne 5. května 2010 čj. 7 As 23/2010-73.

³⁷ Ve vztahu k předvolebnímu vysílání (tj. v odlišné situaci) Ústavní soud (plénium) v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 20/18 ze dne 17. 4. 2018 konstatoval, že nelze rozlišovat typy vysílatelů, tj. není rozhodující, zda je jedná o provozovatele za zákona nebo o provozovatele s licencií. Toto konstatování pléna je novější, vzhledem k povaze skutkové situace však není jisté, zda kryje i jiné než předvolební vysílání.

³⁸ Nález sp. zn. I. ÚS 4035/14 ze dne 30. 1. 2018 (N 13/88 SbNU 191), bod 54.

³⁹ Viz WASCHKOVÁ ČÍSAŘOVÁ, L. – JANSOVÁ, I. – MOTAL, J. Czechia. Risks and Opportunities Related to Media and Journalism Studies (2000–2020). Case Study on the National Research and Monitoring Capabilities. In: *Studies on national media research capability as a contextual domain of the sources of ROs. Approaching deliberative communication: Studies on monitoring capability and on critical junctures of media development in 14 EU countries*. 2022, CS1, D-2.1, 2022, s. 161–189. Dostupné z: *Mediadelcom* [online], <<https://www.mediadelcom.eu/publications/d21-case-study-1/cze/>>.

A pravděpodobně souvisí s podobou legislativní úpravy těchto termínů v českém kontextu.⁴⁰

Prvními oborovými texty, které nastavily normativní představy o objektivitě a vyváženosti, byly dvě příručky vycházející z tradic americké a britské žurnalistiky. Vydalo je v letech 1991, respektive 1995 *Centrum nezávislé žurnalistiky* financované americkými nadacemi a organizacemi,⁴¹ a příručky se při univerzitní i veřejné výuce žurnalistiky paradoxně používají dodnes. Obě nicméně rezignují na jasné vymezení obou sledovaných termínů. Starší *Příručka pro novináře střední a východní Evropy*⁴² je kompilací převzatých textů (převážně) amerických novinářů a prezentuje se jako nástroj proměny post-socialistických novinářů na profesionály v demokratické společnosti, je koncipována jako výčet tvůrčích postupů. Ty jsou převzaté z jiné kulturní tradice, nastavily však na dlouhá léta standard pro novinářskou práci i v českém kontextu. Příručka definuje *objektivnost* (sic!) jako nedosažitelnou: „Před několika lety se rozpoutala diskuse o tom, co je podstatou objektivnosti. Řada novinářů nakonec dospěla k názoru, že objektivnosti nelze dosáhnout, protože již sám výběr skutečností, které mají být otištěny, je proces neobjektivní. Proto také dnes většina novinářů zdůrazňuje především slušnost: slušnost vůči všem lidem nebo institucím, jichž se článek týká.“⁴³ Příručka pracuje také s konceptem *nestrannosti* v omezeném, schematickém pojetí: vede k ní získání názorů obou stran; autor zpravodajství nemá psát komentáře; a novinář by neměl prezentovat názory: „Vaše názory na věc totiž mohou vytvořit dojem, že nedokážete psát o daném tématu objektivně.“⁴⁴ Druhá příručka,⁴⁵ zaměřená konkrétněji na zpravodajství v rozhlasu a televizi, je výňatkem knihy britského autora publikované v roce 1988 a postavené na praxi BBC World service a ITN. Andrew Boyd v ní píše⁴⁶ o „mýtu objektivnosti“ a nestrannosti jako nedosažitelném ideálu. Současně⁴⁷ upozorňuje novináře, že v rozhlasu „musí ze svého hlasu vymýtit veškeré stopy předpojatosti“ a v televizi „tvář, která by mohla prozradit názor rychlostí myšlenky, musí zůstat po celou dobu kamenně objektivní“.

Pozdější překladové publikace konečně nastavují jasnější hranice objektivity a vyváženosti. Michael Kunczik⁴⁸ objektivitu chápe jako součást – předpoklad i důsledek – profesionálních novinářských postupů a vztahuje ji výhradně ke zpravodajství: „Objektivita se tak stává jedním ze znaků profesionálního rešeršování a zpravodajství, které se pokouší věcně, nestranně a nemanipulativně oddělit zprávu od komentáře.“ Kunczik současně

⁴⁰ Srov. KŘEČEK, J. – NEČAS, V. – VODOCHODSKÝ, I. – MIESSLER, J. *Vyváženost ve vysílání*. Praha: Grada, 2022.

⁴¹ Centrum bylo spolufinancováno americkým *The International Media Fund* (viz informace dostupné z: <https://www.sourcewatch.org/index.php/International_Media_Fund>), který se mezi lety 1990 a 1996 specializoval na podporu nezávislých nestátních médií v bývalém komunistickém bloku. Více viz FRANCIS, H. M. *Seeking media reform in Eastern Europe: Marvin Stone and the International Media Fund in Croatia*. Theses, Dissertations and Capstones. 2015. Dostupné z: <<https://mds.marshall.edu/etd/918>>. Vydání druhé příručky spolufinancovala americká *World Press Freedom Committee* (blíže viz informace dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/World_Press_Freedom_Committee>).

⁴² MALLETTE, M. F. (ed.). *Příručka pro novináře střední a východní Evropy*. Praha: Syndikát novinářů ČR – Nakladatelství Lidové noviny – World Press Freedom Committee, 1991.

⁴³ *Ibidem*, s. 9–10.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 71.

⁴⁵ BOYD, A. *Příručka pro novináře. Zpravodajství v rozhlasu a televizi*. Praha: Centrum nezávislé žurnalistiky – The International Media Fund, 1995.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 151, 152.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 130.

⁴⁸ KUNCZIK, M. *Základy masové komunikace*. Praha: Karolinum, 1994, s. 111.

uvažuje o objektivitě jako o souhrnu profesionálních novinářských postupů,⁴⁹ mezi které patří i vyváženost: „ověřování pravdivosti výpovědí (např. verifikování faktů zpovídáním svědků nebo expertů, popř. použití dalších informačních pramenů)“; „referovat bez emocí, referovat věcně, používat k označení stavu věcí neutrálních výrazů, používat doslovné citáty, udávat i rozporuplné zdroje, zveřejňovat dodatečné důkazy, řadit informace a údaje odpovídajícím způsobem“; „texty se vyznačují správností, úplností, ověřitelností, věcností a neutralitou“; „oddělením zprávy a názoru, omezením se na fakta, která nejsou podána pozměněna, potlačena nebo z laskavosti, přičemž každá zpráva musí obsahovat alespoň minimum vyváženosti“.

Podobně, jako „zvláštní formu mediální činnosti a zvláštní postoj k úloze shromažďovat, zpracovávat a rozšiřovat informace“ definuje objektivitu Denis McQuail⁵⁰ v překladu své ikonické učebnice, která je považována za „bibli“ českého akademického oboru mediální a žurnalistická studia. Popisuje ji jako „neutrální postoj k úloze sběru, zpracovávání a rozšiřování informací. Předpokládá absenci postranních úmyslů a skrytých služeb třetí straně“. Konkrétněji jde o „osvojení si pozice odstupu a neutrality ve vztahu k předmětu zpravodajství (tedy vylučování subjektivního pohledu či osobního zaujetí); absence stranění (to znamená nestavět se ve sporech na ničí stranu a zdržet se jakékoli předpojatosti); oddanost přesnosti a dalším kritériím pravdivosti (jako jsou relevance a úplnost); absence skrytých motivů nebo služby třetí straně“. Objektivita i vyváženost jsou tak podle McQuaila součástí „informační kvality“⁵¹ médií, jež mají „poskytovat vyčerpávající zásobu relevantních zpráv a podkladových informací o událostech ve společnosti a okolním světě. Informace by měly být objektivní ve smyslu přesnosti, poctivosti, úplnosti, pravdivosti ve vztahu ke skutečnosti, spolehlivosti a oddělování faktů od názorů. Informace by měly být vyvážené a nestranné; měly by zprostředkovávat alternativní názory bez senzacechtivosti a předpojatosti“. Současně však přiznává, že je problematické definovat, co znamená „poskytování adekvátních nebo relevantních informací“, a tedy vymezit „samou podstatu objektivity“.

Pomyslné nůžky se pak rozevírají při pozdějších definicích sledovaných termínů v českých oborových slovnících a encyklopediích. Zatímco slovníky žurnalistiky rezignují na objektivitu a věnují se pouze povrchnímu pojednání definice vyváženosti, slovník mediální komunikace přehledně shrnuje možné přístupy k vyváženosti a objektivitě zpravodajství. Sledovaný rozdíl je tak v rozporu s připomínkou Tomáše Trampoty,⁵² že k objektivitě existují dva přístupy: „Z hlediska žurnalistické profese je artikulován názor, že objektivita je možná prostřednictvím dodržení určitých profesních (novinářských) postupů. V rámci mediálních studií je ale silně artikulován názor, že objektivita má charakter nedosažitelného ideálu“. Žurnalistický slovník a encyklopedie⁵³ definují vyváženost téměř shodně jako „diskutovaný a složitý pojem, který vychází z toho, že při informování, především ve zpravodajství, má být dán prostor oběma stranám nebo několika relevantním skupinám, různým názorům a závažným tématům, důležitým pro společnost. Vyváženost však nelze

⁴⁹ Viz „objektivita jako metoda“ – CEMETIK. Hledat pravdu. In: Centrum pro mediální etiku a dialog [online]. Brno, 2022. <<https://www.medialnietika.cz/hledat-pravdu/>>.

⁵⁰ McQUAIL, D. Úvod do teorie masové komunikace. Praha: Portál, 1999, s. 172.

⁵¹ Ibidem, s. 175.

⁵² TRAMPOTA, T. Zpravodajství. Praha: Portál, 2006, s. 144.

⁵³ OSVALDOVÁ, B. – HALADA, J. a kolektiv. Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace. Praha: Libri, 2007, s. 231. HALADA, J. – OSVALDOVÁ, B. (eds). Slovník žurnalistiky. Výklad pojmů a teorie oboru. Praha: Karolinum, 2017, s. 266.

měřit mechanicky. Hovoří se o vyváženosti v rámci informace, vydání, vysílání, pořadu, formátu apod.“. Na druhou stranu, *Slovník mediální komunikace*⁵⁴ oba koncepty zvažuje pouze ve vztahu ke zpravodajství, když vymezuje vyváženost zpravodajství jako „ideál předpokládající, že zpravodajství bude poskytovat stejnou možnost přístupu do výpovědi o událostech všem stranám, názorům a úhlům pohledu, které jsou relevantní ke zpracovávanému tématu události, a zároveň poskytovat prostor všem relevantním tématům v rámci zpravodajství jako celku“. O objektivitě zpravodajství⁵⁵ mluví jako o postupu či činnosti, kdy podle něj jde o „stav dosažitelný prostřednictvím určitých rutinizovaných zpracovatelských postupů při sběru, selekci, zpracování a distribuci zpráv“. Reifová a kolektiv⁵⁶ také problematizují, co je v souvislosti s oběma koncepty myšleno zpravodajstvím, když u objektivitu podotýkají, že „se nemusí vztahovat na všechny typy zpráv. Nelze ji v plné šíři aplikovat na lidsky jímavé příběhy (tzv. human interest nebo human touch stories), obhajující či investigativní zprávy“. Současně je však třeba si uvědomovat, že novinářské žánry jsou specifické nejen národně, ale i v jednotlivých typech médií,⁵⁷ v českém kontextu se tak například nemůžeme ztotožnit se zařazováním příběhu mezi zpravodajství. Slovník konkretizuje⁵⁸ také komplexnost vyváženosti, kterou je potřeba analyzovat ve větších celcích („v rámci širšího spektra jednotek či programů“);⁵⁹ v rámci delšího časového období („z perspektivy dlouhodobějšího pohledu“); a z hlediska relevantních aktérů-zdrojů (zdroje vyplývají z typů a tématu události).

Některé české oborové učebnice a přehledové publikace se později vracejí ke skepsi příruček z raných 90. let – Jiráková a Köpplová⁶⁰ nazývají kapitoly v knize „problém objektivitu“ a „problém vyváženosti“, odkazující na idealizovanou či formalizovanou podobu konceptů.⁶¹ Kriticky nahlíží především schematickou formulaci vyváženosti jako požadavku nechat promluvit obě strany: „Takto jednoduše pojatá vyváženost může sloužit jako pojistka proti předpojatosti či stranění jednotlivé zprávy, ale nemůže např. postihnout problém vyváženosti celého televizního či rozhlasového programu nebo všech vydání deníku“.

Nejaktuálnější a s naším tématem nejvíce provázaná publikace s názvem *Vyváženost ve vysílání*⁶² si stanovuje za cíl operacionalizovat objektivitu a vyváženost do podoby kvantitativně ověřitelných indikátorů pro obsahovou analýzu. Její autoři se přitom soustředí převážně na politická témata a události (například předvolební období) a nenabízejí odlišnou definici, než je přehled přebraných vymezení ze zahraničí, s podotknutím, že koncepty jsou obtížně definovatelné. Autoři⁶³ kritizují vymezení objektivitu pomocí dalších pojmů, které jsou podobně nejasné, a reflektují snahy o jiné pojetí, které často stejně končí pozitivistickým přístupem, ani jejich úvahy nad definicemi se nevyhnou schematicčnosti: „V zásadě je lze rozdělit do tří skupin: 1. objektivita = faktičnost + nestrannost; 2. objektivita = nestrannost + vyváženost; 3. objektivita = nestrannost = vyváženost (vyváženost jako předobraz objektivní žurnalistiky).“

54 REIFOVÁ, I. a kol. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, s. 314.

55 *Ibidem*, s. 167.

56 *Ibidem*, s. 168.

57 McQUAIL, D. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Karolinum, 2016, s. 116. Také viz TRAMPOTA, T. *Zpravodajství*.

58 *Ibidem*, s. 315.

59 Srov. KŘEČEK, J. – NEČAS, V. – VODOCHODSKÝ, I. – MIESSLER, J. *Vyváženost ve vysílání*.

60 JIRÁK, J. – KÖPPOVÁ, B. *Masová média*. Praha: Portál, 2009, s. 311, 313, 314.

61 Srov. BOYD, A. *Příručka pro novináře. Zpravodajství v rozhlase a televizi*.

62 KŘEČEK, J. – NEČAS, V. – VODOCHODSKÝ, I. – MIESSLER, J. *Vyváženost ve vysílání*, s. 19.

63 *Ibidem*, s. 20.

Další autoři však souzní se zahraničními autory prosazovaným pojetím objektivitu jako postupu či *metody*. Trampota⁶⁴ zdůrazňuje nutnost zkoumat objektivitu jako kritérium kvality zpravodajství, a to „jako odkaz k souboru profesních postupů, které reportéři používají, aby produkovali výpovědi nárokujejí si vysokou míru pravdivosti“. Autoři týmu Cemetik⁶⁵ hovoří o objektivitě jako metodě, a navrhuji opustit „neplodné a spekulativní“ definice a stanovit exaktní test: „Profesionální práce musí zahrnovat neustálou kontrolu, zda naše porozumění realitě obstojí před novými zjištěními. Tak se objektivita stává ‚procesem disciplinace‘ našeho rozumění skutečnosti na základě oborových standardů. A ty jsou dnes vymezeny poměrně jasně: informace je třeba ověřovat, podávat je ucelené a zasazené do souvislostí, doprovázet je i alternativními pohledy a výklady.“

Z oborového pojetí zvolených konceptů tak vyplývají tři klíčová zjištění – objektivita a vyváženost se podle autorů vztahují pouze ke zpravodajství, přičemž zpravodajské žánry musíme považovat za národně specifické; vyváženost je potřeba zohledňovat za větších celků, delší časové období a v kontextu vhodnosti zdroje pro téma; a vyváženost a objektivita jsou metodou práce novináře, součástí profesionálních novinářských postupů.

Závěr

Mediálně-vědné představy o objektivitě a vyváženosti jsou v českém kontextu do velké míry vágní a svou neochotu hlouběji se termínům věnovat jako v „začarovaném kruhu“ vysvětlují neurčitostí pojmů v české legislativě.⁶⁶ Zaměříme se tedy v závěru na propojení chápání obou konceptů v teorii a legislativě a navrhneme kroky vedoucí k jejich přehlednějšímu vymezení. Tím by se také mohl rozetnout „začarovaný kruh“, v němž se právní regulace odvolává na mediální teorii a ta při určování objektivitu a vyváženosti reflektuje právní kontext.

Současná podoba zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání směřuje k tomu, že pojmy objektivita a vyváženost se pojí se zpravodajstvím (včetně informací zpravodajského charakteru – viz ustanovení § 31 odst. 2 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání) a s politicko-publicistickými pořady (ty ke zpravodajským pořadům přidává ustanovení § 31 odst. 3 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání). Tomu odpovídá i výše citovaná judikatura Nejvyššího správního soudu. Oborové pojetí pak mluví především o zpravodajství, navíc s vyjmutím některých jeho typů (např. investigativního, viz výše). *1) V první řadě je tedy namístě rozhodnout, kterých typů žurnalistiky, zpravodajství či/a publicistiky, a jejich žánrů, se ustanovení týkají a vycházejí u nich z existující, národně specifické, jasné a transparentní typologie.* Dosavadní textace zákona neodpovídá skutečnosti a v současnosti působí zbytečně rigidně.

V případě vyváženosti takové rozhodnutí nehraje roli, protože se jedná o kritérium celistvosti. V případě objektivitu lze dospět k opačnému závěru: přestože zpravodajství má být vyvážené i objektivní, pak pokud spojujeme objektivitu s pravdivostí (výpovědi získané, zpracované a podané takovými způsoby, že nenarušují jejich potenciální pravdivost), může to být u publicistiky problematické a bude se týkat pouze podkladů (zdrojů) na nichž je názorová publicistika založena. Dodržení účelu regulace bude zachováno,

⁶⁴ TRAMPOTA, T. *Zpravodajství*, s. 144.

⁶⁵ CEMETIK. *Hledat pravdu*.

⁶⁶ HALADA, J. – OSVALDOVÁ, B. (eds). *Slovník žurnalistiky*, 2017, s. 266.

i pokud se objektivita a vyváženost budou pojit pouze se zpravodajstvím, protože to pro svou povahu má větší vliv na formování svobodné demokratické diskuse. Potenciál publicistiky je pro přítomnost zřetelných názorů a komentářů v tomto snižen (byť existuje). Naopak vyváženost je kritérium, které je nutné klást na oba typy pořadů, byť ne stejně.

Pokud bychom skutečně dále striktně trvali na spojení obou kritérií se všemi relevantními pořady, můžeme dospět do situace, ve které vyvážené nebudou pořady kulturní, sportovní, společenské apod. I to může být zpravodajství, a tyto informace mohou mít relevantní společenský význam. Vzhledem k tomu, že ustanovení § 32 odst. 3 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání spojuje zákaz jednostranného zvýhodňování i s *názory jednotlivých skupin veřejnosti*, tj. nejen politických skupin, pak je vyloučeno mířit pouze k politickým subjektům. Zásah do všech typů zpravodajství pak postrádá věcnou legitimitu danou účelem regulace. 2) *Jako vhodnější kritérium se potom může jevit stanovení konkrétních typů pořadů: nikoli pouze strohá dichotomie zpravodajství a publicistika. Ale vždy tak, aby to dokázalo reflektovat vývoj v televizním a rozhlasovém vysílání a reagovat na možné hybridní formy.* Je možné vyjít z oborové terminologie a nezůstat zatížen kulturně odlišnou terminologií anglo-americkou, ke které se česká regulace (vzhledem k vývoji na začátku devadesátých let) přiklonila, aniž by se to projevilo v žánrech a obsahu vysílání.

Přestože zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání pracuje s pojmy objektivita a vyváženost jako s obecnými právními pojmy (viz i judikatura uvedená výše) a záleží na konkrétní aplikační praxi, je nutné pro předvídatelnost aplikace právní úpravy stanovit alespoň obecná kritéria, která jim určí meze. Mnoho z těchto kritérií je v rozhodování NSS přítomno. 3) *Vyloučit je nutno mechanickou aplikaci vyváženosti a počítání konkrétního času věnovaného každé ze zainteresovaných stran*, což judikatura přesvědčivě potvrzuje. Podobně na její chápání nahlíží také mediálně-vědný diskurz. Mít v každém zpravodajském či publicistickém pořadu zástupce všech parlamentních stran, přestože k tématu nemají co říci, nedává smysl a je to právě důsledek mechanistického přístupu.

Otázkou však zůstává, zda například pořad je dostatečným vzorkem (posuzovanou jednotkou) pro určení vyváženosti: vhodnější by bylo pracovat s většími celky. Obě relevantní ustanovení to připouští. Ustanovení § 31 odst. 2 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání stanoví celkovou povinnost provozovatelům. Ustanovení § 31 odst. 3 zákona také používá množné číslo, takže není nutné vycházet pouze z jednoho pořadu, ale je možné vzít v úvahu i pořadů více. 4) *Komplexní pohled na vyváženost tedy nabízí analýzu vycházející ze širší perspektivy – zaměřenou na více pořadů, současně v delším časovém období a se zohledněním relevance zdrojů.*

Rovněž 5) *pro hledání pravdivosti sdělení je vhodné soustředit se na dodržení standardů novinářské práce spíše než na rigorózní chápání pravdivosti sdělení.* I to je v právní praxi dodržováno a odpovídá to také oborovému pojetí objektivity jako postupu či metody.

6) *Současně by bylo vhodné soustředit se na relevantní společenské skupiny, jejichž přítomnosti ve veřejném sektoru se regulace dotýká.* Vztah pouze k politice není nezbytný a účelu regulace může být vhodněji dosaženo širším chápáním, aniž by se takový zásah dostal mimo svou legitimitu. To odkazuje také k oborovému předpokladu o tom, že vyváženost je nástrojem k tomu, aby novináři „dali hlas“ v médiích i marginalizovaným názorům. U výběru zdrojů však stále platí důležitý předpoklad relevance k tématu.

Objektivní a vyvážené informace ve vysílání – racionální požadavek, či iluze?

Tomáš Svoboda*

Abstrakt: Článek se zaměřuje na kritickou reflexi požadavků objektivity a vyváženosti poskytovaných informací, které jsou obsaženy v zákoně č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a v základu taktéž v předcházející právní úpravě. Článek se pokouší o přiblížení podstaty těchto požadavků v aktuálních společenských souvislostech. Dochází k obecnému závěru, že tyto požadavky mají reprezentovat obecné představy o žurnalistické etice a související základní etické standardy, které jsou (pro případ některých pořadů, zejména pořadů zpravodajských) fakticky vynucovány prostřednictvím státního dozoru nad rozhlasovým a televizním vysíláním. Tato konstrukce se zdá být racionální přinejmenším v rovině shodnosti veřejného zájmu, ke kterému v principu směřuje jak žurnalistická etika, tak státní dozor nad vysíláním. Problematická se z tohoto pohledu jeví tzv. nová média, která mohou média „tradiční“ v praxi nahrazovat a která jsou obecně volněji právně regulována (a srovnatelný požadavek objektivnosti a vyváženosti informací se na ně zpravidla neuplatňuje). Budoucím řešením této disproporce může být jak posílení regulace nových médií, tak určitá forma deregulace médií tradičních.

Klíčová slova: objektivita, vyváženost, rozhlasové vysílání, televizní vysílání, zpravodajství, publicistika, etika, veřejný zájem, státní dozor, Rada pro vysílání, nová média

Úvod

V souvislosti s příležitostí tohoto monotematického čísla časopisu Právník, reagujícího na sto let pravidelného rozhlasového vysílání, respektive padesát let od zahájení barevného televizního vysílání na domácím území, která uplynou v letošním roce, se přirozeně nabízí zkoumání jeho právní regulace. Ta je předmětem oblasti označované jako *mediální právo*. V něm se zrcadlí mnohé, od soukromoprávní po veřejnoprávní rovinu. Jde-li o správněprávní regulaci rozhlasového a televizního vysílání (pro zjednodušení dále jen „vysílání“), je obsažena především v zákoně o provozování rozhlasového a televizního vysílání.¹ Zde by čtenářky a čtenáři našli zejména regulaci státem udělovaných licencí k vysílání, různorodé právní požadavky na něj dopadající a zákonné zřízení Rady pro rozhlasové a televizní vysílání jako specifického státního dozorového orgánu (dále jen „Rada“).

Pokud bychom chtěli zobecnit cíl státní regulace vysílání, mohli bychom za ní spatřovat snahu o „kultivaci“ tohoto prostoru jako zejména *informačního prostoru*. Je to totiž právě rozhlasové a televizní vysílání, společně s oblastí tisku (která je také regulována správním právem²), které je tradičním zdrojem informací pro společnost. Či to alespoň do nedávna platilo. Za tímto účelem upravuje zákon o vysílání některé požadavky. Delší dobu

* Mgr. Tomáš Svoboda, Ph.D., katedra správní vědy a správního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity. E-mail: tomas.svoboda@law.muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2197-8214>.

1 Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále také „z. r. t. v.“).

2 Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále také „tisk. z.“).

je aktuální zejména požadavek na zajištění plurality informací v celoplošném vysílání (§ 55 a násl. z. r. t. v.), a to zejména v souvislosti s vlastnickou strukturou domácích médií.

Nyní se však jako zřejmě aktuálnější jeví povinnost provozovatele vysílání poskytovat *objektivní a vyvážené informace* nezbytné pro svobodné vytváření názorů, zakotvený v § 31 z. r. t. v.³ Již roky se totiž hovoří o tzv. postfaktické době, ruská agrese vůči Ukrajině a související problematika tzv. hybridních hrozeb uvedené ještě umocnila. O fenoménu tzv. dezinformací se začíná vést širší společenská diskuze a také stát připravuje zvláštní právní regulaci.⁴ Význam „objektivních a vyvážených“ informací ve společnosti proto, jak se zdá, roste. Složitější otázkou je, co přesně pod těmito informacemi v rozhlasovém a televizním vysílání rozumět, a ostatně také to, zda je tento požadavek funkčním konceptem. Tento text je pokusem o reflexi uvedeného. Není ale vyčerpávajícím rozbohem, nýbrž spíše pokusem o zamyšlení nad touto aktuální problematikou.⁵

1. Požadavek objektivní a vyváženosti poskytovaných informací

Chceme-li zkoumat požadavek objektivní a vyváženosti informací podle zákona o vysílání, v první řadě se zdá být vhodné vymezit, na co vše tento požadavek dopadá. Předně lze poznamenat, že se nejedná o požadavek zcela nový. Vyskytoval se již ve zrušeném zákoně o provozování rozhlasového a televizního vysílání z roku 1991, v tomto případě však bez bližších podrobností. V tomto zákoně se pouze konstatovalo, že „[p]rovozovatelé poskytují objektivní a vyvážené informace nezbytné pro svobodné vytváření názorů“.⁶

Aktuální úprava v zákoně o vysílání obsahuje totéž pravidlo („Provozovatel vysílání poskytuje objektivní a vyvážené informace nezbytné pro svobodné vytváření názorů“) zpřesněné o dodatek, že „[n]ázory nebo hodnotící komentáře musí být odděleny od informací zpravodajského charakteru“ (§ 31 odst. 2 z. r. t. v.). Byť lze dodat, že celé toto pravidlo bylo do zákona o vysílání doplněno až v rámci jeho projednávání v Parlamentu ČR, součástí vládního návrhu zákona nebylo (potud není ani vysvětleno v důvodové zprávě⁷). Z jeho dikce se může jevit, že požadavek objektivní a vyváženosti informací se má vztahovat na veškeré vysílání, respektive obsah programů, který provozovatel vysílání sestavuje. Je tomu skutečně tak, respektive lze hovořit o zcela obecném požadavku objektivní a vyváženosti informací napříč vysíláním dle zákona o vysílání?

V odborné literatuře je konstatováno, že jej lze spojovat jen s výsečí programů, a to s odkazem na další pravidla podle zákona o vysílání. Tento zákon totiž dále upravuje zejména také zvláštní povinnost provozovatele vysílání „zajistit, aby ve zpravodajských a politicko-publicistických pořadech bylo dbáno zásad objektivní a vyváženosti a zejména nebyla v celku vysílaného programu jednostranně zvýhodňována žádná politická strana nebo hnutí, popřípadě jejich názory nebo názory jednotlivých skupin veřejnosti, a to s přihlédnutím k jejich reálnému postavení v politickém a společenském životě“ (§ 31 odst. 3 z. r. t. v.).

³ Ale také v ustanoveních jiných předpisů, viz pozn. 21.

⁴ Její návrh (který je v mediálním prostředí někdy označován jako „dezinfozákon“) nicméně dosud nebyl zveřejněn a je diskutován pouze v návaznosti na pracovní materiály Ministerstva vnitra, ze kterých jsou známy pouze základní principy zamýšlené právní úpravy.

⁵ Autor sebekriticky dodává, že není specialistou na oblast mediálního práva. Poděkování za připomínky k textu náleží anonymním recenzentům. Text vychází z právního stavu k 31. 1. 2023.

⁶ Viz § 4 odst. 2 zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění do 3. 7. 2001.

⁷ Viz tisk Poslanecké sněmovny PČR č. 717/O, volební období 1998–2002.

Jak uvádějí Helena Chaloupková a Petr Holý: „Byť není z ustanovení § 31 odst. 2 zcela zřejmé, zda se povinnost poskytování vyvážených a objektivních informací týká pouze zpravodajských a publicistických pořadů, lze za použití § 31 odst. 3, 4 dovodit, že povinnost dodržování zásady vyváženosti se u provozovatelů s licenci týká právě pouze zpravodajských a publicistických pořadů“;⁸ respektive obdobně: „[r]ozhodovací praxe (například NSS 5 As 198/2015) se přiklonila k názoru, že je třeba trvat na výkladu, že pro zpravodajské pořady platí zásada objektivita a vyváženosti obsahu pořadu primárně podle § 31 odst. 2 jako *lex generalis* a v případě, že se takový zpravodajský pořad zabývá i politickou tematikou, je zapotřebí na jeho obsah vztáhnout i povinnost obsaženou v § 31 odst. 3.“⁹ Jinými slovy řečeno, objektivita a vyváženost mají být nezbytnými vlastnostmi pořadů zpravodajských a publicistických,¹⁰ nikoli všech vysílaných pořadů.

Domnívám se, že tento závěr je správný. Z vymezení požadavku podle § 31 odst. 2 z. r. t. v. neplyne žádné omezení co do charakteru pořadů, na které má být tento požadavek aplikován. Z jeho formulace je ovšem patrný jeho účel, kterým je ochrana způsobu informování nezbytného pro svobodné vytváření názorů. Či jinými slovy vyjádřeno, určitá správně-právní ochrana *informační funkce vysílání* vedoucí k možnosti veřejnosti utvářet si názory na veřejné záležitosti. Někdy se v souvislosti se sdělovacími prostředky hovoří o prostoru či „tržišti“ myšlenek. Zřejmě nebude sporu o tom, že zpravodajské pořady tuto funkci plní, stejně tak jako ji plní také publicistika. Méně jasné je, zda lze požadavky objektivita a vyváženosti informací uplatňovat také na pořady jiné. Zdá se, že tomu tak být nemá. Znamenalo by to totiž jejich uplatnění na pořady, které s těmito požadavky nejsou svým charakterem slučitelné (mezi takové pořady lze řadit např. pořady zábavné, sportovní, dětské či různé „reality show“ apod.¹¹). Uvedenému závěru zřejmě odpovídá také aplikační praxe Rady,¹² k dispozici nejsou ani publikovaná soudní rozhodnutí uplatňující zkoumané požadavky mimo prostor zpravodajství a publicistiky.

Tudíž ačkoli je § 31 odst. 2 z. r. t. v. vyjádřen obecně, lze vysledovat přinejmenším dva jeho *limity*. Prvním je zmíněná *informační funkce*, kterou bude v praxi plnit zpravidla malá menšina vysílaných pořadů.

Druhým obecnějším limitem je znění § 31 odst. 1 z. r. t. v., kde je zakotveno *právo* provozovatele vysílání vysílat programy svobodně a nezávisle, přičemž „[d]o jejich obsahu lze zasahovat pouze na základě zákona a v jeho mezích.“ Toto právo lze chápat jako rozměr ústavně garantované svobody projevu,¹³ vůči které bude v kontrapozici naznačený

⁸ CHALOUPKOVÁ, Helena – HOLÝ, Petr. *Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání a předpisy související: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 132.

⁹ CHALOUPKOVÁ, Helena – PETR HOLÝ, Petr – URBÁNEK, Jiří. *Mediální právo: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 124 a 125.

¹⁰ Takto též ROZEHNAL, Aleš. *Média, etika a právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2022, s. 128.

¹¹ *Ibidem*, s. 128.

¹² Jak např. konstatovala Rada v jednom ze svých tiskových prohlášení: „Pořad Show Jana Krause již byl v minulosti na základě diváckých stížností posuzován z hlediska pravidel pro objektivní a vyvážené informování, když v průběhu prezidentských voleb v roce 2013 v rámci tohoto pořadu hosté Jana Krause vyjádřili přímou podporu prezidentskému kandidátovi Karlu Schwarzenbergovi. Rada tehdy konstatovala, že na zábavní pořad, který je zcela principiálně prostoupen subjektivními názory a hodnotícími komentáři, ze zákona nelze uplatňovat požadavky na objektivitu.“ Tiskové prohlášení Rady pro rozhlasové a televizní vysílání v souvislosti s neodvysíláním pořadu Show Jana Krause. Rada pro rozhlasové a televizní vysílání [online]. [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: <<https://www.rrtv.cz/cz/files/press/Vyj%20c3%a1d%20c5%99en%20RRTV.pdf>>.

¹³ Byť zákon o vysílání hovoří o právu, přesněji by se mělo jednat spíše o svobodu rozhlasového a televizního vysílání (a obdobně také svobodu tisku); srov. např. HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004, s. 30 an. V judikatuře ke vztahu rozhlasového a televizního vysílání a svobody projevu srov. náleží ÚS ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05-2.

veřejný zájem (také jako relevantní statek hodný ústavní ochrany) na korektním informování veřejnosti. Výklad, dle kterého by objektivní a vyvážené informace měl prezentovat jakýkoli pořad, respektive že objektivní a vyvážené musí být celé vysílání bez dalšího, by totiž nepřiměřeně limitoval svobodu provozovatele vysílání utvářet obsah vysílání a sekundárně omezoval jeho možné podnikání. Zákon o vysílání totiž počítá s tím, že vysílání je také „soukromé“ (když rozlišuje provozovatele vysílání na základě licence a provozovatele ze zákona). Nadto podrobný administrativní dozor nad veškerým obsahem vysílání není v demokratickém právním státě principiálně žádoucí.

Vyloučit lze naopak výklad, dle kterého by zpravodajské a publicistické pořady pod § 31 odst. 2 z. r. t. v. nespádaly, respektive spádaly by výhradně pod odst. 3 téhož ustanovení (kterým jsou výslovně zmiňovány), což je otázka, která byla předmětem judikatury. Zde bylo řešeno, na základě kterého z těchto ustanovení může být provozovatel vysílání postižen za odpovídající přestupek. V judikatuře Nejvyššího správního soudu lze nalézt oporu pro oba tyto závěry,¹⁴ přičemž otázka nebyla předmětem rozhodování rozšířeného senátu. Z pozdější judikatury tříčlenných senátů Nejvyššího správního soudu lze nicméně dovozovat, že převažujícím je závěr, dle kterého je § 31 odst. 2 z. r. t. v. na tento druh pořadů aplikovatelný.¹⁵ Ostatně opačný závěr se ani nezdá správný, jelikož by učinil toto ustanovení prakticky obsoletním (respektive ryze deklaratorním).

Věcí další je, co lze chápat pod zpravodajskými a publicistickými pořady, na které má být § 31 odst. 2 a 3 z. r. t. v. aplikován, jelikož nejde o pojmy v zákoně o vysílání vymezené. Zde lze, tak jak činí judikatura, vyjít z žurnalistické teorie.¹⁶ Zřejmě tyto pořady nelze chápat v ryze formálním smyslu, respektive nelze vyloučit, že i jiné než deklarované zpravodajsko-publicistické pořady mohou být využívány (spíše zneužívány) ke skrytému informování pro utváření si názorů o významných veřejných záležitostech. Uvedené ale jistě nelze chápat excesivně, jelikož každému pořadu lze přiznat jistý „názorotvorný účinek“.¹⁷ Mohlo by se proto jednat pouze o zcela excesivní případy, které u etablovaných provozovatelů vysílání na základě licence očekávat nelze, tím méně v případě provozovatele vysílání ze zákona. V tomto případě jde spíše o problematiku tzv. hybridních hrozeb a úmyslného šíření dezinformací v prostředí internetu, které je ovšem prostředím z pohledu právní regulace odlišným (podrobněji sub 6).

¹⁴ Srov. rozsudek NSS ze dne 29. 8. 2007, čj. 4 As 81/2006-108, a dále opačně vyznívající rozsudek NSS ze dne 30. 5. 2012, čj. 3 As 7/2011-118.

¹⁵ Viz rozsudek MěS v Praze ze dne 17. 10. 2019, čj. 10 A 123/2019-34, a zde odkazovaná judikatura Nejvyššího správního soudu (bod 46 an.).

¹⁶ Zjednodušeně řečeno, v případě publicistiky se na rozdíl od zpravodajství předpokládá jistá míra subjektivity: „Zatímco úkolem zpravodajství je ‚pohotově přinášet věcnou informaci o aktuální události‘, přičemž by tato neměla obsahovat jakékoli emotivní výrazy, vulgarismy, slangová či argotická vyjádření, účelem publicistických sdělení je informace komentovat a hodnotit, své adresáty pak ‚získávat, přesvědčovat a vybízet‘; k čemuž jsou oprávněna využívat obrazných a expresivních vyjádření tak říkajíc dle libosti. (Blíže srov. Jaroslav Bartošek: *Žurnalistika; Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci; 1997; s. 51 a násl.*)“ (rozsudek NSS ze dne 26. 5. 2010, čj. 3 As 6/2010-71). Obdobně se v judikatuře Nejvyššího správního soudu konstatuje, že „[u] publicistických pořadů toto pravidlo nelze vykládat jako příkaz, aby v nich zaznívaly toliko bezbarvé, opatrnické a hyperkorektní názory. Naopak, zejména proto, že sám zákonodárce zdůrazňuje, že zákaz jednostranného zvýhodňování se má vztahovat na celek vysílaného programu, nutno uvedené ustanovení vykládat v jeho materiálním obsahu, tedy jako pokyn organizovat vysílání publicistických pořadů tak, aby jednotlivé pořady byly často angažované, kritické a názorově vyhraněné, samozřejmě vždy při zachování objektivity a pravdivosti sdělení o faktech, avšak ve svém celku vytvářely pestrou a z hlediska názorového spektra společnosti reprezentativní kombinaci, podporující co nejširší a nejotevřenější diskusi o společensky relevantních tématech“ (rozsudek NSS ze dne 5. 5. 2010, čj. 7 As 23/2010-73).

¹⁷ Viz nálezný ÚS ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05-2.

To, že aplikace požadavků objektivit a vyváženosti informací je prostorem určitého *vyvažování* mezi svobodou projevu a ochranou informační funkce vysílání, je patrné také na rozdílné míře uplatnění těchto požadavků na různé druhy pořadů. Předně lze poukázat již na zákonnou distinkci mezi § 31 odst. 2 a 3 z. r. t. v. Zatímco první z uvedených ustanovení lze chápat tak, že obecně reguluje určitou veřejnou informační funkci provozovatelů vysílání (pokud se jí rozhodnou plnit) a odst. 3 téhož ustanovení reguluje kontext politické soutěže, na který se vztahují zvláštní požadavky (legitimizované silnějším veřejným zájmem na jejich formulaci). Pokud bychom nechali stranou tento politický kontext, z judikatury je patrné, že na zpravodajství není nahlíženo stejně jako na publicistiku. Na obojí dopadá požadavek objektivit a vyváženosti informací, byť nikoli stejným způsobem a ve stejné míře. Jak např. konstatuje Nejvyšší správní soud: „*Důraz na důsledné dodržování zásad objektivit a vyváženosti bude u zpravodajství o poznání větší než v případech pořadů publicistických. Minimálně aspekt věcnosti se pak v publicistice z povahy věci neuplatní vůbec. Míra tolerance vůči případným prohřeškům proti zákonem postulovaným zásadám objektivit a vyváženosti bude různá v závislosti na tom, půjde-li o pořad publicistický či o zpravodajskou relaci. V posuzované věci se jedná o zpravodajskou relaci, na niž je nutno nahlížet „přísněji“ z pohledu dodržení zásad objektivit a vyváženosti.*“¹⁸

Další „proměnnou“, která vstupuje do naznačeného vyvažování, je status provozovatele vysílání. Jak je poukazováno v literatuře, poněkud nejasné je, zda se požadavek objektivit a vyváženosti vztahuje také na provozovatele vysílání převzatého,¹⁹ jelikož § 31 odst. 1 z. r. t. v. tyto provozovatele výslovně zmiňuje, avšak navazující odstavce již nikoli. Zřejmě však lze vyjít z toho, že také provozovatel převzatého vysílání odpovídá za předmětný přestupek (srov. § 60 odst. 1 z. r. t. v.).²⁰ Obecně by specifčnost provozování tohoto vysílání měla být zohledněna v rámci vynucování povinností uložených zákonem o vysílání, v jehož rámci se mimo povahy programu přihlíží také „*k postavení provozovatele vysílání a provozovatele převzatého vysílání na mediálním trhu se zřetelem k jeho odpovědnosti vůči divácké veřejnosti v oblasti informací, výchovy, kultury a zábavy*“ (§ 61 odst. 2 z. r. t. v.).

Ještě specifčtější je postavení provozovatelů vysílání ze zákona, kterými jsou tzv. veřejné sdělovací prostředky či média veřejné služby. V kontextu rozhlasového a televizního vysílání jsou jimi Český rozhlas a Česká televize. Oba tyto subjekty jsou podrobněji regulovány zvláštními zákony.²¹ Jejich postavení nicméně reflektuje již zákon o vysílání, když pro ně stanoví přísnější povinnosti tím, že „*[p]rovozovatel vysílání ze zákona je povinen sestavovat programovou skladbu tak, aby ve svém vysílání poskytoval vyváženou nabídku pro všechny obyvatele se zřetelem na jejich věk, pohlaví, barvu pleti, víru, náboženství, politické či jiné smýšlení, národnostní, etnický nebo sociální původ a příslušnost k menšině*“ (§ 31 odst. 4 z. r. t. v.). Ještě dále jde zákon o Českém rozhlasu a zákon o České televizi, které mezi úkoly „veřejné služby“ zejména shodně podřazují „*poskytování objektivních, ověřených, ve svém celku vyvážených a všestranných informací pro svobodné vytváření*

¹⁸ Rozsudek NSS ze dne 3. 4. 2012, čj. 7 As 36/2012-24.

¹⁹ K odlišnostem od vysílání „běžného“ srov. § 2 odst. 1 písm. b) a h) z. r. t. v.

²⁰ Srov. ROZEHNAL, Aleš. Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů: Zákon č. 132/2010 Sb., o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání a o změně některých zákonů (zákon o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání): komentář. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 99.

²¹ Srov. zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, ve znění pozdějších předpisů (dále také „z. o ČRo“); respektive zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů (dále také „z. o ČT“).

názorů“ [§ 2 odst. 2 písm. a) z. o ČT]. Podstatný je zejména dovětek „ve svém celku“, který indikuje, že úkolem těchto subjektů je informovat objektivně (ověřeně) a vyváženě nejen v rámci jednotlivých pořadů či jejich částí, ale v celém vysílání.²² Zde tak zřetelně má jít o širší uplatnění objektivitu a vyváženosti v rámci vysílání než v případě (soukromoprávních) provozovatelů vysílání na základě licence. To ale není nijak překvapivé s ohledem na to, že se jedná o veřejné subjekty se zvláštním posláním.

2. Obecná východiska objektivitu

Jak je patrné, pozice Rady při aplikaci zkoumané regulace není jednoduchá. Nejprve musí zvažovat aplikovatelnost předmětných požadavků v konkrétním kontextu vysílání, včetně míry jejich aplikovatelnosti (pro všechny pořady a taktéž provozovatele vysílání neplatí totéž). A pokud dospěje k závěru, že tyto požadavky aplikovatelné jsou, musí následně zkoumat samotné jejich naplnění. Zde to však zákonodárce praxi neusnadňuje, jelikož jak požadavek objektivitu, tak požadavek vyváženosti informací nejsou zákonem o vysílání definovány.

Dodejme, že situaci příliš neusnadňuje ani mimořádně stručná důvodová zpráva k zákonu o vysílání, která vysvětluje spíše kontext práva Evropské unie, které zákon o vysílání implementuje.²³ Vodítka neposkytuje ani aktuálně implementované unijní právo – směrnice o audiovizuálních mediálních službách.²⁴ Přesto některá obecná východiska požadavku objektivitu sdělovaných informací vysledovat lze.

Předně lze objektivitu chápat jako *filozofický koncept*, kdy schopnost objektivního přístupu je chápána jako lidská vlastnost. Objektivita je historicky spojována s odklonem od náboženství a příklonem k moderní vědě. Nezdá se, že by ji bylo možné jednoznačně definovat. Spíše lze upozornit na některá její běžná chápání. Těmi jsou objektivita jako úsudek bez zaujetí a předsudku, objektivita jako úsudek bez předpokladů a hodnot nebo objektivita jako procedura, která nám umožňuje rozhodovat mezi kolidujícími pohledy či teoriemi.²⁵ Popřípadě lze objektivitu chápat jako „přesné znázornění“ (*accurate representation*). Jak uvádí historik Stephen Gaukroger, právě poslední uvedené pojetí je specifické tím, že není pojetím negativním (ve smyslu co vše vyloučit z úsudku pro dosažení objektivitu), nýbrž pojetím pozitivním, které je spojeno s kategorií pravdy, respektive má k ní bezprostředně vést. Naopak pojetím objektivitu není široký konsensus nad něčím, nýbrž je pouze indikací možné objektivitu (potenciálním objektivním závěrem).²⁶

²² Srov. ROZEHNAL, Aleš. *Média, etika a právo*, s. 128.

²³ Srov. tisk Poslanecké sněmovny PČR č. 717/0, volební období, 1998–2002. Jak již bylo zmíněno, požadavek objektivitu a vyváženosti byl obsažen i v dřívějším zákonu o vysílání z roku 1991, důvodovou zprávu k němu se však autorovi dohledat nepodařilo.

²⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2010/13/EU ze dne 10. 3. 2010, o koordinaci některých právních a správních předpisů členských států upravujících poskytování audiovizuálních mediálních služeb (směrnice o audiovizuálních mediálních službách). Zde se v čl. 102 preambule konstatuje, že „[s]ubjekty televizního vysílání jsou běžně povinny zajistit, aby při vysílání byly skutečnosti a události sdělovány objektivně, je však důležité, aby podléhaly přesným povinnostem v oblasti práva na uveřejnění odpovědi nebo obdobných prostředků nápravy, aby se jakákoli osoba poškozovaná ve svých legitimních právech tvrzeními učiněnými v průběhu televizního vysílání mohla účinně svých práv či prostředků nápravy dovolat.“ Samotný požadavek objektivitu sdělovaných informací zde nicméně nijak dále rozveden není.

²⁵ GAUKROGER, Stephen. *Objectivity: A very short introduction*. New York: Oxford University Press, 2012, s. 1.

²⁶ *Ibidem*, s. 9 a 10.

Poněkud zřetelnějším východiskem objektivitě ve zkoumané právní úpravě bude nepochybně *žurnalistická profesní etika*,²⁷ která objektivitu sdělovaných informací akcentuje jako jeden z hlavních požadavků, ať již přímo či jinak vyjádřený. Historicky je žurnalistická objektivita spojována s počátkem dvacátého století a s „profesionalizací“ novinářského povolání v období první světové války, určité kořeny objektivitě lze dle literatury nalézt již zhruba o sto let dříve společně s rozmachem denního tisku.²⁸

Přehled argumentů, proč se objektivita v žurnalistice etablovala, přináší např. teoretik médií Steven Maras. Mezi nimi uvádí argument profesionalizace, kdy objektivita sehrála roli v posunu od žurnalistiky jako řemesla ke specifické profesi s odpovídajícím společenským statutem, kredibilitou a důvěrou. Praktickým projevem této profesionalizace je např. vysokoškolské vzdělání novinářů či vytváření různých profesních (etických) standardů. Dalším argumentem vedoucím k žurnalistické objektivitě může být komercializace informací jako komodity, kdy objektivita obsahu je určitou „komerční strategií“ pro oslovení širokého (heterogenního) publika zadavateli reklamy. Konečně z argumentů, které Maras představuje, stojí za zmínku také argument politický, stojící na osamostatnění žurnalistiky od politických stran. Tento argument lze chápat různě, jednou z jeho interpretací je však také role novinářů jako ochránců veřejného dobra prostřednictvím jejich informační funkce.²⁹ Dnes se v této souvislosti mnohdy hovoří o novinářích jako o „hlídačích psech“ ve vztahu k osobám v politických či jiných mocenských funkcích či k ochraně demokracie jako takové (tzv. *watchdog journalism*).³⁰

Poněkud obtížnější je vymezení toho, co přesně se má objektivitou v žurnalistickém kontextu rozumět. Jak pro objektivitu ve smyslu filozofie, tak pro žurnalistickou objektivitu totiž platí, že je chápána různě – od objektivitě jako prostého empiricismu až po jakýsi komplexní „ideál“ objektivitě.³¹ Z hodnotového pohledu lze objektivitu v žurnalistice vymežit např. jako *oddělování faktů od názorů, předkládání emocionálně nezabarveného pohledu na události a snahu o férovost a vyváženost*.³² Pokud bychom nahlédli do některých amerických profesních standardů,³³ našli bychom celou řadu dílčích etických požadavků vedoucích k zajištění objektivitě v rovině přesnosti reportování,³⁴ minimalizace újmy³⁵ či novinářské nezávislosti.³⁶ Velmi podobná vymezení lze nalézt také v rámci

²⁷ Podrobněji k profesní etice a jiným rozměrům žurnalistické etiky (zejména morální integrity samotných novinářek a novinářů) v domácí literatuře, včetně mechanismu samoregulace žurnalistiky na tomto základu, viz MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020, s. 144 an. a porůznu.

²⁸ Podrobněji k tomuto vývoji viz např. WARD, Stephen J. A. *Disrupting Journalism Ethics: Radical Change on the Frontier of Digital Media*. New York: Routledge, 2021, s. 6 an.

²⁹ MARAS, Steven. *Objectivity in Journalism*. Cambridge: Polity, 2013, s. 23–38.

³⁰ Byť v ne zcela shodném kontextu srov. pojem „hlídač pes“ v nálezu ÚS ze dne 17. 10. 2017, sp. zn. IV. ÚS 1378/16, a případně zde odkazovanou judikaturu ESLP. Toto pojetí nicméně není jediným možným pojetím vztahu žurnalistiky ke společnosti; podrobněji viz JAKUBOWICZ, Karol. *Média a demokracie v 21. století: hledání nových modelů*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 30 an.

³¹ Srov. MARAS, Steven. *Objectivity in Journalism*, s. 53.

³² *Ibidem*, s. 8.

³³ Pro přehled těchto standardů v americkém kontextu viz např. BROWN, Fred et. al. (eds). *Media Ethics: A Guide For Professional Conduct*. 5th edition. Indianapolis: Society of Professional Journalists, 2020.

³⁴ Mezi takové jsou řazeny např. verifikace a používání původních zdrojů; uvádění kontextu; aktualizace informací; identifikace zdrojů; možnost vyjádření dotčených osob; vyhýbání se stereotypům a zkraslení či důsledná kontrolní funkce médií ve vztahu k osobám v mocenském postavení; respektive služba veřejnosti informováním ve veřejných záležitostech (viz etický kodex *Society of Professional Journalists* – *ibidem*, s. 8 a 9).

³⁵ Mezi takové jsou řazeny např. vyvažování informační potřeby společnosti a individuální újmy; citlivost k osobám

standardů uplatňovaných v evropském, respektive domácím prostředí.³⁷ Lze proto snad hovořit o určitém sdíleném většinovém pohledu na základní atributy žurnalistické etiky v tzv. moderní západní společnosti, se kterým lze zřejmě spojovat také východiska odpovídajících požadavků zákona o vysílání. Objektivita, jak se zdá, je „základním kamenem“ tohoto pojetí.

Pro úplnost je však třeba dodat, že uvedené ani zdaleka nereprezentuje možné pohledy na žurnalistickou objektivitu. Skeptici současnému pojetí vytykají leccos. Namítají např. to, že žurnalistická objektivita je „zvláštním druhem klamu, který skrývá kulturní, kapitalistickou nebo nacionalistickou zaujatost za diskurz o neutrálním úhlu pohledu [...]“.³⁸ Někteří kritici zejména tzv. korporátního žurnalistiky jdou ještě dále, když poukazují na to, že podstatou novinářské práce již není kontrolovat mocenská centra, nýbrž že významná média již taková centra sama představují, čímž demokracii spíše ohrožují, než chrání.³⁹ Případně se o současnosti hovoří jako o období „postobjektivismu“, jehož podstatou má být důraz na transparentnost, nikoli objektivitu.⁴⁰ Tato kritická pojetí, jakkoli mohou mít svá opodstatnění, zřejmě za východiska zákona o vysílání považovat nelze. Ostatně, jak poukazuje Václav Moravec, „[p]řes všechny výše zmíněné pokusy vymanit se z paradigmatu objektivit a osvobodit se od tradic pozitivismu, významná část současné žurnalistiky, včetně té české, nadále inklinuje k takovému pojetí práce, jež v sobě zahrnuje principy umožňující produkované novinářské obsahy objektivizovat.“⁴¹ Uvedené ale může demonstrovat několikrát vyslovené – za objektivitou se mohou skrývat různé interpretace, a to i za objektivitou v právním smyslu.

3. Objektivita informací jako právní pojem

V domácí žurnalistické literatuře se lze setkat s konstatováním, že požadavky objektivit a vyváženosti poskytovaných informací v zákoně o vysílání jsou spíše deklaratorní povahy.⁴² To ale není právně přesné. Objektivita a vyváženost totiž tvoří součást právních „povinností při vysílání programu“ (viz označení rubriky uvozující § 31 a násl. z. r. t. v.) a na jejich porušení navazuje zákonem předvídaná reakce Rady. Jedná se jednak o obligatorní upozornění na porušení zákona o vysílání (§ 59 odst. 1 z. r. t. v.) a jednak o odpovědnost provozovatele vysílání za přestupek (§ 61 odst. 1 písm. b) z. r. t. v.). Matoucím může být,

---

dotčeným reportováním (zejména ve vztahu k mladistvým, obětem sexuálních zločinů apod.); rozlišování právních a etických aspektů publikování; rozlišování mezi osobami soukromými a osobami veřejnými co do jejich ochrany; vyvarování se „honu za senzaci“; vyvažování práv osoby podezřelé ze spáchání trestného činu s právem veřejnosti na informace či zvažování dlouhodobých důsledků zveřejnění určité informace (ibidem, s. 9).

³⁶ Mezi takové jsou řazeny např. vyhýbání se střetu zájmu a jeho přiznání, pokud se mu nelze vyhnout; odmítnutí přijmout dary či jiné výhody, které mohou ohrozit nestrannost a kredibilitu; neplacení za přístup k informacím; vyloučení výhod pro inzerenty; odlišování zpravodajství a inzerce (ibidem, s. 9 a 10).

³⁷ Srov. např. Etický kodex Syndikátu novinářů České republiky. *Syndikát novinářů* [online]. [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: <<https://www.syndikat-novinaru.cz/o-nas/etika/eticky-kodex/>>.

³⁸ MARAS, Steven. *Objectivity in Journalism*, s. 1.

³⁹ Jedním z takových kritiků je např. populární americký lingvista a intelektuál Noam Chomsky (srov. HERMAN, Edward S. – CHOMSKY, Noam. *Manufacturing Consent: the Political Economy of the Mass Media*. London: Vintage, 1994).

⁴⁰ Jak uvádí Karol Jabubowicz, „[n]ovinář nemá být objektivní, ale otevřeně deklarovat své názory tak, aby mohli příjemci získat interpretační rámec, který jim umožní hodnotit, názory novinářů a vědět, proč s nimi přicházejí“ (JAKUBOWICZ, Karol. *Média a demokracie v 21. století: hledání nových modelů*, s. 37).

⁴¹ MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*, s. 137.

⁴² NEČAS, Vlastimil. Objektivita a vyváženost. In: KŘEČEK, Jan a kol. *Vyváženost ve vysílání*. Praha: Grada, 2022, s. 19.

že požadavek objektivit a vyváženosti neobsahuje (jako právní norma) hypotézu, nýbrž pouze dispozici – určitý příkaz provozovateli vysílání. Tento příkaz je ovšem jednak plně právně závazný (kogentní, a to s ohledem na obecnou povahu správněprávní regulace a chráněný veřejný zájem) a jednak je doprovázen správněprávní sankcí (jako tzv. nepodmíněně perfektní norma), konkrétněji pokutou v nikoli zanedbatelné výši.⁴³

Jak bývá upozorňováno v literatuře, objektivita vysílaných informací je příkladem tzv. neurčitých právních pojmů. Totéž platí také pro vyváženost informací (které je věnována pozornost níže, sub 5). Oba tyto pojmy nejsou v právním řádu legálně definovány. Současně ovšem platí, že těmto pojmům lze přisuzovat jistý obecný význam již v běžném jazyce. Zčásti jde zřejmě již o význam v jejich filozofické rovině, především však jde o význam v rovině určitých společensky sdílených představ o novinářské profesi. Proto se zdá být přesnější hovořit o pojmech objektivit a vyváženosti informací spíše jako o pojmech relativně neurčitých.⁴⁴

I tak se ovšem jedná o pojmy *velmi abstraktní*. Z jejich obecného významu není zřetelný jejich obsah ani rozsah, respektive co vše lze rozumět objektivní a vyváženou informací v mnohdy různorodé praxi, čímž je vytvářen široký prostor pro aplikující orgány (Radu a správní soudy). Toto řešení se na jednu stranu odráží v poněkud oslabené právní jistotě (což je obecnou vlastností neurčitých právních pojmů), lze jej ale legitimizovat praktickou nedosažitelností enumerace zakázaných informačních praktik.⁴⁵ Obsah a rozsah požadavku objektivit (a vyváženosti) informací je proto předmětem aplikační praxe a případně teorie (právní či žurnalistické). V praxi lze předpokládat spíše aplikaci těchto pojmů v negativním smyslu (vymezení a zdůvodnění, co s nimi v souladu není), lze však nalézt také některá pozitivní vymezení.

Aniž by tento text měl být vyčerpávající, vymezení těchto pojmů nabízejí autorky a autoři z oblasti mediálního práva. Olga Pouperová objektivitu označuje jako „*vztah výpovědi a reality*“. Dle této autorky lze objektivitu „*chápat jako postoj k úloze shromažďovat, zpracovávat a šířit informace. Předpokládá se odstup a neutralita ve vztahu k předmětu informací, vyloučení osobního zaujetí, absence stranění a zdržení se předpojatosti, oddanost přesnosti a dalším kritériím pravdivosti, zejména relevanci a úplnosti, a absence skrytých motivů.*“ Dále dle citované autorky je objektivita úzce spojena s nezávislostí, přičemž „*[p]ožadavek objektivit nesplňují takové pořady či příspěvky, kdy divák nemá jinou možnost než dospět k totožnému závěru jako redakce. Diváka mají přesvědčit předložené informace, a nikoli neústupná tvrzení redakce.*“⁴⁶ Dle Aleše Rozehnal je objektivitu „*možno charakterizovat jako neutralitu ve vztahu k předmětu zpravodajství, nestrannost, pravdivost a relevanci. [...] Pojem objektivita tedy v sobě zahrnuje zejména správnost (přesnost), transparentnost (uvádění pramenů) a věcnost (absence vlastních hodnocení).*“⁴⁷ K obdobným závěrům dochází také Helena Chaloupková a Petr Holý.⁴⁸ Podobné charakteristiky lze nalézt také v aplikační praxi.

⁴³ Konkrétně lze uložit pokutu do výše 2,5 mil. korun [§ 60 odst. 7 písm. a) z. r. t. v.].

⁴⁴ Srov. rozsudek NSS ze dne 30. 9. 2020, čj. 10 As 100/2020-35, bod 37.

⁴⁵ K objektivitě a vyváženosti informací jako neurčitým právním pojmům srov. ibidem.

⁴⁶ POUPEROVÁ, Olga. *Regulace médií*. Praha: Leges, 2010, s. 192.

⁴⁷ ROZEHNAL, Aleš. *Média, etika a právo*, s. 127.

⁴⁸ Srov. CHALOUPKOVÁ, Helena – HOLÝ, Petr. *Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání a předpisy související: komentář*, s. 131–133.

Jde-li o rozhodování Rady, její rozhodnutí zveřejňována nejsou (což souvisí se zásadou neveřejnosti správního řízení, kterou zákon o vysílání neprolamuje), tento orgán ovšem zpřístupňuje (přínejmenším některá) rozhodnutí správních soudů, kterými byla dozorová činnost tohoto orgánu přezkoumávána a která reprodukuje jeho správní praxi.⁴⁹ V této praxi nicméně nelze očekávat silnější snahu o obecný výklad pojmů objektivní (či vyvážené) informace, a to již proto, že judikatura Nejvyššího správního soudu toto po Radě ani nevyžaduje. Vychází přitom z již zmíněné obecné srozumitelnosti významu objektivní (a vyváženosti) informací.⁵⁰ Z pohledu Nejvyššího správního soudu je podstatné to, aby byly přezkoumatelné závěry aplikující pojem objektivnosti na konkrétní situaci, či jinými slovy přezkoumatelnost závěrů Rady o neobjektivitě (nevyváženosti) určité informace. Na některé interpretace objektivní a vyváženosti Radou lze přesto narazit prostřednictvím jejich reprodukce v judikatuře; zde se např. uvádí, že *„Rada má za to, že objektivita a vyváženost jsou pojmy běžně používané a relativně snadno srozumitelné a jejich obsah lze považovat za obecně známý, nicméně Rada interpretuje pojem objektivní jako věcný, nestranný, nepředpojatý, neutrální, bez nadsázky a bez přehánění, prost jakékoli senzacechtivosti, nezaujatý.“*⁵¹

V praxi významnějšími jsou pochopitelně závěry soudní judikatury, zejména Nejvyššího správního soudu. Zde se někdy příhodně vychází z žurnalistické teorie: *„Dle odborné literatury lze pak zásadou objektivní rozumět znak zpravodajství, které se pokouší věcně, nestranně a nemanipulativně oddělit zprávu od komentáře. Ústřední charakteristikou takového postupu je, zásadní ověřování pravdivosti výpovědi. Zásada objektivní předpokládá referování bez emocí a používání neutrálních výrazů (Michael Kunczik: Základy masové komunikace, Karolinum, Praha, 1995, s. 111). Pojem objektivita tedy v sobě zahrnuje hned několik aspektů, z nichž za rozhodné považuje Nejvyšší správní soud správnost (či přesnost), tzn., že zpráva odpovídá skutečnosti, transparentnost, tj. že žurnalista uvádí své informační prameny, a věcnost, tj. že novináři do zprávy nekládají svá vlastní hodnocení – blíže srov. Schulz/Reifová a kol.: Analýza obsahu mediálních sdělení; Karolinum; Praha; 2004; s. 52 a násl.“*⁵²

V tomto duchu je pak objektivita informací ve smyslu zákona o vysílání *„základním požadavkem kladeným na zpravodajství, které se pokouší věcně, nestranně a nemanipulativně oddělit zprávu od komentáře. Ústřední charakteristikou takového postupu je ověřování pravdivosti výpovědi. Pojem objektivita tedy v sobě zahrnuje správnost (přesnost), transparentnost (uvádění pramenů) a věcnost (absence vlastních hodnocení).“*⁵³ Obdobně

⁴⁹ Viz Judikáty. *Rada pro rozhlasové a televizní vysílání* [online]. [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: <<https://www.rrtv.cz/cz/static/cim-se-ridime/judikaty.htm>>.

⁵⁰ Jak se konstatuje v rozsudku NSS ze dne 31. 3. 2009, čj. 7 As 43/2008-97: *„Městskému soudu je sice třeba dát za pravdu v tom, že stěžovatelka ve svém rozhodnutí neurčitý právní pojem ‚objektivní a vyvážené informace‘ obecně nevymezila, avšak v daném případě nelze absenci takového vymezení považovat za důvod pro zrušení rozhodnutí. Při interpretaci neurčitých právních pojmů je třeba odlišit případy, kdy se jedná o neurčité právní pojmy, jejichž výklad působí jak správním orgánům, tak soudům nemalé obtíže (viz např. bohatá soudní judikatura k neurčitému právnímu pojmu ‚veřejný zájem‘), od případů týkajících se neurčitých právních pojmů relativně snadno srozumitelných, jejichž obsah je v podstatě zřejmý již z jejich jazykového vyjádření (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 2. 2008, č. j. 7 As 13/2007 – 56, přístupný na www.nssoud.cz). A právě o posledně jmenovaný případ neurčitého právního pojmu se v dané věci jedná. Pojmy ‚objektivní‘ a ‚vyvážené‘ jsou obecně známé, srozumitelné a často užívané i v běžném jazyce.“*

⁵¹ Rozsudek NSS ze dne 26. 5. 2010, čj. 3 As 6/2010-71.

⁵² Ibidem.

⁵³ Rozsudek NSS ze dne 3. 4. 2012, čj. 7 As 36/2012-24.

se v judikatuře konstatuje, že „[m]ají-li být informace objektivní a vyvážené, musí v maximální možné míře odpovídat skutečnosti a přinášet pohledy všech zúčastněných tak, aby si adresát těchto informací na jejich základě mohl vytvořit o dané problematice vlastní kvalifikovaný názor“;⁵⁴ případně že „[o]bjektivní a vyváženou je ve smyslu § 31 odst. 2 věty první zákona o vysílání jen taková informace, která byla jako ta, jež má být vysílána, vyselektována z dostupné sumy informací jako relevantní pro událost, o níž je informováno, včetně uvážení kontextu události.“⁵⁵ Zřejmě nejběžnější výklad pojmu objektivní informace Nejvyšším správním soudem rozlišuje tři jeho již výše zmiňované aspekty – „zejména správnost (či přesnost nebo pravdivost), tzn., že zpráva odpovídá skutečnosti, transparentnost, tj. že žurnalista uvádí informační prameny, a věcnost, tj. že novináři do zprávy nevkládají vlastní hodnocení.“⁵⁶ Dodejme, že v judikatuře je vyjma obecnějšího výkladu pojmů objektivnosti a vyváženosti řešena celá řada dílčích otázek.⁵⁷

Uvedené charakteristiky bychom jistě mohli dále „dekonstruovat“, strukturovat a detailněji zkoumat. Obecně to však zřejmě není zapotřebí, vycházejí totiž z již zmiňovaných standardů novinářské etiky. Lze proto říci, že soudní judikatura při výkladu relativně neurčitého pojmu objektivní informace, prostřednictvím přezkumu správní praxe Rady, *de facto* vynucuje dodržování těchto standardů na úseku televizního a rozhlasového vysílání (v odpovídající výšce zejména zpravodajských pořadů).

Tento přístup se zdá být odpovídající zájmu sledovaného zákonodárcem, respektive lze zde vysledovat *korelaci* mezi veřejným působením žurnalistiky (které je zpravidla úzce spojováno s demokracií a její ochranou; respektive bývá konstatováno, že hlavním účelem žurnalistiky je poskytování informací pro svobodné rozhodování⁵⁸) a veřejným zájmem na korektní informační funkci provozovatelů vysílání, který je vynucován státem, respektive dozorovou činností Rady.

4. Objektivní pravda, či spíše „procedurální objektivita“?

Přesto může právní výklad pojmů objektivní a vyváženosti skrývat určité nejasnosti. Takovou nejasností může být to, do jaké míry má objektivita informací ve vysílání odpovídat jejich pravdivosti. Z judikatury se podává, že pravdivost je rozměrem požadavku objektivní, respektive že Rada, uplatňuje-li své dozorové pravomoci, má pravdivost sdělovaných informací zkoumat.⁶⁰ S uvedeným lze v obecné rovině souhlasit, lze však tento závěr chápat tak, že každá nepravdivá informace (sdělená ve zpravodajském či publicistickém kontextu) bez dalšího povede k porušení požadavku objektivní? Domnívám se, že nikoli.

V žurnalistické etice je pravdivost obsahu ústředním požadavkem. Sdělování faktů je označováno za „jádro“ objektivnosti či objektivnost je chápána jako „cesta k pravdě“.⁶¹

⁵⁴ Rozsudek NSS ze dne 31. 3. 2009, čj. 7 As 43/2008-97.

⁵⁵ Rozsudek NSS ze dne 9. 9. 2011, čj. 7 As 2/2010-126.

⁵⁶ Rozsudek NSS zde dne 30. 9. 2020, sp. zn. 10 As 100/2020-35, bod 38.

⁵⁷ Pro které lze odkázat na v tomto textu citovanou komentářovou literaturu (viz pozn. 8, 9 či 20).

⁵⁸ Srov. např. KOVACH, Bill – ROSENSTIEL, Tom. *The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect*. 3rd revised ed. New York: Three Rivers Press, 2014, s. 17.

⁵⁹ Jak se zde např. konstatuje, „[ú]střední charakteristikou takového postupu je zásadní ověřování pravdivosti výpovědí“ (rozsudek NSS ze dne 26. 5. 2010, čj. 3 As 6/2010-71, a taktéž zde odkazovaná literatura).

⁶⁰ Srov. rozsudek NSS ze dne 30. 9. 2020, čj. 10 As 100/2020-35.

⁶¹ Viz MARAS, Steven. *Objectivity in Journalism*, s. 1 an.

Pravdivost ovšem není v žurnalistice jednoznačným konceptem, jako jím není ani ve filozofii.⁶² Typickým zdrojem skepse je *postmodernismus*, jehož podstatným rysem je kritika objektivnosti. Není proto překvapivé, že postmodernismus problematizuje také kategorii pravdivosti. Někdy se v této souvislosti hovoří o pravdě jako o „sociálním konstrukt“, který nespočívá na poznání objektivní reality, nýbrž spíše na společenském konsensu. Z postmodernistické perspektivy tak není oddělitelné prosté sdělování faktů od jejich interpretace.⁶³

Na obtížnost nalézání pravdy je ovšem upozorňováno nejen postmodernistickou literaturou. V tradičním pojetí žurnalistické etiky je novinář připodobňován k soudnímu zapisovateli, jehož úkolem je nestranně dokumentovat „tvrdá fakta“.⁶⁴ Současně je ovšem přiznáváno, že žurnalistika – již z praktických důvodů – nemůže prezentovat zcela objektivní pravdu. Spíše se jedná o koncept určité „praktické pravdy“,⁶⁵ která je výsledkem objektivních metod a příslušných novinářských standardů. Ani ty ovšem nejsou schopny vždy zajistit objektivní pravdivost sdělované informace. Nejedná se o koncept nijak převratný, ostatně v právu je uplatňován také.

Odráží se např. v tzv. zásadě materiální pravdy upravené ve správním řádu.⁶⁶ Podstatou této zásady je určitý „standard“, ve kterém je správní orgán povinen zjistit skutkový stav věci, ve které rozhoduje či se jinak realizuje. Tímto standardem je obecně „stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti“ (§ 3 sp. ř.). Není jím stav věci, o kterém je naprostá a neochvějná jistota, jelikož takový standard by byl mnohdy reálně nedosažitelný. Z uvedeného můžeme dovozovat, že obdobné nemá být vyžadováno ani v rámci požadavku objektivnosti informací podle zákona o vysílání. Jinak by ostatně byly na provozovatele vysílání kladeny vyšší nároky nežli na správní orgán, který dodržení povinností provozovatelů dozoruje (Radu).

Domnívám se proto, že hovoří-li judikatura o požadavku objektivnosti jako o pravdivosti, nejedná se o požadavek naprosté objektivní pravdivosti každé jedné sdělované informace. Důsledně vzato jde v případě tohoto požadavku o souhrn korektních žurnalistických metod a postupů, které ke zjištění pravdy zpravidla vedou, avšak ani při jejich důsledném dodržení její zjištění nezaručují. Typicky půjde o informace, které nejsou výsledkem vlastních empirických zjištění, ale jsou převzaté z jiných zdrojů, které se později ukáží jako nepravdivé. Může jít o informace, které představují vědecký konsensus, jenž je později vyvrácen. Může však jít také o případy, kdy jsou nepravdivé informace poskytovány přímo státními orgány či představiteli. Bylo by pochopitelně absurdní, aby mohli být provozovatelé vysílání státem na tomto základě postiženi, pokud by tyto informace převzali. Podstatné má být spíše to, že tyto informace byly z žurnalistického pohledu získány a zpracovány korektně (profesně eticky) v době, kdy byly sdělovány.

K obdobným závěrům mohou vést také závěry judikatury v oblasti ochrany osobnosti – sporů sdělovacích prostředků a dotčených osob. Zde sice platí, že zpravidla zveřejnění nepravdivé informace zakládá zásah do osobnostních práv,⁶⁷ současně však lze v judi-

⁶² Jak již bylo konstatováno výše, ne každá interpretace objektivnosti je zde spojována s pravdou, respektive tyto pojmy jsou chápány odděleně (viz GAUKROGER, Stephen. *Objectivity: A very short introduction*, s. 4–10).

⁶³ Srov. MARAS, Steven. *Objectivity in Journalism*, s. 100–103 a literatura zde citovaná.

⁶⁴ Srov. WARD, Stephen. *Disrupting Journalism Ethics: Radical Change on the Frontier of Digital Media*, s. 13.

⁶⁵ V žurnalistické literatuře se hovoří např. o „žurnalistické“ či „funkční“ pravdě (viz KOVACH, Bill – ROSENSTIEL, Tom. *The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect*, s. 56 an.).

⁶⁶ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále také „spr. ř.“).

katuře vysledovat jistý pragmatický přístup snižující požadavky na sdělovací prostředky. Jak v tomto směru konstatuje Ústavní soud: „*Důležité pro posouzení legitimacy zveřejnění informace je zkoumání motivu. Legitimitu nelze dovodit, pokud bylo zveřejnění dominantně motivováno touhou poškodit osobu, k níž se informace váže, a pokud šířitel sám informaci nevěřil anebo pokud ji poskytl bezohledně a hrubě nedbale bez toho, aby si ověřil, zda informace je pravdivá, či nikoliv.*“⁶⁸

Ještě zřetelněji je uvedené patrné na judikatuře Evropského soudu pro lidská práva v kontextu tzv. omluvitelného omylu.⁶⁹ Zde se např. konstatuje: „*Článek 10 [Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod – pozn. T. S.] však nezajišťuje zcela neomezenou svobodu projevu ani v případech, kdy se tisk zabývá otázkami vážného veřejného zájmu. Za podmínek odst. 2 příslušného článku v sobě výkon svobod zahrnuje i ‚povinnosti a odpovědnost‘, což se vztahuje i na tisk. Tyto ‚povinnosti a odpovědnost‘ mohou mít dopad tam, kde – jako v tomto případě – je předmětem zkoumání útok na pověst soukromých osob a ohrožení ‚práv jiných‘. Z tohoto důvodu je pojistka, kterou čl. 10 přiznává novinářům ve vztahu ke zpravodajství o otázkách veřejného zájmu, podmíněna tím, že tito jednájí v dobré víře s cílem poskytnout přesné a důvěryhodné informace v souladu s novinářskou etikou [...].*“⁷⁰

I v kontextu zkoumané právní úpravy povinností provozovatelů vysílání lze proto pochybovat, že by bylo sankcionovatelné pouhé sdělení nepravdivé informace bez dalšího. Sice platí, že odpovědnost provozovatele vysílání za předmětný přestupek nevyžaduje zavinění,⁷¹ to ovšem platí i pro výše uvedenou odpovědnost sdělovacích prostředků za zásahy do osobnostních práv,⁷² přesto judikatura v některých těchto (nezaviněných) případech existenci odpovědnosti neshledala. To nás zřejmě musí vést k závěru, že pouhé zveřejnění nepravdivé informace není porušením právní povinnosti, nýbrž je vyžadováno splnění dalších podmínek. Je proto otázkou, do jaké míry má smysl, aby judikatura o objektivitě informací ve zkoumaném kontextu hovořila jako o jejich pravdivosti.

Domnívám se, že výstižnějším vyjádřením objektivitě je v tomto případě *presnost* informací. Podstatou přesnosti lze totiž zredukovat na korektní nakládání s informací, předpokládající naplnění odpovídajících žurnalistických požadavků (např. jejího ověření ze dvou důvěryhodných a nezávislých zdrojů apod.). S pojetím objektivitě jako (primárně) přesnosti se lze setkat také v judikatuře.⁷³

⁶⁷ Srov. MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*. Praha: Leges, 2013, s. 151 an.

⁶⁸ Nález ÚS ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05-2, bod 28.

⁶⁹ Podrobněji včetně dalších příkladů judikatury ESLP viz MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*, s. 162–167.

⁷⁰ Rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Bladet Tromsø a Stensaas proti Norsku* (ze dne 20. 5. 1999, stížnost č. 21980/93).

⁷¹ K absenci zavinění v případě přestupkové odpovědnosti podnikajících osob viz např. závěr č. 163 ze zasedání poradního sboru ministra vnitra ke správnímu řádu a správnímu trestání ze dne 21. 9. 2018.

⁷² Jde o tzv. objektivní odpovědnost, u které je ovšem absence předpokladu zavinění z výše naznačených důvodů problematická (srov. MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*, s. 167).

⁷³ Srov. např. rozsudek MěS v Praze ze dne 5. 8. 2009, čj. 9 Ca 109/2009-29, dle kterého ne každá nepřesnost ve vysílání musí vést k porušení požadavku objektivitě: „*Nicméně nepřesnost či neúplnost reportáže nemusí vždy a v každém případě vyvolat neobjektivnost a nevyváženost vysílaného pořadu. Vyskytnou-li se ve vysílaném pořadu určité nepřesnosti či neúplné informace, je v tom každém konkrétním případě nezbytné posoudit, zda tyto nedostatky jsou v rámci celého kontextu toku a charakteru poskytovaných informací a také smyslu pořadu způsobilé ovlivnit objektivitu a vyváženost pořadu a v jaké míře. O relevantní neúplnost a nepřesnost reportáže, která způsobí neobjektivitu pořadu půjde zejména tam, kde obsahem reportáže bude nejednoznačné téma vyžadující a vyvolávající střet informací a účelem pořadu je porovnávání informací, tvrzení, či stanovisek respondentů, které se navzájem střetávají, doplňují, ověřují a vyargumentovávají.*“

Dalším důvodem, proč objektivitu informací ve smyslu § 31 z. r. t. v. chápat spíše jako přesnost, je již naznačený interpretativní rozměr kategorie objektivit. Zkrátka ztotožněním objektivit s pravdivostí, řečeno s jistým zjednodušením, svěřujeme státním orgánům rozhodování o tom, co je objektivní pravdou. To zřejmě nečiní problémy v případě zpravodajských pořadů, může to však být problematické v případě pořadů publicistických, které předpokládají vyšší míru interpretace a hodnocení skutečnosti. S uvedeným ostatně zjevně počítá znění § 31 odst. 2 věta druhá z. r. t. v.: „*Názory nebo hodnotící komentáře musí být odděleny od informací zpravodajského charakteru.*“ Zákon o vysílání zde dělí informace na dvě kategorie – zpravodajské a jiné, mezi které podřazuje také názory a hodnotící komentáře. I ty proto zřejmě mají být objektivní (a vyvážené) ve smyslu věty první téhož ustanovení, a potud také „pravdivé“.

Na názory a hodnotící komentáře lze však jen obtížně pohlížet optikou kategorie pravdivosti dle formální logiky (ve smyslu *tertium non datur*), respektive lze je jen omezeně verifikovat. Zákon o vysílání však nepředpokládá, že mají být poskytovány pouze „jediné správné“ názory či hodnotící komentáře. Naopak § 31 odst. 2 věta první z. r. t. v. předpokládá poskytování informací nezbytných pro „svobodné vytváření názorů“, proto má být ponechán prostor pro kritické hodnocení příjemci těchto informací. Obdobně by mělo platit také pro státní orgány, které by neměly dozorovat „správný“ výklad informací předpokládajících určitou interpretaci. Takový přístup by mohl – v extrémním případě – vést až k vyloučení kritiky státu. To ale v podmínkách demokratického právního státu není žádoucí, s čímž souvisí určitá ochrana této možnosti v podobě konstrukce Rady jako tzv. *nezávislého regulačního orgánu*.⁷⁴

V obecnější právní terminologii lze uvedené podřadit pod rozlišování mezi skutkovými tvrzeními a hodnotícími soudy (které se projevuje např. v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva). Zatímco skutková tvrzení mají odrážet běh skutečných událostí, jsou proto objektivizovatelná a lze je bez obtíží spojovat s atributem pravdivosti, respektive úplnosti takových tvrzení (obecněji s tím, do jaké míry tato tvrzení pravdivě odrážejí objektivní realitu), hodnotící soudy lze s pravdivostí spojovat jen obtížně. Pro hodnotící soudy totiž (taktéž v právu) platí, že nespočívají pouze na racionálních základech, ale taktéž na významné subjektivní, nezřídka emoční složce. Jak výstižně poznamenává Ivo Telec, hodnotící soudy mohou být ovlivněny vlastní zkušeností – dobrou, špatnou či jinou.⁷⁵ Jde-li o kontext vysílání, zpravodajské pořady jsou typicky „nosičem“ skutkových tvrzení. Naopak pořady publicistické předpokládají subjektivní hodnotící soudy, respektive na nich založené názory, které by měly požívat právní ochrany jako projev žádoucí *názorové plurality* (respektive názorové svobody, která je jejím předpokladem a kterou lze dovozovat ze svobody vysílání dle § 31 odst. 1 z. r. t. v., potažmo ze svobody projevu).

Uvedeným nicméně nemá být řečeno, že by pravdivost sdělovaných informací neměla být v konkrétních případech zkoumána. Nepravdivost informace totiž indikuje možné porušení povinností provozovatele vysílání a ten se poukazem na pravdivost informace může v konkrétním případě bránit, že své povinnosti naplnil.⁷⁶ Jen zkrátka porušení povinnosti provozovatele nemá být založeno *pouze* na sdělení nepravdivé informace. Zdá se,

⁷⁴ Srov. POUPEROVÁ, Olga. *Institucionální aspekty regulace médií*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 60 an.

⁷⁵ TELEC, Ivo. Poznámky k pravdě na internetu. In: *Studia Iuridica Cassoviensia*. 2023, č. 1, s. 83; zde taktéž k terminologickému uchopení fenoménu dezinformací (s. 77 an.).

⁷⁶ Srov. rozsudek NSS ze dne 30. 9. 2020, čj. 10 As 100/2020-35.

že judikatura, byť v kontextu požadavku objektivitivy mnohdy pracuje s atributem pravdivosti, potřebu určitého pragmatického pojmání objektivitivy odráží, respektive nechápe tento požadavek formalisticky.⁷⁷

5. Požadavek vyváženosti informací

Byť judikatura někdy požadavek vyváženosti poskytovaných informací přibližuje samostatně, v praxi jej od požadavku objektivitivy spíše neodděluje. Takový přístup je jistě možný, jelikož s ohledem na různé interpretace objektivitivy bychom vyváženost mohli chápat jako jeden z jejích rozměrů. Tak činí literatura žurnalistická⁷⁸ i právníká.⁷⁹ Na druhou stranu ovšem zákon o vysílání pojem vyváženosti od objektivitivy odlišuje, zřejmě bychom mu proto měli přiznávat samostatný význam. Méně jasné je, jaký význam to má být.

Situaci komplikuje to, že vyváženost je použita také v poněkud širším kontextu v § 31 odst. 4 z. r. t. v.: „*Provozovatel vysílání ze zákona je povinen sestavovat programovou skladbu tak, aby ve svém vysílání poskytoval vyváženou nabídku pro všechny obyvatele se zřetelem na jejich věk, pohlaví, barvu pleti, víru, náboženství, politické či jiné smýšlení, národnostní, etnický nebo sociální původ a příslušnost k menšině.*“ Z principu racionálního zákonodárce lze nicméně dovozovat, že pojem vyváženost, je-li užíván v jednom právním předpisu, má mít také tentýž význam. Vyjdeme-li z výše uvedené citace, vyváženost by bylo možné zjednodušeně vyjádřit jako reprezentativnost. Ta ovšem nemá znamenat naprostou neutralitu vysílání. Jak poukazuje Olga Pouperová, objektivnost a vyváženost nelze chápat jako absenci jakéhokoli názoru ve vysílání, jelikož by to odporovalo jednak koncepci názorové svobody a jednak nebylo ani realisticky dosažitelné.⁸⁰ S uvedeným se lze ztotožnit, názorová svoboda nicméně může – dovedena do extrému – také ústít v závažné porušení funkce žurnalistiky.

Uvedené lze ilustrovat na mediálním trhu Spojených států amerických, jenž od konce 90. let minulého století prodělal významnou proměnu, která je spojována zejména s televizní stanicí Fox (především její zpravodajskou částí Fox News) amerického miliardáře Roberta Murdocha. Tato proměna ve své podstatě spočívá v tom, že probíhající krizi ekonomického modelu tzv. tradičních médií uvedená stanice překonala prostřednictvím adaptace pravicově-konzervativního názorového proudu doprovázeného o neetické

⁷⁷ V judikatuře se např. konstatuje, že vysílané pořady mohou obsahovat i některá nesprávná či kontroverzní konstatování, aniž by to samo o sobě znamenalo porušení požadavku objektivitivy (viz rozsudek NSS ze dne 31. 7. 2008, čj. 7 As 46/2007-52). Obdobně taktéž již judikatura cit. v pozn. 73. Také z civilistické judikatury je patrný jistý pragmatický přístup: „*Zde je nutno respektovat určitá specifika běžného periodického tisku, určeného pro informování nejširší veřejnosti (na rozdíl např. od publikací odborných), který se v konkrétních případech musí (především s ohledem na rozsah jednotlivých příspěvků a čtenářský zájem) uchýlovat k jistým zjednodušením. Nelze přitom bez dalšího tvrdit, že každé zjednodušení (či zkrácení) musí nutně vést k zásahu do osobnostních práv dotčených osob. V tomto případě nelze trvat na naprosté přesnosti skutkových tvrzení a klást tím ve svých důsledcích na novináře nesplnitelné nároky. Významné však je, aby celkové vyznění podávané informace odpovídalo pravdě (obdobně srovnej nálezy Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 156/99)*“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2796/2005).

⁷⁸ Srov. NEČAS, Vlastimil. *Objektivita a vyváženost*, s. 26 an.

⁷⁹ Např. Olga Pouperová konstatuje: „*Vyváženost se tedy vztahuje na obsah určitého programu nebo jeho části [...]. Do rovnováhy se tak mají dostat zájmy, které mezi sebou v rámci jednoho programu soupeří o pozornost veřejnosti. Požadavek objektivitivy předpokládá povinnost uvádět veškeré relevantní a pravdivé informace tak, aby divák či posluchač měl možnost si na základě předložených informací sám utvořit vlastní názor. I vyváženost lze takto vykládat*“ (POUPEROVÁ, Olga. *Regulace médií*, s. 192 a 193).

⁸⁰ *Ibidem*, s. 193.

praktiky (jako je např. přehnané zjednodušování či vyvolávání strachu na straně publika). V této souvislosti je Fox spojována s vytvářením přesvědčení, že americkému obyvatelstvu byla tehdejší administrativou „zcizována“ jejich země, která později vedla k úspěchu Donalda Trumpa, jenž uvedenému sliboval zabránit (viz heslo „MAGA“⁸¹).⁸²

Je však třeba dodat, že problematická politická vyhraněnost není jen problémem Fox. Jí zvolený model se totiž ukázal jako úspěšný, byl proto následován také jinými významnými televizními stanicemi a sdělovacími prostředky. Tento posun by se dal charakterizovat jako posun od snahy oslovit široké publikum k cílení na úzké společenské skupiny. V případě Fox mělo jít, jak prohlašoval její tehdejší ředitel Roger Ailes, o demografickou skupinu „od 55 let do smrti“.⁸³ Dodejme, že tato skupina, jak je uváděno, zastává spíše konzervativní postoje a volí americké republikány. A jak poznamenává americký novinář Matt Taibbi, konkurenční televizní stanice CNN či MSNBC na tento model rády přistoupily a „obsloužily“ demografické skupiny, které zpravidla volí opačně (americké demokraty).⁸⁴ Jedná se ve své podstatě o nový způsob, jak přilákat publikum k obrazovkám. Ten však, jak se zdá, má vysoké společenské náklady. Jak výstižně poznamenává Taibbi, „[m]oderaní konzument si pustí zprávy proto, aby potvrdily jeho či její předsudky o čemkoli či komukoli, kdo má představovat ohrožení toho konkrétního dne: cizinci, menšiny, teroristé, rodina Clintonů, republikáni či korporace.“⁸⁵ Výsledkem je jakési toxické mediální prostředí, které podporuje nenávist mezi různými společenskými skupinami za účelem dosažení sledovanosti a které pochopitelně dekonstruuje dříve etablované pojetí objektivit a jiné standardy žurnalistické etiky, které s ním nejsou slučitelné.

V americkém prostředí se proto hovoří o tzv. stranických médiích (*partisan media*). Otázkou ovšem je, zda je již fenomén jisté „stranickosti“ sdělovacích prostředků sám o sobě nepřijatelný. Zřejmě tomu tak být nemá. Je totiž poukazováno na příklady takových médií, která jsou považována za kredibilní navzdory tomu, že prezentují určitý světonázor.⁸⁶ Podstatné je, že jej prezentují žurnalisticky korektně. Zdá se, že se proto nejedná o problém v tom, že by média reprezentovala určitý světonázor, ale především o to, že tak (někdy) činí neeticky. Navíc by tato interpretace, dle které média nemohou reprezentovat určitý pohled na společnost, zřejmě byla *principiálně* v rozporu s dříve zmíněnou názorovou svobodou a vedla by k unifikovanému a „sterilnímu“ mediálnímu trhu, kde mají být všechna média *de facto* stejná. Interpretace požadavku vyváženosti informací by proto zřejmě neměla vést k závěru, že provozovatelé nemohou cílit na určité publikum.

Jde-li však o koncept stranických médií v jejich pravém smyslu, je otázkou, zda je v domácím prostředí slučitelný s požadavky zákona o vysílání. V judikatuře se např. konstatuje, že „[n]evyváženost je pak skrytá forma stranickosti, kdy jsou v určité kontroverzní situaci některé názory potlačovány ve prospěch názorů jiných. Zásada vyváženosti tak spočívá

⁸¹ „Make America Great Again.“

⁸² Viz MEYERS, Christopher. Partisan News, the Myth of Objectivity, and the Standards of Responsible Journalism. In: FOX, Carl – SAUNDERS, Joe (eds). *Media Ethics, Free Speech, and the Requirements of Democracy*. New York: Routledge, 2020, s. 227 a 228.

⁸³ TAIBBI, Matt. *Hate Inc.: Why Today's Media make Us Despise One Another*. New York – London: OR Books, s. 17.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Ibidem*, s. 19.

⁸⁶ Christopher Meyers v této souvislosti poukazuje na americký konzervativní deník *Wall Street Journal*, který označuje za příklad, kdy koexistuje stranická a zodpovědná žurnalistika (viz MEYERS, Christopher. *Partisan News, the Myth of Objectivity, and the Standards of Responsible Journalism*, s. 228).

v požadavku na rovnoměrné zastoupení politických alternativ, co do rozsahu a úpravy zpravodajství.“⁸⁷ Byla by však možná „neskrytá“ stranickost? Otevřená stranickost provozovatelů vysílání v domácím kontextu zřetelně koliduje s ustanovením § 31 odst. 4 z. r. t. v. (který zejména neumožňuje, aby byla „v celku vysílaného programu jednostranně zvýhodňována žádná politická strana nebo hnutí, popřípadě jejich názory nebo názory jednotlivých skupin veřejnosti, a to s přihlédnutím k jejich reálnému postavení v politickém a společenském životě“). Ani uvedené ovšem zřejmě neznamena zapovězení jakékoli názorové zaměřenosti vysílání (v praxi se někdy hovoří o „názorové žurnalistice“ či „názorových médiích“).

Řešení zřejmě může spočívat na uplatnění dvou dílčích požadavků. Jednak požadavku transparentnosti názorové preference provozovatele vysílání⁸⁸ a jednak požadavku na přiměřené konfrontace této názorové preference názory konkurenčními.⁸⁹ I v domácím kontextu proto, jak se domnívám, lze principiálně uvažovat o provozovateli vysílání pravicových či levicových, či aktuálně spíše konzervativních či liberálních. Ostatně v jiných mediálních oblastech se taková média vyskytují.⁹⁰ Tací provozovatelé by ovšem neměli naznačené pozice reprezentovat účelově a nekriticky, aby tím v konzumentech svého obsahu utvrzovali zkreslenou verzi reality (tak jak to činí některá americká média). A pokud tak činí, měl by být uplatněn státní dozor, respektive mělo by jít o efekt, který koliduje s hodnotami, které má chránit zákon o provozu vysílání.

Požadavek vyváženosti by tak měl být vykládán tak, aby nemohlo docházet k ilustrovanému rozdělování společnosti mediálním prostředím. Spojíme-li účel § 31 odst. 3 a 4 z. r. t. v., domnívám se, že obecnějším a výstižnějším výkladem vyváženosti – spíše než prostá reprezentativnost – je *férovost*. A to jak ve vztahu k různým společenským, zejména politickým aktérům, tak také (a možná především) ke konzumentům vysílání.

Jde tak o to, že nepostačuje pouze poskytování informací přesných (ve smyslu požadavku objektivity), ale také je podstatné, které informace budou vybrány, v jakém kontextu budou tyto informace prezentovány a koho mají oslovit. Uvedené plyne již z prostého faktu, že sdělovací prostředky musejí provádět selekci toho, co bude obsahem vysílání. Tato selekce ale má mít také právní limity. Pro úplnost lze však dodat, že dosud uvedené je právním zjednodušením, v žurnalistické literatuře je vyváženost, jako žurnalistický koncept, rozpracována do mnohem větších podrobností, včetně metod jejího měření.⁹¹

Zvláštní zmínku si v souvislosti požadavku vyváženosti zasluhují média veřejné služby. Na média veřejné služby jsou v tomto kontextu pochopitelně kladeny ještě poněkud vyšší požadavky, což se projevuje i v jejich zvláštní právní regulaci.⁹² Zejména se však lze

⁸⁷ Rozsudek NSS ze dne 3. 4. 2012, čj. 7 As 36/2012-24.

⁸⁸ Srov. pozn. 40.

⁸⁹ Jak uvádí Olga Pouperová: „Požadavek objektivit a vyváženosti tedy nemůže znamenat zákaz mít vlastní názor, dokonce ani zákaz vlastní, subjektivní názor prezentovat, nýbrž znamená pouze povinnost vedle tohoto subjektivního názoru, vedle subjektivně zabarvených argumentů předložit divákům a posluchačům také názory a argumenty jiných subjektů, třeba i na věci zainteresovaných, a poskytnout tak divákovi nebo posluchači možnost, aby si relevanci, pravdivost a správnost předložených informací sám vyhodnotil, a vytvořil si tedy svůj vlastní subjektivní názor“ (POUPEROVÁ, Olga. *Regulace médií*, s. 197).

⁹⁰ Odvrácenou stranou tohoto závěru ovšem může být ovlivňování těchto postojů různými motivy, např. vlastníků těchto médií (viz MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*, s. 386 an.).

⁹¹ V domácí literatuře viz KŘEČEK, Jan a kol. *Vyváženost ve vysílání*. Praha: Grada, 2022.

⁹² Srov. např. § 2 odst. 2 z. o ČT.

obecně domnívat, že v tomto případě vůbec nemá připadat v úvahu jejich koncipování jako „názorových médií“ (liberálních, konzervativní apod.). Na jednu stranu totiž hrozí jejich zneužití státem (budou-li názorově konvenovat státní politice) a na druhou stranu (bude-li se jednat o média „opoziční“) není jasné, jak lze legitimizovat jejich celospolečenskou roli a taktéž veřejné financování. Nejasnou je taktéž společenská důvěra v takto pojatá média veřejné služby.

6. Objektivní a vyvážené informace a tzv. nová média

Domnívám se, že požadavky (zásady) objektivní a vyváženosti informací obsažené v zákoně o vysílání jsou požadavky racionálními, které sledují legitimní cíl (který v zásadě odpovídá cíli převažujícího pojetí žurnalistické etiky) a i jejich „provedení“ prostřednictvím tzv. neurčitých právních pojmů se jeví jako opodstatněné. Méně jasné je, zda tyto požadavky *skutečně* zajišťují objektivní a vyvážené vysílání. Zde bychom mohli zkoumat a hodnotit realitu mediálního prostředí v České republice. To je vnímáno kriticky i v literatuře. Poukazováno je např. na „rozparcelovanost“ mediálního prostoru mezi různé vlivné ekonomické skupiny,⁹³ na problematiku praktiky zejména komerčních televizí v honbě za sledovaností⁹⁴ nebo obecněji na problém bulvarizace médií.⁹⁵ To, že požadavky objektivní a vyváženosti poskytovaných informací jsou nanejvýš *korektivní*, a nikoli zárukami nějakého obecného pojetí kvality, lze ilustrovat na realitě vysílání.⁹⁶

Spíše než to, že by požadavky objektivní a vyváženosti informací byly „slabé“ (ostatně „silný“ státní dozor nad vysíláním není v demokratickém právním státě žádoucí), považuji za problematiku, že tyto požadavky jsou uplatňovány jen na segment aktuálního mediálního trhu – tzv. tradiční média. A to ještě nikoli důsledně, jelikož regulace periodického tisku obecné požadavky objektivní a vyváženosti nestanovuje.⁹⁷ Ještě větší rozdíl lze spatřovat v kontextu tzv. *nových médií*, jejichž nástup lze pozorovat od počátku tohoto století. Tento pojem je spojován s médii fungujícími v digitálním prostředí, zejména prostředí internetu. Mezi ně jsou zpravidla řazeny zpravodajské weby, blogy, streamovací platformy či sociální sítě. A jak poukazuje Ondřej Moravec, společně s rozvojem internetu jako nástroje masové komunikace dochází k jejich institucionalizaci do podoby masových médií obdobných mediím tradičním.⁹⁸ Mezi tato tradiční (klasická či „stará“) média je řazeno televizní a rozhlasové vysílání a tisk.

Nová média jsou právně regulována, jsou však regulována jinak než média tradiční. Pro to existují na jednu stranu objektivní důvody v podobě podstaty digitálních médií

⁹³ Podrobněji viz ŠIMKA, Karel. Skeptické úvahy o tom, zda lze regulací médií dosáhnout jejich plurality, kvality a relevance (Pokus o esej o mediální transformaci). In: ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed.). *Regulace médií*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2018, s. 43 a porůznu.

⁹⁴ Podrobněji viz ROZEHNAL, Aleš. *Média, etika a právo*, s. 131.

⁹⁵ Podrobněji viz ŽANTOVSKÁ, Irena a kol. *Bulvarizace českých médií*. Rudná: Medias res, 2016.

⁹⁶ Např. na svérázné programové nabídce TV Barrandov, sestávající z mnoha pořadů moderovaných přímo jejím ředitelem Jaromírem Soukupem (a to včetně pořadů publicistických či zpravodajských).

⁹⁷ Přesněji tak činí pouze ve vztahu k tzv. radničním listům: „Vydavatel periodického tisku územního samosprávného celku je povinen poskytovat objektivní a vyvážené informace o územním samosprávném celku a poskytnout přiměřený prostor pro uveřejnění sdělení, které vyjadřuje názory členů zastupitelstva územního samosprávného celku, týkající se tohoto územního samosprávného celku“ (§ 4a tisk. z.). Oblast periodického tisku je proto regulována prostřednictvím některých práv dotčených osob (např. práva na odpověď; § 10 tisk. z.).

⁹⁸ MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*, s. 110.

(která neoddelují obsah zvukový, obrazový a textový jako tradiční média) a možnosti jejich interaktivity.⁹⁹ Na druhou stranu ovšem „[t]ato povaha nových médií naráží na stávající systematiku mediálního práva v České republice, která je založena na zvláštních mediálních zákonech pro jednotlivé druhy médií. Dělicí linie mezi tiskem a vysíláním je srozumitelná a akceptovaná, v on-line prostředí však, jak vidno, nepoužitelná. Digitalizace a multimédia nejenže vytvářejí zvláštní kategorie médií, ale zpětně zpochybňují též dosavadní status quo. Nebylo by totiž postačující, pokud by byla pro nová média vytvořena zvláštní kategorie a dualita [ve smyslu regulace klasického vysílání a tisku – pozn. T. S.] byla nahrazena trialitou, neboť šíření obrazu a zvuku prostřednictvím internetu je navenek zcela neodlišitelné od rozhlasového a televizního vysílání.“¹⁰⁰

Uvedený závěr nás vede k zásadnímu praktickému problému – funkce tradičního rozhlasového či televizního vysílání je možné stejně dobře dosahovat prostřednictvím digitálních služeb, typicky služeb streamování či sociálních sítí (nadto obě tyto roviny se mohou prolínat). Že toto očekávání není přehnané, lze ilustrovat na některých tzv. tvůrčích obsahu (*content creators*) na sociálních sítích, kteří mají širší společenský dosah než mnohá významná tradiční média. Příkladem v severoamerickém kontextu může být pravicově-konzervativní politický komentátor a komik Steven Crowder s téměř šesti miliony odběrateli a téměř dvěma miliardami zhlédnutí na sociální síti YouTube.¹⁰¹ To jsou sice podstatně nižší hodnoty nežli např. v případě oficiálního kanálu CNN na téže sociální síti,¹⁰² i tak jde ovšem z pohledu „nezávislého tvůrce“ o pozoruhodný mediální vliv. I v domácím kontextu lze poukázat na mediální projekty, které se svou podstatou blíží provozování vysílání (ve smyslu zákona o vysílání), ale právně jimi nejsou.¹⁰³

Z pohledu objektivit a vyváženosti poskytovaných informací je pochopitelně problematické to, že tyto požadavky směřují pouze na provozovatele vysílání ve smyslu zákona o vysílání (tzv. lineární audiovizuální mediální služby), nikoli na poskytovatele srovnatelného obsahu „na vyžádání“ v prostředí nových médií (tzv. nelineární audiovizuální mediální služby¹⁰⁴). K tomu může aktuálně docházet různými způsoby. Jednak přes vlastní internetové stránky, mnohdy však spíše přes tzv. streamovací platformy či přes sociální sítě. Jde-li o právem předvídané nelineární mediální služby, jsou v domácím právu regulovány zákonem o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání, který implementuje unijní právo.¹⁰⁵ V případě této regulace z roku 2010 se ale zjevně vůbec nepředpokládalo, že by prostřednictvím těchto služeb bylo poskytováno vysílání srovnatelné s vysíláním podle zákona o vysílání. Zákon o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání sice „informování“ jako účel audiovizuální mediální služby na vyžádání ve smyslu tohoto zákona [srov. § 2 odst. 1 písm. a)] reflektuje, neklade ovšem požadavky na objektivitu a vyváženost poskytovaných zpravodajských či (politicko-) publicistických pořadů. Upravuje

⁹⁹ V této souvislosti bývá např. zmiňován tzv. web 2.0, který umožňuje interaktivitu internetového zpravodajského portálu a jeho publika typicky v podobě možnosti komentovat zveřejňované informace; aktuální sociální sítě však jdou v interaktivitě pochopitelně ještě mnohem dále.

¹⁰⁰ *Ibidem*, s. 108.

¹⁰¹ Viz Steven Crowder. *You Tube* [online]. [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: <<https://www.youtube.com/@StevenCrowder/about>>.

¹⁰² Viz CNN. *You Tube* [online]. [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: <<https://www.youtube.com/@CNN/about>>.

¹⁰³ Např. Nezávislá internetová televize XTV. *XTV* [online]. [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: <<https://xtv.cz/>>.

¹⁰⁴ Srov. terminologie směrnice o audiovizuálních mediálních službách (pozn. 24).

¹⁰⁵ Zákon č. 132/2010 Sb., o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání a o změně některých zákonů (zákon o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání), ve znění pozdějších předpisů.

poněkud jiné povinnosti,¹⁰⁶ ze kterých se jeví, že tento zákon měl původně mířit spíše na provozování tzv. videoték.

Ještě složitější je situace v případě sociálních sítí a jejich právní regulace. Ta totiž sice v rámcové podobě v Evropské unii existuje ve formě nového a dosud neúčinného *Aktu o digitálních službách*,¹⁰⁷ ten ovšem s obsahem sociálních sítí nenakládá jako s potenciální alternativou tradičního vysílání. Objektivita a vyváženost je tu sice zmiňována, ovšem nikoli ve smyslu prosazování žurnalistických standardů jako v případě zákona o vysílání. Podstatou této regulace je spíše ochrana uživatelů sociálních sítí před jejich provozovateli nežli, s jistou nadsázkou řečeno, ochrana veřejnosti před některými uživateli a uživateli s velkým mediálním dosahem. Přitom ale platí, že sociální sítě se stávají významným zdrojem informací pro širokou veřejnost, možná dokonce pro její většinu.¹⁰⁸

Zajištění objektivitu a vyváženosti poskytovaných informací proto spočívá spíše na *samoregulaci* a moderaci obsahu ze strany jednotlivých sociálních sítí. Za tímto účelem tyto subjekty přijímají určitá pravidla, která jsou vůči jejich uživatelům uplatňována na soukromoprávním základu. Tato pravidla ovšem obvykle nereflektují, že někteří uživatelé jsou prakticky v postavení masových médií, na která lze aplikovat odpovídající etické standardy. Namísto toho jde o soubory víceméně vágních požadavků směřujících spíše na regulaci tzv. škodlivého obsahu.¹⁰⁹ Tím lze ale rozumět spíše obsah nekorektní společnosti, nikoli žurnalisticky. Co však některé sociální sítě v některých případech činí v případě informování veřejnosti o některých významných událostech, je preferování tzv. autoritativních zdrojů v rámci algoritmů sociálních sítí nabízejících obsah svému publiku. Takovými zdroji jsou typicky tradiční média působící také na sociálních sítích. Ale i toto řešení je problematické, jelikož působí „skrytě“,¹¹⁰ byť z pohledu standardů žurnalistiky jistě opodstatněn být může.

Výsledkem tohoto stavu je, že uživatelé na sociálních sítích se značným mediálním dosahem, kteří jsou faktickým zdrojem informací (na způsob zpravodajství) a názorů (na způsob publicistiky), se často ani jako novináři záměrně netváří. Např. již zmíněný Steven Crowder prezentuje svůj obsah také (či možná především) jako komediální. Lze ovšem pochybovat, že pouze takto vnímá tento obsah jeho publikum. Sekundárním problémem tvůrců obsahu na sociálních sítích je míra monetizace jejich tvorby, přičemž nejasné je, zda příjmy z tvorby na sociálních sítích (mající původ v inzerci na sociálních sítích) vůbec mohou pokrýt standardní žurnalistiku.

Na „informačním trhu“ proto mohou soutěžit relativně striktně regulovaní poskytovatelé vysílání podle zákona o vysílání a vedle nich poskytovatelé vysílání *de facto*, kteří

¹⁰⁶ Např. ochranu nezletilých osob, podporu evropské tvorby či povinnosti poskytovatelů audiovizuálních mediálních služeb na vyžádání při umístění produktu (srov. zákon cit. v předcházející poznámce).

¹⁰⁷ Srov. návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o jednotném trhu digitálních služeb (akt o digitálních službách) a o změně směrnice 2000/31/ES (COM/2020/825 final).

¹⁰⁸ Jak plyne např. z výzkumů *Pew Research Center* z roku 2018, dle kterého až 68 % dospělých Američanek a Američanů konzumovalo zprávy na sociálních sítích, přičemž 47 % tak činí občas či často, kdy nejčastěji jsou takto konzumovány zprávy prostřednictvím sociálních sítí Facebook, YouTube a Twitter; viz *News Use Across Social Media Platforms 2018: Most Americans continue to get news on social media, even though many have concerns about its accuracy*. In: *Pew Research Center* [online]. c2021, september 10, 2018 [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: <<https://www.pewresearch.org/journalism/2018/09/10/news-use-across-social-media-platforms-2018/>>.

¹⁰⁹ Podrobněji viz SVOBODA, Tomáš. Sociální sítě a veřejný zájem. *Právník*. 2021, č. 7, s. 580–596.

¹¹⁰ Srov. *ibidem*, s. 591.

nemusejí být regulováni vůbec nebo jen velmi povrchně (např. automatizovanou kontrolou dodržování vágních uživatelských podmínek sociálních sítí). To nás přirozeně může přivádět k potřebě vyrovnání této nerovnováhy. Jak by toto „vyrovnání“ mělo vypadat, je otázkou složitou.

Naznačená konvergence může probíhat oběma směry. Nabízí se uplatnit na nová média (zejména na půdorysu tzv. digitálních platform) formát regulace po vzoru tradičních médií. Jinými slovy, zavést pro přinejmenším některá taková (významná) média např. státní licence, odpovídající sadu veřejnoprávních povinností pro „distribuci“ jejich mediálního obsahu a zvláštní státní dozorové orgány. Mohli bychom ale uvažovat i o opačném přístupu – o vyrovnání pozice tradičních médií prostřednictvím jejich přiměřené deregulace. Poukázat lze zejména na to, což bylo uvedeno i výše v textu, že objektivita a vyváženost vysílání nejsou čistým produktem právní regulace, nýbrž právo pouze napomáhá jejich prosazení vedle mediální *samoregulace*.¹¹¹ Motivem k samoregulaci je typicky zmiňovaná žurnalistická etika, mohou jí být také tržní motivy (poptávka publika po důvěryhodné žurnalistice, preference inzerentů apod.). Právní liberalizace mediálního prostředí proto zřejmě není v principiálním rozporu s požadavky objektivit a vyváženosti, stejně jako striktní právní regulace není jejich automatickou zárukou.

Dospějeme-li však k závěru, že má smysl po sdělovacích prostředcích právně vyžadovat naplňování určitých elementárních standardů žurnalistické etiky, zřejmě má smysl je vyžadovat univerzálně – i v rámci tzv. nových médií. Komplexní řešení by nicméně mělo spočívat spíše na celkové proměně modelu regulace sdělovacích prostředků, která by nově měla být univerzální, tedy zejména *technologicky neutrální* (bez ohledu na uplatněnou technologii šíření mediálního obsahu). V žurnalistické literatuře se v této souvislosti hovoří o potřebě změny přístupu k regulaci mediálního prostředí.¹¹² Tento nový model si v aktuálním domácím prostředí nelze dobře představit bez určitého „unijního základu“. Že si orgány Evropské unie problém proměn mediálního prostředí uvědomují, je patrné na některých pracovních dokumentech.¹¹³

Aktuálně významnějším je návrh *Evropského aktu o svobodě sdělovacích prostředků*.¹¹⁴ Jedná se ovšem spíše o regulaci mířící na ochranu plurality a nezávislosti médií v Evropské unii, respektive na problém ovlivňování či ovládání médií regulátory nebo jinými veřejnými subjekty, zejména státy (tzv. *media capture*). Přesto zde lze nalézt některé aspekty regulace, které k prosazení objektivit a vyváženosti poskytovaného mediálního obsahu mohou vést nepřímě.¹¹⁵ Jedná se nicméně stále o návrh zveřejněný dne 16. 9. 2022, jeho finální podobu proto zatím příliš předvídat nelze.

¹¹¹ Podrobněji k podstatě a mechanismům žurnalistické samoregulaci viz MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*, s. 295.

¹¹² Srov. např. MORAVEC, Václav. *Média v tekutých časech: konvergence audiovizuálních médií v ČR*. Praha: Academia, 2016, s. 153 an.

¹¹³ Srov. např. *Závěry Rady „Evropská média v digitální dekádě: Akční plán na podporu oživení a transformace“ (2021/C 210/01)* či dříve *Závěry Rady o evropské audiovizuální politice v digitální éře (2014/C 433/02)*.

¹¹⁴ Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se stanoví společný rámec pro mediální služby na vnitřním trhu (Evropský akt o svobodě sdělovacích prostředků) a mění směrnice 2010/13/EU (COM/2022/457 final).

¹¹⁵ Jedná se např. o zvláštní ochranu poskytovatelů mediálních služeb vůči provozovatelům velmi velkých digitálních platform, pokud tito poskytovatelé splňují některé podmínky (podléhají regulačním požadavkům na výkon redakční odpovědnosti v jednom nebo více členských státech nebo uplatňují mechanismus společné regulace nebo samoregulace, který upravuje redakční normy a který je široce uznáván a přijímán v příslušném mediálním odvětví v jednom nebo více členských státech); viz čl. 17 návrhu cit. v předcházející pozn.

Závěr

Shrňeme-li dosud uvedené, je patrné, že problematika objektivit a vyváženosti informací poskytovaných ve vysílání (rozhlasovém i televizním, ale i „digitálním“) není jednoduchá. Zakotvení požadavků (zásad) objektivit a vyváženosti v zákoně o vysílání není přehledné. Je zřejmé, že tyto požadavky mají být uplatněny u pořadů zpravodajských a publicistických. Co lze těmito pořady rozumět, již definováno není. „Do hry“ také vstupují další parametry, jako je povaha pořadu (pro všechny pořady neplatí totéž) a postavení provozovatele vysílání zejména v případě provozovatelů vysílání ze zákona).

Také objektivita a vyváženost informací jako neurčité právní pojmy aplikaci zkoumané právní úpravy neusnadňují (byť zde zřejmě enumerace zakázaných informačních praktik tak jako tak prakticky dosažitelná nebyla). Významným limitem jejich aplikace se jeví respektování oprávněných zájmů provozovatelů vysílání (respektive vyvažování těchto zájmů a předmětného veřejného zájmu na korektním způsobu informování veřejnosti, který tyto požadavky sledují).

Za pramen požadavků objektivit a vyváženosti lze považovat obecné vnímání žurnalistické etiky, respektive odpovídající standardy, které taktéž sledují veřejný zájem. Potud nejsou objektivita a vyváženost od sebe zcela oddělitelné. Přesto je do určité míry lze odlišit, což taktéž činí právní doktrína i judikatura. Jde-li o výstižné vyjádření těchto kategorií, domnívám se, že objektivnost lze charakterizovat zejména jako přesnost a vyváženost jako férovost. Je-li pro požadavek objektivit výzvou problematika dezinformací (a v kontextu zpravodajství zejména tzv. *fake news*), domnívám se, že pro požadavek vyváženosti je obdobnou aktuální výzvou „stranickost“ médií a jejich orientace na konkrétní společenské skupiny (vedoucí ke zkreslenému podání reality, konvenujícímu přesvědčením těchto skupin).

Nejasné je, zda zkoumané požadavky skutečně vedou ke kultivaci domácího mediálního prostředí (na předmětné výšce televizního a rozhlasového vysílání). Jako větší problém se ovšem jeví to, že tzv. nová média umožňují šíření televizního a rozhlasového vysílání způsoby, na které se tento zákon nevztahuje. To souvisí s proměnami mediálního prostředí, kde s trochou nadsázky řečeno internet je novým rozhlasem a televizí. Do tohoto prostředí ovšem právní požadavky objektivit a vyváženosti informací zatím spíše nepronikají a je otázkou, zda opodstatněně. Konvergence nicméně může probíhat oběma směry – jak posílením regulace zejména tzv. digitálních platforem, tak i deregulací tradičního rozhlasového a televizního vysílání. Zatímco tedy požadavky objektivit a vyváženosti obecně lze považovat za racionální (jelikož stejně jako žurnalistická etika směřují k ochraně určitého veřejného zájmu), jako méně racionální se jeví jejich nesystematické uplatňování.

Zvláštní otázkou v kontextu vývoje žurnalistiky pak může být, zda požadavky objektivit a vyváženosti mají podléhat společenskému vývoji (jelikož to neurčité právní pojmy v principu umožňují, či možná dokonce předpokládají), anebo zda má být prostřednictvím jejich aplikace fixováno určité tradiční pojetí žurnalistiky. Tímto přístupem ovšem může docházet k prohlubování naznačené propasti mezi tradičními a novými médii.

Dostupnost mediálního obsahu: blokování dezinformačních webů

Tina Mizerová* – Jakub Harašta**

Abstrakt: Zcela zásadní dopad rozhlasu, tak typický pro první polovinu 20. století, nebo televize, která dominovala druhé polovině 20. století, se zdá být do značné míry minulostí. Pro 21. století je příznačný vzestup digitálních technologií, která konfrontují „tradiční“ mediální prostředí s četnými výzvami. Jedním z důležitých jevů jsou dezinformace a dezinformační média. Jakkoli je možné je studovat a pozorovat desítky let a věnovala se jim řada výzkumníků, pro odbornou i laickou veřejnost se dostaly do popředí v souvislosti se dvěma výraznými společenskými výzvami nedávné doby: pandemií covid-19 a rusko-ukrajinskou válkou. Zatímco v souvislosti s první jmenovanou událostí byl dopad dezinformací předmětem diskuzí, k jejich blokování nedošlo. V případě druhé jmenované události pak bylo k potlačení dostupnosti dezinformačního obsahu překročeno. Konečným cílem tohoto článku je v obecných rysech zhodnotit ústavnost blokování dezinformačního obsahu a využít k tomu právě zkušenosti s dezinformačními kampaněmi kolem covidu-19 a rusko-ukrajinské války.

Klíčová slova: dezinformace, blokování, svoboda projevu, Ruská federace, případová studie, proporcionalita

Úvod

Tímto číslem časopisu *Právník* si připomínáme sto let od zahájení pravidelného rozhlasového vysílání a padesát let od zahájení barevného televizního vysílání v Československu. V našem textu si tato výročí připomeneme kritickou reflexí problematiky, která představuje aktuální výzvu v oblasti mediálního práva. S měnící se dobou se totiž mění i média.

Zcela zásadní dopad rozhlasu, tak typický pro první polovinu 20. století, nebo televize, která dominovala druhé polovině 20. století, se zdá být do značné míry minulostí. Pro 21. století je příznačný vzestup digitálních technologií, které konfrontují „tradiční“ mediální prostředí s četnými výzvami – ať už se jedná o distribuci příjmů z reklamy, nárůst uživatelsky generovaného obsahu, možnost konzumentů bezprostředně reagovat na mediální výstupy, nebo rostoucí vliv alternativních médií na společenský diskurz.

Jedním z důležitých jevů jsou dezinformace a dezinformační média. Jakkoli je možné je studovat a pozorovat desítky let a věnovala se jim řada výzkumníků, pro odbornou i laickou veřejnost se dostaly do popředí v souvislosti se dvěma výraznými společenskými výzvami nedávné doby: pandemií covid-19 a rusko-ukrajinskou válkou. Zatímco v souvislosti s první jmenovanou událostí byl dopad dezinformací předmětem diskuzí, k jejich blokování nedošlo. V případě druhé jmenované události pak bylo k potlačení dostupnosti dezinformačního obsahu překročeno.

* Mgr. Tina Mizerová, diplomantka, Ústav práva a technologií, Právnická fakulta Masarykovy univerzity. E-mail: tina.mizerova@mail.muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6003-9562>. Text byl autorsky uzavřen 19. března 2023.

** JUDr. Mgr. Jakub Harašta, Ph.D., odborný asistent, Ústav práva a technologií, Právnická fakulta Masarykovy univerzity. E-mail: jakub.harasta@law.muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5722-0325>. Tento text je založen na výsledcích výzkumu financovaného v rámci Centra excelence pro kyberkriminalitu, kyberbezpečnost a ochranu kritických informačních infrastruktur, projekt č. CZ02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000822.

Původce a šířitele dezinformací blokové po 24. únoru 2022 lze rozdělit do dvou skupin podle nástrojů, které byly využity k jejich blokování. První skupinu představují *Russia Today* a *Sputnik*, které jsou v EU blokovány na základě Nařízení Rady (EU) 2022/350 ze dne 1. března 2022, kterým se mění nařízení (EU) č. 833/2014 o omezujících opatřeních vzhledem k činnostem Ruska destabilizujícím situaci na Ukrajině. Druhou skupinu představují dezinformační weby, které byly v České republice blokovány správcem české domény CZ.NIC, mobilními operátory a členy zájmového sdružení právnických osob NIX.CZ. Každá z těchto skupin byla blokována na základě odlišných mechanismů a s odlišným dopadem.

Konečným cílem tohoto článku je v obecných rysech zhodnotit ústavnost blokování dezinformačního obsahu a využít k tomu právě zkušenosti s dezinformačními kampaňmi kolem covidu-19 a rusko-ukrajinské války. Text je formován kolem následujících výzkumných otázek.

Jaké mechanismy byly zvoleny pro blokování dezinformačních webů a proč? Blokování totiž proběhlo na odlišném (a ne zcela jasném) právním základě. Je tak namístě popsat způsob, pomocí kterého byl obsah blokován, a zároveň se zabývat zhodnocením odůvodnění tohoto zásahu.

Z jakých důvodů došlo k blokování dezinformačních webů v souvislosti s rusko-ukrajinskou válkou, a nikoli v souvislosti s pandemií covidu-19? Srovnání obou situací se totiž nepochybně nabízí. V obou případech šlo o bezprecedentní společenskou krizi s dopadem na schopnost státu plnit své funkce a formulovat svoji domácí i zahraniční politiku. Přesto v jednom případě k blokování dezinformačních webů došlo a ve druhém nikoli. Jakkoli je vyvozování obecných závěrů ze dvou případů problematické, je vhodné oba případy srovnat a pokusit se najít možné vysvětlení.

Je blokování dezinformačních webů legitimním nástrojem? V případě, že legitimním nástrojem je, za jakých situací je jeho využití možné považovat za proporcionální? Blokování dezinformačních webů je zcela nepochybně zásahem do práv garantovaných Listinou základních práv a svobod. K využití této možnosti je tak nutné přistupovat citlivě a hodnotit proporcionalitu takového zásahu. Jakkoli je abstraktní hodnocení proporcionality z důvodů daných povahou testu proporcionality problematické, má smysl jej v obecných rysech diskutovat. To platí zejména v souvislosti s možným přijetím legislativních nástrojů proti šíření dezinformací.

Struktura textu je následující. Po úvodu, obsahujícím základní vymezení problematiky a výzkumné otázky, následuje kapitola 1. V té vymezujeme pojem dezinformace, předkládáme stručný exkurs do historie dezinformací a v obecných rysech popisujeme reakci orgánů České republiky na jejich šíření v posledních několika letech. Kapitola 2 následně vymezuje metody, které užíváme k zodpovězení výzkumných otázek, a limity s nimi spojené. Kapitola 3 je věnována popisu mechanismů využitých k blokování dezinformačního obsahu v souvislosti s rusko-ukrajinskou válkou a slouží k identifikaci důvodů, pro které k blokování došlo. Následně diskutuje identifikované důvody v kontextu pandemie covidu-19 a usiluje o vysvětlení, proč k blokování dezinformačních webů v rámci pandemie nedošlo. Kapitola 4 se věnuje ústavnosti a proporcionalitě a posuzuje v jejich světle zatím přijatá opatření k blokování dezinformačních webů i snahy o legislativní zakotvení těchto nástrojů do budoucna. Poslední kapitola představuje závěr. Poskytuje tak odpovědi na výzkumné otázky a věnuje pozornost širším implikacím tohoto textu.

1. Pojmy a odezva

Jednotná a všeobímající definice dezinformací neexistuje. Je možné setkat se s větším množstvím akademických, institucionálních, slovníkových i dalších definic. Všeobecně známá a respektovaná je definice, kterou na základě konceptuální analýzy vytvořil D. Fallis.¹ Ten dezinformace definuje pomocí kumulativního naplnění tří základních znaků:

1. Jedná se o informaci, tedy o faktické sdělení o určité části světa prezentované konkrétním způsobem;
2. Cílem této informace je vzbudit v jejím příjemci klamavé přesvědčení;
3. Zavádějící povaha dezinformace je úmyslem jejího autora.²

S pomocí této definice lze dezinformace odlišit od dalších termínů, které jsou v některých kruzích považovány za synonyma dezinformace (jsou s nimi tedy často zaměňovány). Jedná se o *fake news* (česky *falešné zprávy*) a misinformace. Misinformace jsou neúmyslně šířené nepravdivé informace,³ a od dezinformací je tedy odlišuje absence úmyslu jejich autora klamat jejich příjemce. V případě *falešných zpráv* pak, stejně jako v případě dezinformací, neexistuje jednotná a obecně přijímaná definice. Obecně se však za *falešné zprávy* označuje úmyslně vytvořený klamavý obsah napodobující tradiční zpravodajské relace.⁴ *Falešné zprávy* tedy mohou zahrnovat také některé dezinformace, jedná se totiž o užší pojem, kde kromě naplnění Fallisovy definice dochází právě ke snaze zvýšit důvěryhodnost šířených informací nápodobou zpravodajství. Vzhledem k logickému vztahu mezi těmito dvěma koncepty, pokud dále v textu hovoříme o dezinformacích, zahrnujeme tím také *falešné zprávy*.

Ačkoliv se dezinformace staly předmětem širšího společenského zájmu až s nástupem internetu jako dominantního média a zejména s možností tvorby uživatelsky generovaného obsahu, jejich historie sahá hlouběji do minulosti. Nástup internetu tak *de facto* pouze rozšířil možnosti jejich vytváření a šíření, než že by vedl k jejich vzniku. Dezinformace byly v minulosti běžnou součástí propagandy,⁵ v níž našly své pevné místo již v průběhu druhé světové války. Příkladem může být *Operace Bodyguard*, jejímž prostřednictvím Spojenci usilovali o skrytí skutečného místa uskutečnění pozdějšího vylodění v Normandii.⁶ V průběhu studené války pak bylo šíření dezinformací relativně běžným nástrojem soupeření v rámci bipolárního světa. Jako příklad velmi persistentní dezinformace, která je opakována dodnes, může posloužit *Operace Denver* (známá také jako *Infektion*) z osmdesátých let minulého století. Jejím cílem bylo posilovat protiamerické

1 Konceptuální analýza je filozofickou metodou sloužící k identifikaci nezbytných podmínek sloužících k určení, zda je konkrétní jev možné zařadit pod rozsah konceptu.

2 Viz FALLIS, Don. What Is Disinformation? *Library Trends*. 2015, Vol. 63, No. 3, s. 404–406.

3 Viz WARDLE, Claire. Fake News, It's Complicated. In: *Medium* [online]. 16. 2. 2017 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://medium.com/1st-draft/fake-news-its-complicated-d0f773766c79>>.

4 Viz např. GELFERT, Axel. Fake News: A Definition. *Information Logic*. 2018, Vol. 38, No. 1, s. 94. Také viz ZHOU, Xinyi – ZAFARANI, Reza. A Survey of Fake News: Fundamental Theories, Detection Methods, and Opportunities. *ACM Computing Surveys*. 2018, Vol. 53, No. 5, s. 109:3.

5 Definice propagandy opět není jednotná, pro potřeby tohoto článku poslouží minimalistická definice Philipa M. Taylora, který propagandu definuje jako: „úmyslnou snahu přesvědčit osoby, aby se chovaly a myslely požadovaným způsobem“. Viz TAYLOR, Philip. *Munitions of the mind: A history of propaganda*. Manchester: Manchester University Press, 2003, s. 6.

6 Viz FALLIS, Don. *What Is Disinformation*, s. 402.

nálady šířením dezinformací o tom, že Spojené státy vyvinuly a rozšířily virus HIV jako biologickou zbraň.⁷

Zvýšené pozornosti se dezinformacím pak dostalo v kontextu jejich intenzivního šíření v roce 2014 v souvislosti s protiprávním obsazením Krymu Ruskou federací.⁸ Rozdílem oproti předcházejícím dezinformačním kampaním bylo právě využití internetu a, zejména, sociálních sítí k jejich rychlému šíření. V roce 2016 pak Donald Trump zpopularizoval anglický termín *fake news* natolik, že jej *Collins Dictionary* vyhlásil slovem roku 2017.⁹

V roce 2016 se objevilo první varování před hrozbou šíření dezinformací a propagandy v rámci *Auditu národní bezpečnosti*. Ten upozorňoval, že se dezinformační kampaně nesnaží propagovat konkrétní světový názor, ale usilují o relativizaci hodnot a rozmělnění společenské důvěry.¹⁰ Do této doby se také datuje první varování Bezpečnostní informační služby (BIS) před šířením dezinformací, které se od té doby stalo tradiční součástí výročních zpráv této kontrarozvědné služby. Ve své výroční zprávě z roku 2017 označila BIS šíření dezinformací za součást ruské hybridní strategie, jejímž cílem je skrýt zásadnější aktivity s vazbou na Ruskou federaci. Dezinformační weby byly hlavními platformami, jejichž prostřednictvím se dezinformace šířily. Weby zpravidla neměly přímé napojení na Rusko, ale byly dílem českých aktivistů přesvědčených o škodlivosti prozápadní orientace české politiky.¹¹ O rok později již BIS hovoří o proruských aktivitách šířících dezinformace jako o nejzávažnější hrozbě pro ústavnost ČR. Dezinformace šířili zejména proruští aktivisté v rámci vlastních alternativních (zpravidla internetových) médií a sociálních sítí. Pomocí dezinformací vyvolávají strach ve společnosti, což přispívá k její polarizaci a radikalizaci a vede k podřívání důvěry ve stát.¹²

Značné dopady na šíření dezinformací měla pandemie covidu-19. Jednalo se o bezprecedentní globální krizi a v dobách krize roste tendence obyvatel dezinformacím věřit i ochota je dále šířit.¹³ Šíření nepravdivých nebo zavádějících informací souvisejících s pandemií se označuje jako infodemie, které je nebezpečná proto, že může mít dopady na život a zdraví jednotlivců, ale také na efektivnost opatření přijímaných státy k omezení šíření viru.¹⁴ V letech 2020 a 2021 se českým dezinformátorům podařilo zvýšit svůj dosah a stalo se obtížným odlišit spontánně vzniklé dezinformace a konspirace od průmyslných součástí hybridního působení.¹⁵ Dezinformační scéna přispěla ke vzniku anti-covid

⁷ Viz KRAMER, Mark, Lessons From Operation “Denver”, the KGB’s Massive AIDS Disinformation Campaign. In: *The MIT Press Reader* [online]. 26. 5. 2020 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://thereader.mitpress.mit.edu/operation-denver-kgb-aids-disinformation-campaign/>>. Viz také GREGOR, Miloš – MLEJNKOVÁ, Petra. Explaining the Challenge: From Persuasion to Relativisation. In: GREGOR, Miloš – MLEJNKOVÁ, Petra (eds). *Challenging online propaganda and disinformation in the 21st century*. Cham: Palgrave Macmillan, 2021, s. 12.

⁸ *Ibidem*, s. 4.

⁹ Viz Colling 2017 Word of the Year Shortlist. In: *Collins Language Lovers Blog* [online]. 2. 11. 2017 [cit. 2025-02-25]. Dostupné z: <<https://blog.collinsdictionary.com/language-lovers/collins-2017-word-of-the-year-shortlist/>>.

¹⁰ Viz MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Audit národní bezpečnosti* [online]. Praha, 2016 [cit. 2023-02-25], s. 50. Dostupné z: <<https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Audit-narodni-bezpecnosti-20161201.pdf>>.

¹¹ Viz BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA. *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2017* [online]. 2018 [cit. 2023-02-25], s. 7–8. Dostupné z: <<https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocní-zpravy/2017-vz-cz.pdf>>.

¹² Viz BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA. *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2018* [online]. 2019 [cit. 2023-02-25], s. 9. Dostupné z: <<https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocní-zpravy/2018-vz-cz.pdf.pdf>>.

¹³ Viz VOJENSKÉ ZPRAVODAJSTVÍ. *Výroční zpráva Vojenského zpravodajství za rok 2020* [online]. Praha, 2021 [cit. 2025-02-25], s. 11. Dostupné z: <<https://www.vzcr.cz/uploads/41-Vyrocní-zprava-2020.pdf>>.

¹⁴ Viz BRADD, Sam. Infodemic. In: *World Health Organization* [online] [cit. 2025-02-25]. Dostupné z: <https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab_1>.

¹⁵ Viz BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA. *Výroční zpráva 2020* [online]. 2021 [cit. 2023-02-25], s. 11. Dostupné z: <<https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocní-zpravy/2020-vz-cz-2.pdf>>.

hnutí vymezujících se proti vládním opatřením a zpochybňujícím závažnost pandemie.¹⁶ V roce 2021 se čeští dezinformátoři pokusili proniknout do politiky, ve volbách však neuspěli. Důsledkem byla konsolidace dezinformační scény a série demonstrací.¹⁷ Takto fungující dezinformační scéna pak představovala ideální podhoubí pro šíření proruských narativů ohledně ruské invaze na Ukrajinu. Dle Českých elfů¹⁸ se šířitelé dezinformací z anti-covid scény po napadení Ukrajiny zaměřili na šíření ruské válečné propagandy a využili k tomu publikum, které si vytvořili během pandemie.¹⁹ Hlavním cílem ruské dezinformační kampaně je oslabit českou pomoc Ukrajině, prohloubit nedůvěru v politickou reprezentaci a zpochybnit ukotvení České republiky v západních strukturách, zejména v NATO a v EU.²⁰

2. Metody a limity

Ve chvíli, kdy hovoříme o výzkumu a jeho metodologii, usilujeme o poskytnutí jasně odpovědi na tři základní otázky: co, proč a jak.²¹ První z těchto otázek byla zodpovězena v úvodu tohoto textu prostřednictvím vymezení jeho tématu a také specifikace výzkumných otázek. Ve vztahu ke druhé otázce, tedy proč, je možné konstatovat, že adresovanému tématu nelze upřít teoretickou ani sociální relevanci. Šíření dezinformací představuje výzvu, se kterou je v současné době konfrontována společnost i právo. Vývoj událostí spojených s pandemií covidu-19 a protiprávní invazí na Ukrajinu ukázal nejenom, že šíření dezinformací představuje hmatatelné nebezpečí pro schopnost společnosti zvládat krizové situace. Demonstruje také výzvu pro právní stát, který se s dezinformacemi a jejich šířením musí vyrovnat a současně v maximální míře zachovat práva a svobody, která garantuje svým občanům. Aktuálnost tématu a cíl spočívající ve zhodnocení legality a legitimacy nástrojů využitých v blokování dezinformací má jasnou relevanci. Zhodnocení proporcionality omezení práv skrze blokování dezinformačních webů umožní nejenom prozkoumat parametry odpovědi na dezinformační kampaně v konkrétním případě (rusko-ukrajinská válka), ale také zobecnit tyto poznatky pro budoucnost.

K zodpovězení výzkumných otázek bude použita kombinace přístupů i metod. Stěžejní část práce bude vycházet ze socio-legálního, respektive empirického přístupu. Konkrétně využíváme případovou studii, která je kvalitativní metodou využívanou zejména tehdy, kdy je zkoumána aktuální událost, nad jejímž dalším vývojem má výzkumník pouze malou kontrolu.²² Naše studie bude jednopřípadová a jejím subjektem je blokování dezinformačních médií (zejména webů) v souvislosti s protiprávní invazí Ruské federace

¹⁶ Ibidem, s. 10.

¹⁷ Viz BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA. *Výroční zpráva 2021* [online]. 2022 [cit. 2023-02-25], s. 16 a 19. Dostupné z: <<https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocní-zpravy/2021-vz-cz-2.pdf>>.

¹⁸ Čeští elfové jsou internetová skupina působící s cílem mapovat a potlačovat cizí dezinformační kampaně a ruskou propagandu v českém kyberprostoru.

¹⁹ Viz ČEŠTÍ ELFOVÉ. *Systematické využívání skupin protestujících proti epidemiologickým opatřením jako nástroje ruské propagandy* [online]. 2022 [cit. 2023-02-25], s. 3–8. Dostupné z: <<https://cesti-elfove.cz/wp-content/uploads/covid-skupiny-jako-nastroj-ruske-propagandy-finak.pdf>>.

²⁰ Viz ČEŠTÍ ELFOVÉ. *Rusko-Ukrajinský konflikt: ruské propagandistické a dezinformační narativy* [online]. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://cesti-elfove.cz/wp-content/uploads/StratComm.pdf>>.

²¹ Viz BOBEK, Michal. Výzkum v právu: reklama na Nike, nebo kvantová fyzika? *Jurisprudence*. 2016, roč. 6, s. 7.

²² Viz WEBLEY, Lisa. Stumbling Blocks in Empirical Legal Research: Case Study Research. *Law and Method*. 2016, October, s. 3.

na Ukrajinu – tedy konkrétní událost, v návaznosti na niž bylo k blokování přikročeno. Z hlediska logiky výběru pro jednopřípadovou studii²³ se jedná o deviantní případ, protože jde o jediný případ, při kterém k blokování dezinformačních webů došlo. Provedení této případové studie poslouží zejména k zodpovězení první ze shora uvedených výzkumných otázek. V rámci případové studie totiž budou představeny a analyzovány oba způsoby, kterými k blokování došlo.

Provedení případové studie je dále nezbytné pro zodpovězení obou zbývajících výzkumných otázek. Cílem případové studie je totiž také identifikace důvodů, které k blokování dezinformačních webů vedly. Ty jsou východiskem pro srovnání se situací v době pandemie covidu-19, kdy rovněž docházelo k šíření dezinformací, k blokování dezinformačních webů ale nedošlo. Druhá výzkumná otázka tak bude zodpovězena využitím komparativní metody, kdy zde představené případy (rusko-ukrajinská válka a covid-19) představují nejvíce podobné případy, které se liší v klíčové proměnné, kterou je právě (ne)přikročení k blokování dezinformačních webů.

Pro zodpovězení třetí výzkumné otázky pak budou použita východiska doktrinálního výzkumu, neboť jejím hlavním cílem je zhodnotit legitimitu nástrojů použitých k blokování dezinformačních webů. Oba způsoby využití k blokování webů budou zhodnoceny prostřednictvím limitační klauzule zákonnosti omezení svobody projevu a testu proporcionality.

Se shora uvedenými metodami a s celým našim výzkumem se pojí řada limitů. Zařazené případy představují situace, od kterých zatím nemáme velký časový odstup. Pohybujeme se tak v prostředí značné nejistoty – při hodnocení blokování dezinformačních webů, ke kterému došlo v roce 2022, se opíráme o nekompletní údaje a k jejich reflexi využíváme i usnesení nižších soudů, u kterých byla tato opatření napadena. Naše závěry se tak mohou rozhodnutími nadřízených soudních instancí stát rychle zastaralými. Tato rizika jsou inherentní námi zkoumané materii i námi využitým metodám pro její zkoumání. Jedná se však o závažné téma současného mediálního práva, které si kritickou reflexi, byť spojenou s nezanedbatelnými limity, žádá.

3. Blokování

Dne 24. února 2022 vtrhla vojska Ruské federace na Ukrajinu v bezprecedentním aktu protiprávní agrese. Reflexi nové bezpečnostní reality se od prvních invazních hodin věnovala i česká vláda. Ta mimo jiné vyzvala skrze Usnesení vlády České republiky ze dne 25. února 2022 č. 127 o prohlášení vlády k hybridnímu působení proti zájmům České republiky v souvislosti s agresí Ruské federace proti Ukrajině k přijetí „*potřebných opatření vedoucích k zamezení šíření nepravdivých a zavádějících informací v kybernetickém prostoru, které slouží k manipulování obyvatelstva České republiky směrem k ospravedlnění a schvalování aktuální ruské vojenské agrese vůči Ukrajině.*“ Vláda se tímto usnesením obracela na „*všechny relevantní subjekty*“.²⁴

²³ Viz KOSAŘ, David – PETROV, Jan. Jak vybrat „případy“ do případové studie a pracovat s nimi v právu: poznatky z výzkumu na pomezí práva a politologie. *Jurisprudence*. 2016, č. 6, s. 26–27.

²⁴ Viz Usnesení vlády České republiky ze dne 25. února 2022 č. 127 o prohlášení vlády k hybridnímu působení proti zájmům České republiky v souvislosti s agresí Ruské federace proti Ukrajině. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/usneseni-vlady-c--127_1.pdf>.

S odkazem na toto prohlášení pak Národní centrum kybernetických operací (NCKO) vyzvalo dopisem ze dne 25. února 2022 NIX.CZ k technickému znemožnění přístupu k celkem dvaadvaceti²⁵ dezinformačním webům.²⁶ Existence dopisu nebyla v té době veřejně známa a zpřístupnili jej až v dubnu 2022 novináři Českého rozhlasu. Dopis hovoří o tom, že „Česká republika [je] vystavena šíření informací potenciálně naplňujících podstatu podpory nezákonného jednání postižitelného i v trestně právní rovině.“ Subjekty uvedené v seznamu označuje za známé a potvrzené entity podílející se na hybridním působení ve prospěch agresivních kroků Ruské federace. Cílem opatření pak má být snaha omezení šíření nepravdivých a zavádějících informací, které mohou sloužit k obelhávání obyvatel a ospravedlňování agrese.²⁷ NIX.CZ žádosti v dopise vyhověl.

Výzva NCKO byla vyslyšena také sdružením poskytovatelů internetových domén CZ.NIC,²⁸ kterými bylo zablokováno osm dezinformačních webů²⁹.³⁰ Došlo k tomu zablokováním na úrovni protokolu DNS, tedy způsobem, který je využíván k blokaci webů s hazardními hrami³¹ nebo nelegálními léčivými.³² V období, kdy k blokaci došlo, CZ.NIC svůj krok odůvodňoval poukazem na pravidla registrace domén.³³ Ta totiž obsahují ustanovení uvádějící, že v případech, kdy dochází k „ohrožení národní či mezinárodní počítačové bezpečnosti“ je možné weby vyřadit z provozu.³⁴

Ke sdružení CZ.NIC se následně dne 1. března 2022 připojila Asociace provozovatelů mobilních sítí (APMS) sdružující poskytovatele internetových služeb. Její členové také přistoupili k blokování dezinformačních webů na základě výzvy vlády České republiky a dopisu NCKO. Seznam blokováných dezinformačních webů se tak rozšířil také o weby provozované mimo doménu .cz³⁵.³⁶

Téhož dne, tedy 1. března 2022, bylo přijato Nařízení Rady (EU) 2022/350 ze dne 1. března 2022, kterým se mění nařízení (EU) č. 833/2014 o omezujících opatřeních vzhledem

²⁵ Seznam zahrnoval: Ac24.cz, Aeronet.cz, Ceskobezcenzury.cz, Cz.sputniknews.com, Cz24.news, Czechfreepress.cz, Eurabia.cz, Exanpro.cz, Infokuriry.cz, Narodninoviny.cz, Novarepublika.cz, Nwoo.org, Pravyprostor.cz, Protiproud.cz, Prvnizpravky.cz, Rukojmi.cz, Skrytapravda.cz, Slovanskenebe.com, Svobodnenoviny.eu, Svobodny-vysilac.cz, Voxpopuliblog.cz, Zvedavec.org.

²⁶ Viz CIBULKA, Jan. „Hybridně působí ve prospěch Ruska: Vojenští rozvědčici zveřejnili dopis, proč žádali blokaci webů. In: *iRozhlas* [online]. 5. 4. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vz-rozvedka-armada-blokace-webu-cenzura-svoboda-projevu_2204050644_cib>.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Viz Sdružení CZ.NIC zablokovalo weby šířící dezinformace spojené s Rusko-Ukrajinským konfliktem. In: *CZ.NIC* [online]. 25. 2. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.nic.cz/page/4301/sdruzeni-cznic-zablokovalo-weby-sirici-dezinformace-spojene-s-rusko-ukrajinskym-konfliktem/>>.

²⁹ Seznam zahrnoval: Aeronet.cz, Ceskobezcenzury.cz, Czechfreepress.cz, Exanpro.cz, Protiproud.cz, Prvnizpravky.cz, Skrytapravda.cz, Voxpopuliblog.cz.

³⁰ Viz SOUKUP, Jaroslav. Aeronet dopsal. Vláda rozhodla o zablokování dezinformačních webů. In: *Novinky.cz* [online]. 25. 2. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.novinky.cz/clanek/domaci-aeronet-dopsal-vlada-rozhodla-o-zablokovani-dezinformacnich-webu-40388394>>.

³¹ Viz § 82 zákona č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách.

³² Viz § 101c zákona 378/2007 Sb., o léčivech.

³³ Viz článek 17, Pravidla registrace jmen domén v ccTLD.cz, dostupné z: <https://www.nic.cz/files/documents/20180525_Pravidla_registrace_CZ_final.pdf>.

³⁴ Viz Národní centrum kybernetických operací vyzývá poskytovatele k blokaci dalších webů. In: *root.cz* [online]. 26. 2. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.root.cz/zpravicky/narodni-centrum-kybernetickych-operaci-vyzyva-poskytovatele-k-blokaci-dalsich-webu/>>.

³⁵ Například CZ24.news, cz.sputniknews.com, Nwoo.org, Slovanksonenbe.com, Svobodnenoviny.eu, Zvedavec.org.

³⁶ Viz Mobilní operátoři blokují přístup na dezinformační weby. In: *APMS.cz* [online]. 1. 3. 2022 [2025-02-25]. Dostupné z: <<https://www.apms.cz/mobilni-operatori-blokuj-pristup-na-dezinformacni-weby/>>.

k činností Ruska destabilizující situaci na Ukrajině. Rusko-ukrajinská válka sice vstoupila do nové fáze v roce 2022, nicméně úvodní fáze konfliktu jsme, v jeho „hybridní“ fázi, mohli pozorovat v tzv. zelených mužičkách obsazujících Krym již v únoru 2014. EU tehdy na situaci reagovala právě vydáním Nařízení Rady (EU) č. 833/2014 ze dne 31. července 2014, o omezujících opatřeních vzhledem k činností Ruska destabilizující situaci na Ukrajině. V letech 2015, 2017 a 2019 postupně došlo k novelizacím nařízení a tím ke zpřísnění omezujících opatření. Po invazi v únoru 2022 došlo k postupnému přijetí desíti sankčních balíčků, které byly reflektovány i ve znění příslušného nařízení.

V rámci třetího sankčního balíčku došlo k přijetí Nařízení Rady (EU) 2022/350 ze dne 1. března 2022, kterým se mění nařízení (EU) č. 833/2014 o omezujících opatřeních vzhledem k činností Ruska destabilizující situaci na Ukrajině. Součástí tohoto nařízení pak byl i zcela zásadní zásah proti šíření dezinformací. V novém článku 2f bylo totiž stanoveno, že se provozovatelům zakazuje vysílat obsah prováděný právníky osobami, subjekty nebo orgány uvedenými v příloze nařízení. Po technické stránce se jedná o zákaz přenosu a šíření jakýmkoli prostředky, jako jsou kabelové, satelitní, IP-TV vysílání nebo vysílání prostřednictvím poskytovatelů internetových služeb, internetové platformy nebo aplikace pro sdílení videonahrávek. Stejně tak bylo zakázáno vysílání umožnit či k němu jinak přispívat. Následně se na základě nařízení pozastavily také licence, povolení, ujednání o přenosu a distribuci s právníky osobami, subjekty nebo orgány uvedenými v příloze. Příloha k nařízení pak obsahovala seznam subjektů, které jsou tímto nařízením zasaženy. Jedná se o RT – Russia Today v angličtině, RT – Russia Today Spojené království, RT – Russia Today Německo, RT – Russia Today Francie, RT – Russia Today Španělsko a Sputnik.

Týden po blokaci ze strany CZ.NIC došlo dle Českých elfů³⁷ k poklesu návštěvnosti dezinformačních webů o více než polovinu.³⁸ Některé weby se přesunuly na jiné domény,³⁹ další jako alternativní platformu k šíření svého obsahu využily například aplikace Telegram.⁴⁰ V květnu 2022 sdružení CZ.NIC oznámilo, že po uplynutí tří měsíců od počátku blokace dezinformačních webů bude pokračovat v jejich blokování pouze na základě příkazu soudu, orgánů činných v trestním řízení nebo jiných kompetentních orgánů.⁴¹ V návaznosti na toto oznámení pak CZ.NIC dne 25. května zprovoznil domény sedmi z osmi blokových dezinformačních webů^{42, 43}

³⁷ Viz ČEŠTÍ ELFOVÉ. *Early Alert: Dezinformační prostředí během ruské invaze na Ukrajinu* [online]. 4. 3. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://cesti-elfove.cz/wp-content/uploads/EarlyAlert2.pdf>>.

³⁸ Jednalo se o propad z původních 17 000 návštěv za den na 8 000 návštěv za den.

³⁹ Viz FIŠER, Miroslav. Zablockování zabralo. Návštěvnost dezinformačních webů klesla na polovinu. In: *Novinky.cz* [online]. 1. 3. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné zde: <<https://www.novinky.cz/clanek/internet-a-pc-zablokovani-zabralo-navstevnost-dezinformacnich-webu-klesla-na-polovinu-40388731>>.

⁴⁰ Viz ŠLERKA, Josef. Extremisté na Telegramu posilují. Včetně těch, co propagují invazi na Ukrajinu. In: *Investigace.cz* [online]. 14. 3. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné zde: <<https://www.investigace.cz/cesko-slovensko-telegram-ukrajina-rusko/>>.

⁴¹ Viz Sdružení CZ.NIC vyzvalo vládu ke koncepčnímu řešení problému dezinformačních domén. In: *CZ.NIC*. [online]. 12. 5. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.nic.cz/page/4317/sdruzeni-cznic-vyzvalo-vladu-ke-koncepcnimu-reseni-problemu-dezinformacnich-domen/>>.

⁴² Jako jediná nebyla zprovozněna doména aeronet.cz, neboť neměla uvedeny správné informace o svém držiteli, a proto nesplňovala pravidla registrace domén.

⁴³ Viz Sdružení CZ.NIC dnes vrátilo do zóny dříve vyřazená jména domén dezinformačních webů. In: *CZ.NIC*. [online]. 25. 5. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.nic.cz/page/4320/sdruzeni-cznic-dnes-vratilo-do-zony-drive-vyrazena-jmena-domen-dezinformacnich-webu/>>.

K 31. lednu 2023 stále nejsou dostupné dezinformační weby blokované APMS a weby zneprístupněné na základě nařízení EU. Od chvíle, kdy k prvnímu zablokování dezinformačních webů došlo, se objevují zprávy o přípravě zákona, na jehož základě by bylo možné dezinformační weby koncepčně blokovat. Zákon je připravován Ministerstvem vnitra jako gestorem a na veřejnost se dostalo pouze jeho pracovní znění, které bylo navíc vládou zamítnuto.⁴⁴

V úvodu tohoto textu jsme formulovali výzkumnou otázku, proč nedošlo k zablokování dezinformačních webů v souvislosti s pandemií covidu-19. Ta totiž, stejně jako ruská invaze na Ukrajinu, představovala krizi, v jejímž důsledku došlo k rozsáhlému šíření dezinformací a konspiračních teorií. Vysvětlením je zejména odlišnost povahy krize a dezinformací, které se v souvislosti s ní šířily.

Napětí mezi Ruskou federací a Ukrajinou panuje minimálně od roku 2014, kdy po sérii demonstrací přezdívaných Euromajdan propukl konflikt na východě Ukrajiny, který vyvrcholil protiprávní ruskou anexí Krymu. Od této doby lze sledovat vzestup šíření proruských dezinformací. Varování před ruskou snahou ovlivnit českou politiku se objevovaly v médiích i ve zprávách zpravodajských služeb. Ačkoliv je ruská invaze na Ukrajinu bezprecedentním okamžikem dějin po konci Studené války, je výsledkem dlouhodobé krize.

Naproti tomu pandemie nemoci covidu-19 působila jako blesk z čistého nebe. Dle čínských vědců se první člověk nakazil novým koronavirem SARS-2-CoV v polovině listopadu 2019. Na konci ledna 2020 pak Světová zdravotnická organizace (WHO) vyhlásila globální stav zdravotní nouze.⁴⁵ Od té doby svět sledoval obrázky uzavřených čínských měst a přeplněných nemocnic, které brzy přicházely i ze severní Itálie. V březnu roku 2020 už byl kvůli šíření koronaviru paralyzován celý svět.

Covid-19 byl způsoben novým druhem koronaviru a na počátku pandemie tak odborníci vlastnosti jak choroby, tak i jejího původce teprve poznávali. Veřejnosti tak bylo dostupné pouze omezené množství spolehlivých informací. Stoupající čísla nakažených a zemřelých, společně se záběry přeplněných nemocnic a katastrofického selhávání zdravotní péče v některých oblastech světa, vedly k obavám lidí o sebe i o své blízké.⁴⁶ Možná i díky tomu se jaro 2020 neslo ve znamení nevídané solidarity, podomácku šitých roušek a respektování bezprecedentních opatření omezujících svobodu pohybu. Češi během první vlny koronaviru krokům vlády důvěřovali, ačkoliv se na dezinformačních webech objevovaly konspirační teorie o nejasném původu viru nebo o globálním spiknutí elit. Stejnou (tedy spíše malou) reakci pak vyvolávaly texty chválící postup ČLR a Ruské federace a kritizující neschopnost EU.⁴⁷

Obrat k horšímu je možné pozorovat s příchodem druhé vlny na podzim 2020. Počty nakažených a zemřelých začaly strmě stoupat, objevovaly se nové varianty koronaviru.

⁴⁴ Viz CIBULKA, Jan – PIKA, Tomáš. Ministerstvo vnitra píše dezinfzákon, zatím chybí shoda i na základních principech. In: *Český rozhlas* [online]. 14. 10. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vnitro-dezinformace-blokace-webu_2210140655_pik?_ga=2.249937797.2058187816.1675593348-83366427.1675593348>.

⁴⁵ Viz Coronavirus declared global health emergency by WHO. In: *BBC.com* [online]. 31. 1. 2020 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.bbc.com/news/world-51318246>>.

⁴⁶ Viz OLIVA, Filip. Aktuální výzkum: Vývoj mínění o Covid-19! In: *SC&C Market Research* [online]. 16. 3. 2020 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://scac.cz/aktualni-vyzkumvyvoj-mineni-o-covid-19/>>.

⁴⁷ Viz SYROVÁTKA, Jonáš – PINKAS, Šimon – NOVÁK, Adam – URHOVÁ, Dominika. *Infodemie: Koronavirus a konspirace v České republice* [online]. Prague Security Studies Institute, 2020, s. 7. [cit. 2025-02-25]. Dostupné z: <https://www.pssi.cz/download/docs/8143_783-infodemie-koronavirus-a-konspirace-v-cr.pdf>.

Vládní opatření byla nepředvídatelná a jejich komunikace pro většinu obyvatel nesrozumitelná. Na přelomu let 2020 a 2021 došlo k vzestupu hnutí nesouhlasících s „covidovou totalitou“, tedy s vládními opatřeními, povinným testováním a očkováním.⁴⁸ Tato hnutí šířila svůj obsah hlavně na sociálních sítích. Etablované dezinformační a konspirační weby převzaly témata spojená s pandemií a anti-covid hnutí se s nimi postupně spojila a společně vytvořily tzv. mediální šedou zónu. Média šedé zóny prezentují konkrétní politické nebo stranické postoje, ačkoliv se označují za objektivní a nezávislé zdroje informací. Během pandemie se média šedé zóny vymezovala zejména vůči „covidové totalitě“, kterou považovala za podvod sloužící k omezení demokracie a lidských práv. Také docházelo ke zlehčování rizik, která covid-19 představoval.⁴⁹

Vliv dezinformací však zřejmě nebyl natolik významný, aby ohrozil veřejné zdraví. Dle výzkumu CVVM větší část respondentů vládní nařízení dodržovala a 60 % respondentů důvěřovalo očkování.⁵⁰ U respondentů, kteří očkování odmítali, byly hlavními důvody obavy z vedlejších účinků.⁵¹ To je samozřejmě možné částečně přičítat dezinformacím, kritika však zaznívala i na adresu zmatené komunikace vlády.⁵²

Pandemie covidu-19 měla mnoha dynamičtější průběh než ruská invaze na Ukrajinu a v jejím průběhu nikdy nepřišel zásadní okamžik, kdy by bylo nutné přistoupit k opatřením omezujícím šíření dezinformací. Dezinformační scéně nedominoval žádný zásadně nebezpečný narativ, který by měl potenciál ovlivnit společnost a výrazně poškodit snahu veřejnosti a státu šíření viru čelit. Vzestup anti-covid hnutí napojených na českou dezinformační scénu přišel ve druhé polovině roku 2020, nepodařilo se jim však mobilizovat širší veřejnost. Jejich činnost se tak nepřeměnila v zásadní omezení akceschopnosti společnosti tváří v tvář krizi.

Ruská invaze na Ukrajinu je vyvrcholením krize, v jejímž průběhu se Ruská federace dlouhodobě snažila ovlivňovat veřejné mínění v EU i prostřednictvím šíření dezinformací. Informace o krizi na východě Ukrajiny tak nejsou tak nedostatkovým zbožím, jako byly na počátku pandemie covidu-19 informace o novém koronaviru a onemocnění, které způsobuje. V tomto případě je možné říci, že je mediální trh přesycen informacemi často pochybné kvality i původu, které mohou konzumenty zmást a znechutit.

Povaha šířených informací byla také jiná. V souvislosti s pandemií se objevovaly texty zabývající se vlastnostmi viru, opatřeními v České republice i ve světě a konspirační teorie.⁵³ Ačkoliv se během pandemie na dezinformačních serverech objevovaly i zprávy kriti-

⁴⁸ Viz ŠEFČÍKOVÁ, Kristína. *From Anti-Vaccination to Kremlin's Proxy* [online]. Prague Security Studies Institute, 2022 [cit. 2025-02-25], s. 14. Dostupné z: <https://www.pssi.cz/download/docs/9710_politicalcapital-grey-zone-cz.pdf>.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 22.

⁵⁰ Viz ČADOVÁ, Naděžda. *Veřejnost o očkování, včetně očkování proti onemocnění COVID-19 – naše společnost – speciál – únor 2021*. In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. 16. 3. 2021 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://cvvm.soc.cas.cz/tiskove-zpravy/ostatni/zdravi-volny-cas/5366-verejnost-o-ockovani-vcetne-ockovani-proti-onemocneni-covid-19-nase-spolecnost-special-unor-2021>>.

⁵¹ Viz KUDRNÁČOVÁ, Michaela – PROKOP, Daniel. *Testování a očkování na koronavirus: motivace a bariéry* [online]. 18. 12. 2020 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://drive.google.com/file/d/1xHMDrhYBhx69Cvx0Np90u8PVX1ZyP MXU/view>>.

⁵² Viz LOUDOVÁ, Barbora – ŠALOUNOVÁ, Kateřina. *Komunikace týkající se vakcinace je katastrofální, hodnotí sociolog médií. Potíž je i s vyvracením hoaxů*. In: *Česká televize* [online]. 9. 1. 2021 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3251996-komunikace-tykajici-se-vakcinace-je-katastrofalni-hodnoti-sociolog-medii-potiz-je-i-s>>.

⁵³ Viz SYROVÁTKA, Jonáš – PINKAS, Šimon – NOVÁK, Adam – URHOVÁ, Dominika. *Infodemie: Koronavirus a konspirace v České republice*, s. 5–6.

zující EU a vyzdvihující přístup ČLR nebo Ruské federace, ve spojitosti s pandemií nedošlo k šíření dezinformací z jasné iniciativy jednoho státu za účelem ovlivnění veřejného mínění ve státě jiném.

V případě ruské agrese se na dezinformační scéně šíří proruská válečná propaganda. Bezprostředně po vypuknutí konfliktu se na dezinformačních webech a sociálních sítích začaly objevovat zprávy vinící NATO a Ukrajinu z rozpoutání války.⁵⁴ Na dezinformační scéně se zejména v období od června do října 2022 šířily zprávy snažící se vzbudit dojem, že Rusko kráčí k vítězství a EU a NATO podporou Ukrajiny eskalují konflikt, prohlubují válečné utrpení a zvyšují šanci rozpoutání otevřené války s Ruskou federací. Dezinformátoři také zveličovali projevy ekonomické krize, které prezentovali jako přímé důsledky ekonomických sankcí vůči Rusku a snažili se vzbudit dojem, že kvůli podpoře Ukrajiny dojde k výraznému celoevropskému snížení životní úrovně.⁵⁵ Cílem dezinformací je oslabit podporu Ukrajiny a narušit hodnotové i politické ukotvení České republiky v EU a NATO. Proruské dezinformace je zde tedy nutné vnímat jako přímé vměšování cizího státu do domácí politiky. To navíc za situace, kdy Ruská federace zcela zásadním a očividným způsobem porušila mezinárodní právo (např. článek 2 odst. 4 Charty OSN). Na rozdíl od dezinformací šířených v souvislosti s pandemií jsou dezinformace šířené v souvislosti s ruskou invazí na Ukrajinu způsobilé bezprostředně ohrozit národní bezpečnost, suverenitu a demokratické základy státu. Touto optikou je možné vnímat nařízení EU, kterým došlo ke znemožnění vysílání a zneprístupnění webových stránek *Russia Today* a *Sputnik*. Tedy subjektů, které *de facto* šíří válečnou propagandu státu, který svým jednáním porušuje mezinárodní právo, jejíž součástí jsou i dezinformace.

Je tedy možné pozorovat podstatné rozdíly, pro které došlo k blokování dezinformačních webů v souvislosti s invazí Ruské federace, ale nedošlo k blokování dezinformačních webů v souvislosti s pandemií.

4. Ústavnost a proporcionalita

Blokování dezinformačních webů představuje zásah do práva na svobodu projevu. Právo na svobodu projevu je garantováno v článku 17 Listiny základních práv a svobod (LZPS) a také v článku 10 Evropské úmluvy o lidských právech (EÚLP). Jak LZPS, tak EÚLP obsahují i tzv. limitační klauzuli s výčtem podmínek, které je nutné pro omezení tohoto práva splnit. Právo na svobodu projevu může být omezeno pouze na základě zákona, omezení musí sledovat legitimní cíl a být nezbytné v demokratické společnosti. Stranou této limitační klauzule stojí projevy, které ochrany práva na svobodu vůbec nepožívají, protože popírají základní hodnoty, na nichž je vystavěna Česká republika jako demokratický právní stát. V praxi se jedná o extrémní případy nenávistných projevů, výzvy k násilí nebo nenávisti vůči menšinám, popírání holokaustu či podpora národního socialismu.⁵⁶ Takové projevy je možné omezit i bez naplnění podmínek daných limitační klauzulí.

⁵⁴ Viz ŠEFČÍKOVÁ, Kristýna. *From Anti-Vaccination to Kremlin's Proxy*, s. 34–35.

⁵⁵ Viz VINŠ, Petr Jan. *Dezinformační narativy o válce na Ukrajině v ČR a ve střední a východní Evropě: Analýza za období červen–říjen 2022* [online]. Prague Security Studies Institute, 2022 [cit. 2025-02-25], s. 4 a 8. Dostupné z: <https://www.pssi.cz/download/docs/10104_dezinformace-valka-na-ukrajine-2022-v2.pdf>.

⁵⁶ Viz KOSAŘ, David. *Svoboda projevu* (čl. 10 EÚLP). In: BOBEK, M. – KOSAŘ, D. – KMEC, J. – KRATOCHVÍL, J. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1005.

První z podmínek limitační klauzule je splněna tehdy, kdy je právo na svobodu projevu omezeno na základě zákona (přesněji řešeno opatření, pomocí kterého je právo na svobodu projevu omezeno, vychází ze zákona). Zákon je zde vnímám v materiálním pojetí, tedy jako jakýkoliv zdroj právní normy (psaný i nepsaný). Pravidla omezení obsažená v právní normě pak musí být srozumitelná a předvídatelná.⁵⁷ Druhou podmínkou limitační klauzule je sledování legitimního cíle. LZPS i EÚLP obsahují výčet skutečností, které mohou být legitimním cílem. Jde například o ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví či mravnosti.⁵⁸ Tento výčet není taxativním. Legitimním cílem se v něm mohou stát i jiné ústavní hodnoty, pokud se dostanou do střetu s právem na svobodu projevu. Poslední podmínkou pak je nezbytnost opatření v demokratické společnosti. Splnění této podmínky je pro posouzení ústavnosti omezení práva na svobodu projevu klíčové, neboť omezení splňující předcházející dvě podmínky nemusí vždy být omezením nezbytným. Dle ESLP jsou nezbytná pouze taková opatření, která sledují naléhavý společenský zájem⁵⁹ a omezující opatření nesmí do práva zasahovat více než je nutné. Pro posouzení ústavnosti blokování dezinformačních webů nejprve zjistíme, zda jsou splněny první dvě podmínky. K posouzení, zda je splněna podmínka třetí, využijeme testu proporcionality.

Princip proporcionality je základním kamenem moderního přístupu k lidským právům v moderních demokraciích a je možné jej považovat za základ globálního konstitucionalismu.⁶⁰ Proporcionalita zásahu do lidských práv je ověřována pomocí standardního testu proporcionality, který se skládá ze tří základních kroků.

Prvním krokem je test vhodnosti. V rámci něj se zjišťuje, zda je přezkoumávané omezení schopné naplnit sledovaný cíl. Druhým krokem je test nezbytnosti, jenž ověřuje, zda neexistují podobně efektivní alternativy přijatého omezení, které by však zároveň představovaly menší zásah do základních práv. Třetím a posledním krokem je vyvažování (také označováno jako proporcionalita v užším slova smyslu). Zde je zkoumáno, zda je omezení, jehož vhodnost a nezbytnost byla prokázána, schopné přinést dostatečné „dobro“ tak, aby byl vyvážen jeho omezující dopad na lidská práva a svobody. Samotná vhodnost a nezbytnost tedy k omezení práv nepostačuje. Je nutné, aby omezení dosáhlo dostatečně pozitivního efektu. První dva kroky testu proporcionality mají empirickou povahu a pro jejich posouzení je nutné zodpovědět řadu otázek. Například: Vede přijaté omezení (v našem případě blokování dezinformačních webů) k deklarovanému cíli (v našem případě k omezení šíření dezinformací a jejich nežádoucímu dopadu na společnost)? Jaké existují alternativní postupy či nástroje? Jsou tyto alternativní postupy a nástroje více či méně efektivní než nástroj, který byl využit? Třetí krok testu proporcionality je pak hodnotový a je založen na zvažování a vyvažování v kolizi stojících hodnot.

⁵⁷ Viz HANYCH, Monika – PIVODA, Marek. Disinformation and Fake News in Current Jurisprudence of the Strasbourg Court. In: KLOZA, D. – KUZELEWSKA, E. – TERZIS, G. – TROTIER, D. (eds). *Disinformation and Digital Media as a Challenge for Democracy*. Cambridge: Intersentia, 2020, s. 257.

⁵⁸ EÚLP navíc obsahuje ještě územní celistvost, předcházení nepokojům a zločinnosti, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.

⁵⁹ Viz HANYCH, Monika – PIVODA, Marek. *Disinformation and Fake News in Current Jurisprudence of the Strasbourg Court*, s. 258.

⁶⁰ Viz MATHEWS, Jud – STONE SWEET, Alec. Proportionality Balancing and Global Constitutionalism. *Columbia Journal of Transnational Law*. 2008, Vol. 47, s. 113.

Na tomto místě je nutné vzpomenout zásadní limit, který se s testem proporcionality pojí: je nutné ho provádět až v konkrétním případě. Ústavní soud k tomu v minulosti uvedl, že zákonodárce nemůže test proporcionality provést abstraktně tak, že autoritativně (tedy v rámci právního předpisu) určí, které z v kolizi stojících práv bude mít v konkrétním případě přednost.⁶¹ Základní práva vždy svědčí jednotlivcům a hledání limitů je tak vázáno na konkrétní případy. Zachování proporcionality v abstraktní poloze stále může vést k zásahu do práv konkrétních osob.⁶² Jakkoli se tedy věnujeme proporcionalitě blokování dezinformačních webů, nejedná se o kontext individuálního přezkumu prováděného Ústavním soudem. Naše analýza je od konkrétních jednotlivců, kterým by práva mohla svědčit, stále poměrně daleko. Jakékoli zobecňování poznatků plynoucích z tohoto textu musí tento limit vést v patrnosti a i my o to při naší analýze a při vyvozování závěrů usilujeme.

Při posuzování ústavnosti blokování dezinformačních webů v souvislosti s ruskou invazí na Ukrajinu je problematický hned první požadavek, kterým je zákonný základ. Zákonný základ má totiž pouze nařízení EU, kterým byl zakázán provoz *Sputniku* a jednotlivých jazykových mutací *Russia Today*. CZ.NIC i NIX.CZ zablokovaly přístup k dezinformačním webům na základě výzvy NCKO (a v případě CZ.NIC také na základě tvrzeného porušení pravidel registrace). Postup vlády a NCKO byl napaden několika žalobami proti nezákonnému zásahu⁶³ u Městského soudu v Praze.⁶⁴ Ten ale žádné ze žalob nevyhověl, protože dopis NCKO nevyhodnotil jako závazný pokyn, ale jako pouhé doporučení, které tak z povahy věci nemohlo představovat nezákonný zásah veřejné moci. Zároveň je nutné podotknout, že žalobcem nebyl ani v jednom z případů žádný z provozovatelů zablokovaných dezinformačních webů. Soudy se tak nezabývaly přímo omezením práva na svobodu projevu. Přestože se podle soudu nejedná o nezákonný zásah, není zde dle našeho názoru pro tuto formu blokování zákonný podklad, a tudíž se jedná o zásah do práva na svobodu projevu provozovatelů dotčených webů. Toto ostatně nepřímou uznal i CZ.NIC, který po třech měsících blokování dezinformačních webů ukončil a vyzval vládu k přijetí koncepčních opatření, která by šíření dezinformací zabránila.⁶⁵ Namísto je tak například přijetí zákona, který vymezí pravidla pro možnost blokování. Dezinformační weby není možné blokovat ani při vyhlášení nouzového stavu či stavu ohrožení státu, protože právo na svobodu projevu nepatří mezi práva, která mohou být při vyhlášení těchto stavů omezena. Jestliže jsou dezinformace součástí hybridního působení, které představuje nebezpečí pro zájmy České republiky, je třeba přijetí právních nástrojů, pomocí kterých bude toto nebezpečí možné adresovat.

I přes absenci zákonného základu v případě postupu v návaznosti na usnesení vlády a dopis NCKO zhodnotíme zákonnost i proporcionalitu i v těchto případech.

⁶¹ Viz náleze Ústavního soudu ze dne 17. 10. 2007, sp. zn. IV. ÚS 1378/16.

⁶² Viz WAGNEROVÁ, Eliška. Čl. 4 (Limity omezování základních práv). In: WAGNEROVÁ, Eliška – ŠIMÍČEK, Vojtěch – LANGÁŠEK, Tomáš – POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 131.

⁶³ Viz § 82 an. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

⁶⁴ Konkrétně jde o usnesení Městského soudu v Praze ze dne 24. 6. 2022, čj. 14 A 39/2022-14, a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 17. 1. 2023, čj. 11 A 25/2022-63. První z usnesení bylo již potvrzeno rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 12. 2022, čj. 5 As 230/2022-66.

⁶⁵ Viz Sdružení CZ.NIC vyzvalo vládu ke koncepčnímu řešení problému dezinformačních domén. In: CZ.NIC. [online]. 12. 5. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.nic.cz/page/4317/sdruzeni-cznic-vyzvalo-vladu-ke-koncepcnimu-reseni-problemu-dezinformacnich-domen/>>.

Nařízení EU, kterým byl blokován *Sputnik a Russia Today*, ve své preambuli hovoří o hybridním působení spočívajícím v manipulaci se sdělovacími prostředky, ve zkreslování faktů s cílem destabilizace EU a jejích členských států a v propagandistické akci zaměřené na ospravedlnění konfliktu na Ukrajině. Obojí dle EU představuje přímou hrozbu pro veřejný pořádek a bezpečnost, jejichž ochrana tak je sledovaným legitimním cílem omezujícího opatření (blokování). Dopis NCKO označuje šíření nepravdivých a zavádějících informací v kyberprostoru za součást ruského hybridního působení proti zájmům České republiky. Legitimním cílem je tak i zde především veřejná a státní bezpečnost.

Pro posouzení legitimacy cíle je třeba zhodnotit, nakolik se přijatým opatřením podařilo zamezit šíření dezinformací. Dle PSSI se po zablokování dezinformačních webů snížil počet dezinformací, které se v kyberprostoru objevovaly. Provozovatelé se tak zaměřili na jiné platformy, na kterých svůj obsah mohli publikovat. Například *Sputnik CZ* se přesunul na Telegram,⁶⁶ kde byl sice jeho první účet zablokován, okamžitě se ale objevil pod novým jménem a ztracené odběratele rychle nabral zpět.⁶⁷ *Sputnik* i *Russia Today* pak bylo možné sledovat s využitím VPN, *Russia Today* omezující opatření dále obcházela pomocí vytváření zrcadlových webových stránek kopírujících podobu i zaměření původní stránky. Na počátku války tak dezinformační weby sloužily jako hlavní platformy, na kterých se dezinformace objevovaly, sociální média však jejich obsah sekundárně zesilovala.⁶⁸

Blokování přístupu k dezinformačním webům zde představuje menší míru zásahu do základních práv než některé alternativy, jako je například zrušení domény nebo výmaz obsahu. I návrh zákona o blokování dezinformačních webů, který vláda vrátila k přepracování, hovoří o tom, že by jakákoli budoucí omezení měla spočívat pouze v omezení přístupu k dezinformačnímu médiu.⁶⁹ Alternativami k blokování jsou také existující skutkové podstaty trestných činů, například šíření poplašné zprávy⁷⁰ (v současné době je za tento trestný čin zatím nepravomocně odsouzena výrazná postava dezinformační scény Jana Peterková⁷¹ a další výrazná postava, Ladislav Vrabel,⁷² je z něj obžalována), podněcování k nenávisti vůči skupině osob⁷³ a hanobení národa⁷⁴ (nedávno byli odsouzeni dezinformátoři Patrik Tušl a Tomáš Čermák⁷⁵) nebo pomluva.⁷⁶ Jejich použití při snaze omezit

⁶⁶ Viz ŠEFČÍKOVÁ, Kristýna. *From Anti-Vaccination to Kremlin's Proxy*, s. 36.

⁶⁷ Viz ŠLERKA, Josef. *Extremisté na Telegramu posilují. Včetně těch, co propagují invazi na Ukrajinu*.

⁶⁸ Viz SZICHERLE, Patrik – MOLNÁR, Csaba (eds). *The Russia-Ukraine War in Social Media: Inauthentic online behavior in the V4 concerning Russia's war against Ukraine* [online]. Prague Security Studies Institute, 2022 [cit. 2025-02-25], s. 25. Dostupné z: <https://www.pssi.cz/download/docs/9688_the-russia-ukraine-war-in-social-media.pdf>.

⁶⁹ Viz Znění aktuální podoby návrhu zákon o omezení šíření obsahu ohrožujícího národní bezpečnost online ze dne 27. září 2022, čj. MV-127463-7/OBP-2022. Dostupné z: <<https://www.mvcr.cz/clanek/poskytnuti-informace-zakon-dezinformace.aspx>>.

⁷⁰ Viz § 357 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁷¹ Viz Peterková dostala za šíření poplašné zprávy dvouletou podmínku. In: *seznamzpravy.cz* [online]. 27. 2. 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-peterkova-dostala-za-sireni-poplasne-zpravy-dvouletou-podminku-226665>>.

⁷² Viz Dezinformátor Vrabel míří před soud. Čelí podezření z šíření poplašné zprávy. In: *iRozhlas.cz* [online]. 31. 1. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ladislav-vrabel-dezinformace-soud_230131140_4_ako>.

⁷³ Viz § 356 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁷⁴ Viz § 355 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁷⁵ Viz rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 21. 12. 2022, sp. zn. 12 To 192/2022.

⁷⁶ Viz § 184 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

šíření dezinformací představujících hrozbu národní bezpečnosti je však limitováno tím, že se jedná o individuální a *ex post* postihy. Kvůli relativní anonymitě internetu je také pro orgány činné v trestním řízení nesnadné identifikovat šířitele dezinformací. Tak tomu bylo například v případě stránky *Pirátská pravda* šířící lživé prohlášení připisované poslankyni Olze Richterové.⁷⁷ Blokování dezinformačních webů představuje přísnější a účinnější nástroj sloužící k zamezení šíření dezinformací, než jaký v současné době nabízí trestní právo.

Právo na svobodu projevu je nezbytné pro existenci otevřené debaty, jenž je esenciální součástí demokratické společnosti. V současné době je však tato otevřenost zneužívána cizí mocí k hybridnímu působení s cílem ohrožit ústavnost a suverenitu České republiky. Proto je dle našeho názoru legitimní vytvořit nástroj, jehož prostřednictvím bude možné v krajních situacích právo na svobodu projevu omezit.

Závěr

V úvodu tohoto textu jsme vymezili tři výzkumné otázky, na které jsme za využití různých metod hledali odpověď.

Na první výzkumnou otázku ohledně mechanismů zvolených pro blokování dezinformačních webů je nutné odpovědět tak, že právně neproblematické bylo pouze blokování dezinformačních webů podle nařízení EU. V tomto případě došlo ke znepřístupnění webů provozovaných subjekty *Russia Today* a *Sputnik*. Jakkoli došlo nařízením k zásahu proti dezinformačním webům, nedošlo tím *stricto sensu* pro jejich dezinformační povahu, ale pro jejich navázanost na Ruskou federaci. Tyto subjekty totiž šíří válečnou propagandu, v níž je možné najít také dezinformace. Na druhé straně mechanismus blokování na základě usnesení vlády a dopisu NCKO zcela jistě neproběhl na zákonném základě. Vypadá to, že roli hrálo určité kolektivní vědomí potřebnosti tohoto kroku u všech zúčastněných. Vzhledem k opatrné formulaci na straně vlády České republiky a NCKO a k opatrné recepci a následnému zastavení blokování na straně CZ.NIC je také možné odhadnout, že si všichni zúčastnění byli vědomi právních nedostatků takového postupu.

Na druhou výzkumnou otázku, tedy proč došlo k zablokování dezinformačních webů v souvislosti s ruskou agresí, a nikoli s pandemií covidu-19, je pak nutné odpovědět, že existovaly relevantní rozdíly mezi těmito dvěma situacemi. Pandemie byla spojená se značnou mírou nejistoty na straně obyvatel i vlády. Podobně neměly dezinformace takový dopad na obyvatelstvo a tím na jeho ochotu dodržovat omezující opatření. Na druhé straně dezinformace šířené v souvislosti s ruskou agresí mají zcela očividného původce, kterému mají v konfliktu svědčit. Mají narušovat ukotvenost České republiky v prozápadních strukturách (EU, NATO). Znalost toho, komu dezinformace slouží, a také jejich větší dopad mohou být považovány za faktory, které přispěly k rozhodnutí o blokování dezinformačních webů.

Třetí výzkumná otázka pak hodnotila, zda je blokování dezinformačních webů legitimním nástrojem. Na základě výše uvedeného máme za to, že se o legitimní nástroj, který může projít testem proporcionality, jedná. V našem případě však postup vlády České

⁷⁷ Viz KUNDRA, Ondřej. Kdo chce zničit Pirátku Richterovou? Pohled do nitra jedné lživé kampaně. In: *Respekt* [online]. 9. 2. 2020 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.respekt.cz/tydenik/2020/7/kdo-chce-znicit-piratku-richterovou>>.

republiky a NCKO zcela jistě nesplnil podmínky zákonnosti, a proto je nutné toto blokování dezinformačních webů vnímat jako příklad, který není vhodné následovat. Je zcela nepochybně žádoucí, aby došlo k vytvoření jasného právního rámce, podle kterého bude možné k blokování dezinformačních webů při krizových situacích přistupovat.

Celá problematika vyžaduje další pozornost a systematický přístup. Vlivové a hybridní operace cizí moci totiž představují riziko spojené s mediálním prostředím v jeho postmoderní podobě. Například Nejvyšší správní soud k tomu již uvedl, že nelze vyloučit, že by v kyberprostoru mohlo nastat extrémně hrubé porušení zákona, které by bylo důvodem k vyslovení neplatnosti prezidentských voleb.⁷⁸

---

⁷⁸ Viz bod 48 usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 21. února 2018, sp. zn. Vol. 59/2018.

De/kriminalizace pomluvy: přiměřená sankce, nebo odrazující prvek pro diskuzi o veřejném zájmu?

Monika Hanych*

Abstrakt: Je ukládání trestní sankce za pomluvu v dnešní společnosti stále žádoucí a udržitelné, zejména s ohledem na možné negativní důsledky pro práci médií a konkrétních novinářů při informování o záležitostech veřejného zájmu? Příspěvek na tuto otázku odpovídá analýzou dlouhodobě se vyvíjející judikatury Evropského soudu pro lidská práva, mezinárodního srovnání napříč státy i přehledu ukládání trestních a dalších druhů sankcí ve vnitrostátním kontextu. Zohledňuje také dlouhodobá doporučení mezinárodních organizací, žádajících celkové zrušení trestného činu pomluvy z právních řádů.

Klíčová slova: Svoboda projevu, pomluva, kriminalizace pomluvy, novináři, Evropský soud pro lidská práva

Úvod

Pomluva je jedním z verbálních činů, které mohou zasáhnout do cti a dobré pověsti člověka a tím i vážným způsobem narušit jeho rodinný a společenský život.¹ Rada Evropy i další mezinárodní orgány dlouhodobě doporučují, aby evropské státy zrušily možnost ukládat trest odnětí svobody za pomluvu. Již samotné podání trestního oznámení, natož následné odsouzení, může totiž mít silný odrazující účinek zejména na novináře a jejich práci, případně i na další občansky aktivní skupiny obyvatel.

Také Evropský soud pro lidská práva (dále i „Soud“ nebo „štrasburský soud“) se ve své judikatuře k ukládaným sankcím za pomluvu opakovaně vyjádřil. Například ve věci *Niskasaari a ostatní proti Finsku*² Soud uznal, že v případech novinářem publikované nesprávné informace je namístež žádat odškodnění v civilním sporu; uložení přísné trestní sankce vůči novinářům však považoval za nežádoucí. Ukládání trestněprávní sankce v takových případech má být podle něj pokládáno za prostředek *ultima ratio* a vyhrazeno pro zcela výjimečné situace. Obdobně se v minulosti vyjádřil i Ústavní soud. V jednom z nálezů k pomluvě kritizoval tzv. hypertrofii trestní represe, kdy dochází k trestněprávnímu postihu za jednání, které je možno postihnout i soukromoprávní cestou. Právě ochranu osobní cti a dobré pověsti přitom zařadil mezi skutky, které je třeba chránit primárně prostředky civilního práva.³

Tento dlouhodobý trend směřující k částečné či úplné dekriminalizaci pomluvy lze pozorovat nejméně již od vydání rezoluce Parlamentního shromáždění Rady Evropy z roku 2007 směřující k dekriminalizaci pomluvy, následované dalšími dokumenty k ochraně

* Mgr. Bc. Monika Hanych, PhD. LL.M. Právnická fakulta a Fakulta sociálních studií MU; Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování ČR před ESLP Ministerstva spravedlnosti. E-mail: Monika.Hanych@law.muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2233-8359>.

¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1826–1831.

² *Niskasaari a ostatní proti Finsku*, č. 37520/07, rozsudek Soudu ze dne 6. července 2010, § 78.

³ Usnesení Ústavního soudu I. ÚS 2548/14 ze dne 20. srpna 2014, srov. také náleží I. ÚS 541/10 ze dne 28. dubna 2010.

bezpečnosti novinářů a svobody médií v Evropě či vymezující se vůči útokům na novináře a zdůrazňující význam mediální svobody v Evropě. Ve vnitrostátní diskuzi se tato úvaha objevila poprvé v roce 2003, kdy ovšem neprošla ani prvním čtením v Poslanecké sněmovně.⁴

Mnohé evropské státy přitom možnost ukládání trestních sankcí za pomluvu omezily či ji zcela odstranily. Lze zmínit například Itálii, která k (částečné) změně právní úpravy přistoupila mimo jiné na základě shledaného porušení ve věci *Sallusti proti Itálii*, v níž Soud rozhodl, že odsouzení šéfredaktora k trestu odnětí svobody v délce 14 měsíců za publikaci článku s nepravdivými informacemi bylo zjevně nepřiměřené sledovanému cíli. Jakkoli Česká republika před Soudem v roce 2022 řešila případ v některých rysech obdobný ve věci *Vokáč proti České republice*, rozhodla se danou věc vyřešit smírem. Soud tak nedostal možnost se k tuzemské právní úpravě a jejímu nastavení vyjádřit. Uložení trestní sankce včetně možného odnětí svobody za pomluvu Česká republika tedy stále umožňuje.

Příspěvek se proto zaměří na otázku, zda je tento druh sankce za daný verbální skutek v dnešní společnosti stále žádoucí a udržitelný, zejména s ohledem na možné negativní důsledky pro práci médií a konkrétních novinářů při informování o záležitostech veřejného zájmu. Příspěvek vychází z dlouhodobého vývoje judikatury Evropského soudu pro lidská práva v této oblasti a jejích závěrů. Poukáže i na vývoj ukládání trestní sankce ve vnitrostátním kontextu, kdy, jak se vzhledem ke statistikám zdá, v praxi příliš nedochází k nadužívání obvinění vznesených stran skutkové podstaty trestného činu pomluvy (§ 184 z. č. 40/2009 Sb, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále i „trestního zákoníku“). Zároveň tím ale otevírá úvahu, zda je vůbec tato skutková podstata v trestním zákoníku stále potřebná a smysluplná. Příspěvek se proto zaměří na kritickou analýzu tuzemské právní regulace, v níž jsou doposud k dispozici jako možné reakce na pomluvu stále sankce několikerého typu dle závažnosti spáchaného skutku (občanskoprávní, správněprávní, trestní). Zváží jejich přínosy a rizika se závěrečným doporučením, zda není vhodné obdobně jako v dalších evropských státech trestní sankci za pomluvu v českém právním řádu zcela redefinovat či zrušit.

Důležitým pohledem je přitom především zaměření na média, novináře a jejich postavení *vis-à-vis* možnému obvinění či odsouzení za pomluvu v rozhodovací praxi Soudu. Média totiž dle jeho judikatury hrají klíčovou roli v demokratické společnosti, jelikož vystavují jednání veřejných činitelů pečlivému přezkumu ze strany veřejného mínění. Tato demokratizační funkce tisku pak nabývá zvláštního významu zejména ve spojení s právem veřejnosti přijímat informace a myšlenky týkající se veřejného zájmu. Vzhledem k úzké návaznosti na koncept demokracie musí být rozsah svobody tisku chápán natolik široce, aby umožňoval určitou míru přehánění a provokace.⁵

1. Pomluva v judikatuře štrasburského soudu

Ačkoliv Soud dříve potvrdil, že samotné použití trestněprávních sankcí v případech pomluvy není *a priori* v rozporu s článkem 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních

⁴ CHALUPSKÁ, L. Uložila se otázka dekriminalizace pomluvy k zinnímu spánku? In: *Právní prostor* [online]. 23. 12. 2014 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ulozila-se-otazka-dekriminalizace-pomluvy-k-zinnimu-spanku#note-2>>.

⁵ *Prager a Oberschlick proti Rakousku*, č. 15974/90, rozsudek Soudu ze dne 26. dubna 1995, § 38.

svobod (dále i „Úmluva“), státům je v tomto ohledu ponechán jen určitý prostor pro uvážení s možností zvolit trestní opatření jako odpověď na pomluvu.⁶ Soud proto při vyvažování střetávajících se zájmů ověřuje, zda vnitrostátní orgány zachovaly spravedlivou rovnováhu mezi ochranou svobody projevu zaručené článkem 10 a ochranou práva na pověst, kterého požívají dotčené osoby v rámci jejich soukromého života chráněného článkem 8 Úmluvy.⁷

Soud v minulosti opakovaně zdůraznil, že vnitrostátní orgány musí být v rámci trestněprávní represe zdrženlivé. Sankce zejména nesmí být určitou formou cenzury a odrazovat novináře (či další osoby) od přispívání do debat veřejného zájmu.⁸ V dřívějších sporech o ochranu osobnosti Soud při vyvažování střetávajících se zájmů opakovaně uvedl, že povaha a přísnost uložených sankcí patří mezi kritéria pro posuzování přiměřenosti zásahu do svobody projevu chráněné článkem 10 Úmluvy.⁹ Z judikatury Soudu lze vyvodit, že čím závažnější sankce, tím přísnější je následný přezkum z jeho strany.¹⁰

Soud proto v takových případech zkoumá, zda přijatá vnitrostátní opatření a uložené sankce nevedly k odrazování médií od diskuse o otázkách veřejného zájmu. Tento odrazující účinek (*chilling effect*) vyvolává právě především uložení trestní sankce.¹¹ Okolnost, že vnitrostátní orgány uložily pouze podmíněný trest odnětí svobody, který nebyl vykonán, nemění nic na tom, že taková sankce má svou povahou odrazující účinek na veřejnou debatu.¹²

Při zvažování přiměřenosti dále Soud pokládá za důležité, zda vnitrostátní soud zvolil nejméně omezující z několika možných opatření, nebo zda bylo do práv stěžovatele zasazeno co nejméně. K tomu, aby bylo opatření považováno za přiměřené a nezbytné v demokratické společnosti podle judikatury Soudu, nesmí existovat jiné prostředky k dosažení stejného cíle, které by zasahovaly do dotčeného základního práva méně výrazným způsobem. Uložení trestní sankce za prohřešek médií je proto slučitelné se svobodou projevu novinářů pouze za zcela výjimečných okolností, zejména pokud jsou vážně dotčena jiná základní práva, například v případech nenávistného projevu nebo vyzývání k násilí.¹³

1.1 Požadavky na svobodu projevu médií a odpovědnost novinářů v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva

Média podle rozsáhlé judikatury Soudu plní roli hlídacího psa demokracie, čímž přispívají k demokratickému fungování států. Média a jejich investigativní žurnalistika zaručují

⁶ *Morice proti Francii*, č. 29369/10, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 23. dubna 2015, § 125 a tam uvedené odkazy.

⁷ *Axel Springer AG proti Německu*, č. 39954/08, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 7. února 2012, § 82–95 nebo *Von Hannover proti Německu* (č. 2), č. 40660/08 a 60641/08, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 7. února 2012, § 101–113.

⁸ *Jersild proti Dánsku*, č. 15890/89, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 23. září 1994, § 35.

⁹ *Ceylan proti Turecku*, č. 23446/94, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 8. července 1999; *Skałka proti Polsku*, č. 43425/98, rozsudek ze dne 27. května 2003 § 41–42.

¹⁰ *Morice proti Francii*, cit. výše, § 127.

¹¹ *Wille proti Lichtenštejnsku*, č. 28396/95, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 22. prosince 2004, § 50; *Nikula proti Finsku*, č. 31611/96, rozsudek Soudu ze dne 21. března 2002, § 54.

¹² *Cumpănă a Mazăre proti Rumunsku*, č. 33348/96, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 17. prosince 2004, § 116.

¹³ *Feridun Yazar proti Turecku*, č. 42713/98, rozsudek Soudu ze dne 23. září 2004, § 27; *Sürek a Özdemir proti Turecku*, č. 23927/94 a 24277/94, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 8. července 1999, § 63.

zdravé fungování demokracie a vystavují jednání veřejných činitelů pečlivému přezkumu ze strany veřejného mínění. Podporují také zapojení občanů na rozhodovacím procesu. Tato funkce tisku nabývá významu zejména ve spojení s právem veřejnosti přijímat informace a myšlenky týkající se veřejného zájmu.¹⁴ Tisk však hraje významnou roli i mimo politický proces, neboť pomáhá formovat informované veřejné mínění a stimuluje veřejnou debatu o otázkách veřejného zájmu.¹⁵ Vzhledem k úzké návaznosti na koncept demokracie je však rozsah svobody médií třeba chápat natolik široce, aby umožňoval určitou míru přehánění a provokace.¹⁶

Ani novináři či média však nesmí překročit určité hranice, zvláště týkající se ochrany pověsti a práv jiných. Jejich úlohou je šířit – způsobem slučitelným s jejich povinnostmi a odpovědností – informace a myšlenky o všech věcech veřejného zájmu i dalších tématech obecného zájmu.¹⁷ Tisk má úkol šířit takové informace a myšlenky a veřejnost má také právo je dostávat. Článek 10 chrání nejen podstatu sdělených myšlenek a informací, ale také formu, ve které jsou předávány. Novinářská svoboda umožňuje uchýlit se k určitému stupni nadsázky či provokace.¹⁸

Svoboda projevu dle Úmluvy tedy chrání právo novinářů na šíření informací o věcech veřejného zájmu za předpokladu, že jednají v dobré víře a na přesném skutkovém základě, tedy na poskytování „spolehlivých a přesných“ informací v souladu s novinářskou etikou. Podle znění čl. 10 odst. 2 Úmluvy svoboda projevu zahrnuje „povinnosti a odpovědnost“, což se vztahuje také na média, a to i ve vztahu k záležitostem vážného veřejného zájmu. Tyto povinnosti a odpovědnost nabývají na významu zvláště tehdy, vyvstane-li otázka možného útoku na pověst jmenované osoby a porušení „práv jiných“.¹⁹

Podle ustálené judikatury Soudu je při hodnocení naléhavosti společenské potřeby, která může ospravedlnit zásah do svobody projevu, nutné rozlišovat mezi fakty (skutkovými tvrzeními) a hodnotícími soudy. Zatímco skutečnosti lze dokázat, přesnost hodnotících soudů demonstrovat nelze,²⁰ byť i hodnocení musí vycházet z pravdivého skutkového základu. Jedná-li se o tvrzení týkající se chování třetí osoby, může být obtížné rozlišit mezi skutkovými tvrzeními a hodnotícími soudy. To však nevylučuje, že i hodnotící soud se může ukázat jako nepřiměřený, pokud se neopírá o žádný skutkový základ.²¹

Novinář před zveřejněním nepravdivého skutkového tvrzení musí být v dobré víře a v souladu s běžnou povinností novinářů musí řádně ověřit tvrzené skutečnosti. Přitom platí, že čím je tvrzení závažnější, tím jasnější musí být jeho skutkový základ. Této povinnosti může být zbaven pouze tehdy, pokud tu jsou pro takový postup zvláštní důvody. Otázka, zda takové důvody existují, závisí zejména na povaze a závažnosti předmětné pomluvy a na rozsahu, v jakém by noviny mohly rozumně považovat své zdroje za spolehlivé

¹⁴ *Goodwin proti Spojenému království*, č. 17488/90, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 27. března 1996; *Bladet Tromsø a Stensaas proti Norsku*, č. 21980/93, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 20. května 1999, § 65.

¹⁵ *Cumpănă a Mazăre proti Rumunsku*, cit. výše, § 96.

¹⁶ *Radio France a ostatní proti Francii*, č. 53984/00, rozsudek Soudu ze dne 30. března 2004, § 37.

¹⁷ *De Haes a Gijssels proti Belgii*, č. 19983/92, rozsudek Soudu ze dne 24. února 1997; *Thoma proti Lucembursku*, č. 38432/97, rozsudek ze dne 29. března 2001; *Novaya Gazeta a Borodyanskiy proti Rusku*, č. 14087/08, rozsudek Soudu ze dne 28. března 2013.

¹⁸ *Gazeta Ukraina-Tsentr proti Ukrajině*, č. 16695/04, rozsudek Soudu ze dne 15. července 2010, § 46.

¹⁹ *Mediengruppe Österreich GmbH proti Rakousku*, č. 37713/18, rozsudek Soudu ze dne 26. dubna 2022.

²⁰ *De Haes a Gijssels proti Belgii*, cit. výše.

²¹ *Jerusalem proti Rakousku*, č. 26958/95, rozsudek Soudu ze dne 27. února 2001.

s ohledem na vznesená obvinění²² stejně jako na to, zda sdělovací prostředky před zveřejněním podnikly v přiměřené míře vlastní šetření, zda prezentovaly událost přiměřeně vyváženým způsobem a zda daly osobám, o jejichž čest se jednalo, příležitost se bránit.²³

Ve věci *Thorgeir Thorgeirson proti Islandu* Soud shledal, že některé skutkové prvky obsažené v dotčených člancích na téma policejní brutality sestávaly v podstatě z odkazů na „příběhy“ nebo „fámy“ od jiných osob než stěžovatele (v daném případě novináře). Články se však podle Soudu týkaly záležitosti závažného veřejného zájmu a nebylo prokázáno, že by příběh byl zcela nepravdivý a pouze vymyšlený. Podle Soudu tedy neměl být novinář povinen předložit důkaz o skutkovém základu svých tvrzení, protože v podstatě informoval o tom, co říkali o policejní brutalitě ostatní. Pokud by byl novinář povinen prokázat pravdivost svých prohlášení v takovém případě, byl by podle názoru Soudu postaven před nepřiměřený, ne-li nemožný úkol.²⁴

Ve věci *Rumyana Ivanova proti Bulharsku*²⁵ Soud neshledal porušení článku 10 Úmluvy a uložení trestní sankce za rozporné v situaci, kdy stěžovatelka (novinářka) dostatečně neověřila namítaná skutková tvrzení vůči politikovi před jejich zveřejněním a v rozporu s nejlepší novinářskou praxí nekonzultovala důvěryhodné zdroje. Soud potvrdil, že samotné použití trestněprávních sankcí v případech pomluvy není *a priori* v rozporu s článkem 10 Úmluvy. Státům je v tomto ohledu ponechán prostor pro uvážení, který dává smluvním státům možnost zvolit trestní opatření jako odpověď na pomluvu a nelze jej jako takový považovat za nepřiměřený sledovanému cíli.²⁶

1.2 K vyvažování střetávajících se zájmů

Při výkonu své kontrolní pravomoci Soud nemá nahrazovat vnitrostátní soudy. Jeho úkolem je posoudit z pohledu článku 10 Úmluvy rozhodnutí, která soudy vydaly v rámci své pravomoci.²⁷ To však neznamená, že by se Soud omezoval na zjišťování, zda žalovaný stát použil svou pravomoc v dobré víře, pečlivě a přiměřeně. Soud musí vždy posoudit konkrétní zásah ve světle případu jako celku, včetně vyjádření, která jsou stěžovateli vytýkána, a kontextu, ve kterém je učinil.²⁸

Soud musí také ověřit, zda vnitrostátní orgány zachovaly spravedlivou rovnováhu mezi ochranou svobody projevu zaručenou článkem 10 a ochranou práva na pověst, kterého požívají dotčené osoby v rámci svého soukromého života chráněného článkem 8 Úmluvy.²⁹ Toto ustanovení si může žádat přijetí pozitivních opatření ze strany státu schopných zaručit účinné respektování soukromého života i ve vztazích mezi jednotlivci.³⁰

²² *McVicar proti Spojenému království*, č. 46311/99, rozsudek Soudu ze dne 7. května 2002, § 84; *Bladet Tromsø a Stensaas proti Norsku*, cit. výše, § 66.

²³ *Effecten Spiegel AG proti Německu*, č. 38059/07, rozhodnutí Soudu ze dne 4. května 2010.

²⁴ *Thorgeir Thorgeirson proti Islandu*, č. 13778/88, rozsudek Soudu ze dne 25. června 1992, § 65; obdobně *Dyuldin a Kislov proti Rusku*, č. 25968/02, rozsudek Soudu ze dne 31. července 2007, § 35.

²⁵ *Rumyana Ivanova proti Bulharsku*, č. 36207/03, rozsudek Soudu ze dne 14. února 2008, § 62 a 68.

²⁶ *Radio France a ostatní proti Francii*, cit. výše, § 40; *Lindon, Otchakovsky-Laurens a July proti Francii*, č. 21279/02 a 36448/02, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 22. října 2007, § 59.

²⁷ *Fressoz a Roire proti Francii*, č. 29183/95, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 21. ledna 1999.

²⁸ *News Verlags GmbH & Co. KG proti Rakousku*, č. 31457/96, rozsudek Soudu ze dne 11. ledna 2000.

²⁹ *Chauvy a ostatní proti Francii*, č. 64915/01, rozsudek Soudu ze dne 29. června 2004.

³⁰ *Von Hannover proti Německu*, č. 59320/00, rozsudek Soudu ze dne 24. června 2004, § 57.

Soud proto v případech střetávajících se dotčených práv, zde práva na dobrou pověst vůči právu na svobodu projevu, vyvažuje zájmy jako dopad, následky, celkový význam, zahrnuté osoby, předcházející chování, uložená sankce a její přiměřenost i další relevantní kritéria pro každý posuzovaný případ.³¹ Na kritéria spojená s uložením trestní sankce za pomluvu se zaměřují následující dvě části této kapitoly.

1.3 K povaze a přiměřenosti uložené sankce

Soud v dřívějších sporech o ochranu osobnosti opakovaně uvedl, že povaha a přísnost uložených sankcí patří mezi kritéria pro posuzování přiměřenosti zásahu do svobody projevu chráněné článkem 10 Úmluvy.³² Uložení trestní sankce za pomluvu není *a priori* automaticky v rozporu s tímto článkem.³³ Z judikatury Soudu lze však vyvodit, že čím závažnější sankce, tím přísnější je následný přezkum z jeho strany.

Ačkoliv jsou tedy vnitrostátní orgány vzhledem ke svému přímému a nepřetržitému kontaktu se situací ve svých zemích v zásadě lépe vybaveny k posouzení nezbytnosti určitého omezení nebo trestu pro naplnění sledovaných legitimních cílů, Soud opakovaně uvedl, že vnitrostátní orgány musí být při užití trestněprávní represe zdrženlivé.³⁴ Sankce nesmí být určitou formou cenzury a odrazovat novináře (či obdobné skupiny osob) od přispívání do debat veřejného zájmu.³⁵

Soud proto zkoumá, zda přijatá opatření a uložené sankce nevedly k takovému odrazování,³⁶ přičemž odrazující účinek vyvolává především uložení trestní sankce.³⁷ Aby bylo opatření považováno za přiměřené a nezbytné v demokratické společnosti podle judikatury Soudu, nesmí existovat jiné prostředky k dosažení stejného cíle, které by zasahovaly do dotčeného základního práva méně výrazným způsobem.³⁸

Při zvažování přiměřenosti tak Soud pokládá za důležité, že vnitrostátní soud zvolil nejméně omezující z několika možných opatření³⁹ nebo že bylo do práv stěžovatele zasaženo co nejméně.⁴⁰ Podle Soudu uložení trestní sankce jako reakce na pomluvu *per se* tedy nemusí být považováno za nepřiměřené sledovanému účelu.⁴¹ Uložení takového trestu za prohřešek v tisku je nicméně slučitelný se svobodou projevu novinářů pouze za výjimečných okolností, zejména pokud jsou dotčena jiná základní práva, např. v případě nenávislného projevu nebo vyzývání k násilí.⁴²

³¹ BARENDT, E. *Freedom of Speech*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

³² *Cumpănă a Mazăre proti Rumunsku*, cit. výše, § 111; *Ceylan proti Turecku*, cit. výše.

³³ *Lešnik proti Slovensku*, č. 35640/97, rozsudek Soudu ze dne 11. března 2003.

³⁴ *Morice proti Francii*, cit. výše, § 176.

³⁵ *Sellami proti Francii*, č. 61470/15, rozsudek Soudu ze dne 17. prosince 2020, § 64; *Bédat proti Švýcarsku*, č. 56925/08, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 29. března 2016, § 81.

³⁶ *Cumpănă a Mazăre proti Rumunsku*, cit. výše, § 111 in fine; *Jersild proti Dánsku*, cit. výše, § 35.

³⁷ *Cumpănă a Mazăre proti Rumunsku*, cit. výše, § 114; *Wille proti Lichtenštejnsku*, cit. výše, § 50; *Nikula proti Finsku*, cit. výše, § 54; *Goodwin proti Spojenému království*, cit. výše, § 39.

³⁸ *Glor proti Švýcarsku*, č. 13444/04, rozsudek Soudu ze dne 30. dubna 2009, § 94.

³⁹ *Axel Springer SE a RTL Television GmbH proti Německu*, č. 51405/12, rozsudek Soudu ze dne 21. září 2017, § 56; *Perinçek proti Švýcarsku*, cit. výše, § 273; *Tagiyev a Huseynov proti Ázerbájdžánu*, č. 13274/08, rozsudek Soudu ze dne 5. prosince 2019, § 49.

⁴⁰ *Mouvement raélien suisse proti Švýcarsku*, č. 16354/06, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 13. července 2012, § 75.

⁴¹ *Lindon, Otchakovsky-Laurens a July proti Francii*, cit. výše, § 59; *Radio France a ostatní proti Francii*, cit. výše, § 40; *Rumyana Ivanova proti Bulharsku*, cit. výše, § 68.

⁴² *Srov. Cumpănă a Mazăre proti Rumunsku*, cit. výše, § 115; *Długołęcki proti Polsku*, č. 23806/03, rozsudek Soudu ze dne 24. února 2009, § 47.

I když Soud tedy – s popsanými výhradami a omezeními – v některých případech akceptuje trestní odpověď na pomluvu, dominantní postavení státních institucí podle něj vyžaduje, aby orgány projevíly zdrženlivost při uchylování se k trestnímu řízení a trestním sankcím.⁴³ Okolnost, že vnitrostátní orgány uložily pouze podmíněný trest odnětí svobody, který nebyl vykonán, nemění nic na tom, že taková sankce má svou povahou odrazující účinek na veřejnou debatu.⁴⁴

Soud také ve svých rozsudcích odkazuje na rezoluci Parlamentního shromáždění č. 1577 směřující k dekriminalizaci pomluvy,⁴⁵ na rezoluci Parlamentního shromáždění č. 2035 k ochraně bezpečnosti novinářů a svobody médií v Evropě⁴⁶ a na navazující rezoluci č. 2141 týkající se útoků na novináře a mediální svobody v Evropě.⁴⁷ Rada Evropy, potažmo také Soud tedy doporučují, aby členské státy trest odnětí svobody za pomluvu zrušily úplně,⁴⁸ což některé státy již učinily.

Ve věci *Mătăşaru proti Moldavsku* vnitrostátní soudy stěžovatele shledaly vinným z výtržnictví kvůli skutečnosti, že během svého protestu před budovou nejvyššího státního zástupce vystavoval na veřejnosti sochy obscénní povahy,⁴⁹ čímž vyobrazené politiky a státní zástupce urazil a zasáhl do jejich práva na důstojnost. Soud shledal, že uložení dvouletého trestu odnětí svobody, podmíněně odloženého na tři roky, bylo zjevně nepřiměřené sledovaným cílům.

Ve věci *Amorim Giestas a Jesus Costa Bordalo proti Portugalsku* Soud shledal, že trestní odsouzení stěžovatelů, dvou novinářů, za uveřejněnou kritiku veřejného nakládání s majetkem, spolu s nařízením k zaplacení vysokých pokut a náhrady škody, byly taktéž zjevně nepřiměřené. Soud zdůraznil, že občanský zákoník stanovil zvláštní opravný prostředek v oblasti ochrany cti a dobré pověsti.⁵⁰

Obdobně ve věci *Cumpănă a Mazăre proti Rumunsku* Soud uzavřel, že odsouzení dvou novinářů za uveřejnění informací týkajících se správy veřejných fondů k sedmi měsícům svobody a dalším vedlejšími trestům zahrnujícím občanská práva, jako bylo například volební právo, právo působit ve veřejné správě, jakož i zákaz vykonávat povolání novináře po dobu jednoho roku od ukončení výkonu trestu, bylo nepřiměřené.

Ve věci *Fatullayev proti Ázerbájdžánu* Soud uzavřel, že trestní odsouzení novináře za zveřejnění a šíření dvou článků týkajících se důležitých otázek veřejného zájmu ke dvěma trestům odnětí svobody v celkové výši osmi a půl let odnětí svobody bylo nepřiměřené.

⁴³ *Morice proti Francii*, cit. výše § 176; *Öztürk proti Turecku*, č. 22479/93, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 28. září 1999, § 66.

⁴⁴ *Mariapori proti Finsku*, č. 37751/07, rozsudek Soudu ze dne 6. července 2010, § 68; *Mor proti Francii*, č. 28198/09, rozsudek Soudu ze dne 15. prosince 2011, § 61; *Belpietro proti Itálii*, č. 43612/10, rozsudek Soudu ze dne 24. září 2013; *Mika proti Řecku*, č. 10347/10, rozsudek Soudu ze dne 19. prosince 2013.

⁴⁵ *Resolution Towards decriminalisation of difamation*, rezoluce Parlamentního shromáždění Rady Evropy ze dne 4. října 2007.

⁴⁶ *Resolution on the Protection of the safety of journalists and of media freedom in Europe*, rezoluce Parlamentního shromáždění Rady Evropy ze dne 29. ledna 2015.

⁴⁷ *Resolution on Attacks against journalists and media freedom in Europe*, rezoluce Parlamentního shromáždění Rady Evropy ze dne 24. ledna 2017.

⁴⁸ *Niskasaari a ostatní proti Finsku*, č. 37520/07, rozsudek ze dne 6. července 2010, § 77 *in fine*.

⁴⁹ Konkrétně se jednalo o dřevěný dvoumetrový vztyčený penis a velkou vulvu s připojenými obrázky politika a vrcholných státních zástupců.

⁵⁰ *Mătăşaru proti Moldavsku*, č. 69714/16 a 71685/16, rozsudek Soudu ze dne 15. ledna 2019, § 36.

V neposlední řadě také ve věci *Sallusti proti Itálii* Soud shledal, že trestní odsouzení šéfredaktora k trestu odnětí svobody v délce 14 měsíců za publikaci článku s nepravdivými informacemi týkajícími se donucení třináctileté dívky podstoupit potrat nebylo nezbytné v demokratické společnosti. Jakkoliv bylo podle Soudu sdělení lživých informací závažné a citelně se dotklo dívky i ostatních zapojených osob, trestní sankce byla zjevně nepřiměřená sledovanému cíli. Soud nicméně ocenil nedávné kroky Itálie, která omezila možnost užití trestních sankcí za pomluvu.

Existují ale také případy, kdy Soud uložení trestní sankce za pomluvu aproboval. Ve věci *Fleury proti Francii* Soud potvrdil uložení trestní sankce politikovi, který rozšířil vůči starostovi města a svému politickému konkurentovi pomlouvačná tvrzení, která neměla žádnou oporu ve skutečnosti. Jakkoliv tedy leták s tvrzením zahrnoval otázku veřejného zájmu a směřoval vůči politikovi, který musí snést vyšší míru kritiky než běžný občan, ani on nemusí snášet závažná nepravdivá obvinění. Soudu proto nevadil ani uložený vysoký trest v podobě trestní pokuty ve výši 4 000 EUR, nákladů řízení 2 000 EUR, další trestní sankce ve výši 800 EUR a nákladů řízení v odvolání ve výši 1 000 EUR. Za těchto okolností však nebyly podle Soudu odsouzení ani – poměrně významný – trest nepřiměřené legitimnímu cíli ochrany pověsti jiných a důvody vedoucí k tomuto uložení trestu Soud shledal za relevantní a dostatečné.⁵¹

V rozsudku *Pedersen a Baadsgaard proti Dánsku*⁵² pak Soud uznal, že existovala „naléhavá společenská potřeba“ podniknout kroky ve vztahu k vážným obviněním týkajícím se policejního vyšetřování ze strany novinářů, kteří se je nepokusili dokázat. Proto neshledal trestní sankci novinářů za přemrštěnou nebo vedoucí k odrazujícímu účinku na výkon svobody sdělovacích prostředků.

1.4 Presumpce nevinny a dotčená osoba

Soud v minulosti potvrdil, že státní zaměstnanci musí snést vyšší míru kritiky než běžní občané, i tato kritika má však své limity. Nejvyšší míru tolerance musí vykazovat zejména politici a představitelé ve vrcholných funkcích.⁵³ Kritika zaměstnanců státu a jejich činů by přitom neměla být otevřena stejně vysoké úrovni míry kritiky jako právě u vrcholných politiků.⁵⁴ Soud nadto zohledňuje konkrétní kontext a okolnosti, kdy například ve věci *Pretorian proti Rumunsku*⁵⁵ vzal v potaz, že poškozený – politik – nezavdal žádnou příčinu k provokaci ze strany stěžovatele (novináře), který jej ve člancích osočil a urážel.

V neposlední řadě se může stát, že výkon práva na svobodu projevu zasáhne do jiných práv zaručených Úmluvou a jejími protokoly, ať již do zmíněného článku 8 Úmluvy či dalších chráněných práv. V takových případech Soud zkoumá, zda vnitrostátní orgány dosáhly náležité rovnováhy mezi ochranou práva na svobodu projevu a dalších práv nebo hodnot zaručených Úmluvou.⁵⁶ Případy mohou přitom obsahovat i citlivou oblast infor-

⁵¹ *Fleury proti Francii*, č. 29784/06, rozsudek Soudu ze dne 11. května 2010, § 52 a 53.

⁵² *Pedersen a Baadsgaard proti Dánsku*, č. 49017/99, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 17. prosince 2004, § 92–94.

⁵³ *Mamère proti Francii*, č. 12697/03, rozsudek Soudu ze dne 7. listopadu 2006, § 27.

⁵⁴ *Janowski proti Polsku*, č. 25716/94, rozsudek velkého senátu Soudu ze dne 21. ledna 1999, § 33; *Nikula proti Finsku*, cit. výše, § 48.

⁵⁵ *Pretorian proti Rumunsku*, č. 45014/16, rozsudek Soudu ze dne 24. května 2022, § 78.

⁵⁶ *Perinçek proti Švýcarsku*, cit. výše, § 274.

mování o probíhajících trestních řízeních ze strany státních orgánů, která se mohou dotýkat vyšetřovaných osob a zahrnovat jejich práva chráněná čl. 6 odst. 2 Úmluvy zahrnující také presumpci nevinu.⁵⁷ Soud přitom ve své judikatuře opakovaně varoval před obviňujícími mediálními sděleními vůči obviněným nebo obžalovaným, jelikož mohou ovlivnit veřejné mínění i soudní řízení.⁵⁸

1.5 Vokáč proti České republice: tuzemský trestný čin pomluvy ve Štrasburku

1.5.1 Skutkové okolnosti případu

Jediným nedávným českým případem, který se ocitnul před Soudem pro pomluvu, je věc jihlavského novináře *Vokáč proti České republice*.⁵⁹ Novinář v rozhodné době pracoval pro místní redakci MF Dnes. Dne 11. října 2012 redakce v elektronickém deníku iDNES.cz zveřejnila jeho autorský článek s titulkem „Opilí policisté při večírku na chatě rasově napadli souseda“. V článku redaktor výslovně uvedl: „Podle informací MF DNES měl být mezi útočníky i vedoucí jihlavského územního odboru P. P.“ (jméno zde záměrně anonymizováno, v původní verzi uvedeno plné jméno). Dále článek obsahoval i informaci ve znění: „Jak MF Dnes zjistila, mezi útočníky měli být i vysocí postavení policisté územního odboru včetně jejich vedoucího P. P.“

Tento vedoucí, policejní plukovník s iniciálami P. P., se na redakci obrátil ihned poté, co se o článku dozvěděl. V zaměstnání, rodině i známým, kteří ho zastavovali na ulici, musel obratem vysvětlovat, že tvrzení článku o jeho účasti na napadení souseda není pravdivé. Poté kontaktoval redakci MF Dnes, kde žádal o vysvětlení a stažení článku z internetových stránek. Redakce článek později změnila tak, že plukovník nebyl v článku jmenován a text pouze zmiňoval, že mezi hosty akce měli být i vysocí představitelé jihlavského územního odboru policie. Ze strany redakce nikdy nedošlo k bližšímu vysvětlení nebo omluvě, a to ani poté, co vyšetřování události Generální inspekcí bezpečnostních sborů („GIBS“) i trestní řízení u okresního soudu uzavřely, že plukovník P. P. nebyl jedním z útočníků při předmětné události. Z rozhodnutí soudu nevyplývalo, že by se na události jakkoli podílel. Za tvrzené jednání byl naopak stíhán jiný policista.

Samotný novinář se hájil tím, že informaci o jméně plukovníka i další podrobnosti čerpal z jiných médií, konkrétně deníku Blesk a TV Nova. Dále tvrdil, že kontaktoval mluvčí GIBS, která mu potvrdila, že předmětnou událost prošetřují a že se akce zúčastnil i nejmenovaný plukovník. V obhajobě novinář uvedl, že volal i dalšímu zaměstnanci GIBS který mu měl potvrdit i přítomnost konkrétní osoby na místě činu. Jméno tohoto zaměstnance GIBS, ani existenci hovoru s ním ovšem novinář neprokázal.

Okresní soud novináře nakonec odsoudil za přečin pomluvy podle § 184 odst. 1 a 2 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody v délce trvání deseti měsíců, přičemž výkon podmíněně odložil na zkušební dobu dvaceti čtyř měsíců. Poškozeného plukovníka P. P. soud

⁵⁷ *Bladet Tromsø a Stensaas proti Norsku*, cit. výše, § 65; *Axel Springer SE a RTL Television GmbH proti Německu*, cit. výše, § 40–42; *Eerikäinen a ostatní proti Finsku*, č. 3514/02, rozsudek Soudu ze dne 10. února 2009, § 60.

⁵⁸ *Khuzhin a ostatní proti Rusku*, č. 13470/02, rozsudek Soudu ze dne 23. října 2008, § 93.

⁵⁹ *Vokáč proti České republice*, č. 79225/16, stížnost vyškrtuta ze seznamu stížností Soudem dne 16. června 2022, dostupná z: <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-218495>>.

s nárokem na náhradu škody a nemajetkovou újmu odkázal na občanskoprávní řízení. Rozhodnutí okresního soudu potvrdily všechny následné soudní instance včetně Ústavního soudu.⁶⁰ Ústavní soud ve svém odmítavém usnesení uvedl, že právo na svobodu projevu sice umožňuje každému vyjadřovat své názory, ale „nelze jej bez dalšího automaticky spojovat s možností psát nepravdivé informace, jejichž zveřejnění může poškodit jiného“.

1.5.2 Hodnocení českého případu štrasburskou optikou

Vydeme-li z výše uvedených požadavků vyplývajících z judikatury soudu na odpovědnou práci novináře, český případ *Vokáč* vede k zamyšlení přinejmenším nad několika spornými otázkami.

Novinář se především obhajoval tím, že spornou informaci převzal z jiných médií, proto za pravdivost informací nenese odpovědnost. Zde je vhodné jednak přihlédnout k povaze zmiňovaných médií, která byla spíše bulvární povahy a která mohla být bez dalšího považována za spolehlivý zdroj informací pouze s velkým otazníkem a mírou opatrnosti, kterou si žádá „novinářská odpovědnost“ (srov. s věcí *Rumyana Ivanova proti Bulharsku* popsanou výše). Opačný výklad by mohl otevřít možnost nekritického replikování závažných či nepravdivých informací napříč jednotlivými médii bez nutnosti jakéhokoliv ověřování tvrzených skutečností. Soud přitom ochranu poskytovanou novinářům v souvislosti s podáváním zpráv o záležitostech veřejného zájmu podmiňuje tím, že jednají v dobré víře, na pravdivém skutkovém základě a podávají spolehlivé a přesné informace v souladu s etickými pravidly žurnalistiky.⁶¹

Novinář získání sporné informace a její ověření přitom neprokázal ani ze zmiňovaných mediálních zdrojů, ani ze zdrojů ostatních. Jeho telefonický kontakt s mluvčí GIBS totiž nijak nepotvrdil informaci, že by konkrétní plukovník P. P. měl spáchat předmětný trestný čin, že by se na rvačce podílel nebo do ní byl vůbec jakkoliv zapojen. Novinář tedy prokazatelně a důvěryhodně nedoložil další zdroj, z něhož čerpal informace pro uvedená skutková tvrzení v předmětném článku. Nepředložil například ani informace, že by se snažil získat výpovědi svědků přímo z místa události, od sousedů či kolemjdoucích. Nesnažil se informace ověřit ani od samotných účastníků předmětné akce a prostor k vyjádření nedal ani samotnému plukovníku P. P., což neodpovídá požadavkům štrasburského soudu na odpovědnou žurnalistiku.⁶²

Lze v takové situaci za nepravdivé tvrzení publikované v médiích uložit trestní sankci? Nebo je třeba vnímat postup novináře jen jako nedostatečný z pohledu nároků kladených na odpovědnou a eticky vykonávanou žurnalistiku? Zásadním prvkem pro posouzení je uložení trestní sankce za pomluvu dle § 184 trestního zákoníku. Jak totiž vyplývá z výše uvedené štrasburské judikatury i judikatury Ústavního soudu, uložení trestní sankce novináři je výjimečným opatřením využitelným pouze jako prostředek *ultima ratio*, které nadto musí být ze strany státu náležitě vysvětleno. Příklad se tak podobá jiným štrasburským věcem, v nichž při zvažování povahy a závažnosti sankce vnitrostátní soudy nezhlednily všechny střetávající se zájmy včetně skutečnosti, že se u dotčené osoby jednalo

⁶⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. IV. ÚS 3148/15.

⁶¹ *Bédat proti Švýcarsku*, cit. výše, § 58.

⁶² *Rumyana Ivanova proti Bulharsku*, cit. výše.

o veřejně činnou osobu.⁶³ Nadto chyběl větší důraz na možnost uložení mírnějších sankcí, zvláště v civilním řízení.

Zároveň je však třeba nedávat případ do jednoho pytle se štrasburskými věcmi, v nichž novináři nevycházeli z pouhých domněnek, ale svá kritická tvrzení opírali o důvěryhodné zdroje, a nejednalo se tak o tvrzení lživá. Takovým případem byla věc *Cumpănă a Mazăre proti Rumunsku*, kde Soud shledal, že trestní odsouzení novinářů bylo nepřiměřené, protože novináři vycházeli ze sice ještě nezveřejněné, ale existující auditorické zprávy. Novináři přitom upozornili na důležité informace veřejného zájmu o nesrovnalostech při uzavírání smlouvy mezi magistrátem a soukromou společností, které následně potvrdil i tamní kontrolní úřad.⁶⁴ Tvrzení novinářů se tedy opírala o zřejmý pravdivostní základ.

Obdobně ve věci *Amorim Giestas a Jesus Costa Bordalo proti Portugalsku* novináři nejprve provedli rozsáhlý průzkum k tématu, než kritické informace vůči vedení obce uveřejnili. V daném případě nadto i vnitrostátní soudy uznaly, že jejich tvrzení byla částečně založená na pravdě.⁶⁵

V případě *Vokáč* však o odpovědné či investigativní žurnalistice ve smyslu judikatury Soudu mluvit nelze. Stěžovatel neprovedl žádnou skutečnou investigativní práci k tématu, jak tomu bylo ve výše uvedených rozsudcích. Zatímco úkolem investigativních novinářů je informovat a upozornit veřejnost na nežádoucí jevy ve společnosti, není v souladu s nároky na jejich práci a etiku, aby uveřejňovali neověřené a nepotvrzené domněnky, fabulace či smyšlená tvrzení. Nezdá se přitom z okolností případu, že by plukovník P. P. svým předchozím chováním takovou reakci vyprovokoval nebo k ní jinak přispěl.

Jak tedy hodnotit situaci, kdy byl novinář ve vnitrostátním řízení odsouzen v trestním řízení, zatímco před Soudem věc dopadla smírným urovnáním? Na jednu stranu je pochopitelné, že se stát snažil reagovat na zjevně lživé tvrzení šířené online sdělovacími prostředky – byť v dané době nerozšířené natolik jako dnes – a ochranu proti mediálnímu zveřejňování a šíření zjevně nepravdivých informací mu nelze vyčítat.⁶⁶ Nadto nelze daný případ hodnotit jako příklad odpovědné a eticky vykonávané žurnalistiky.

Na stranu druhou však nelze pominout povahu a závažnost uložené sankce, která byla v konkrétním případě uložena, aniž by dostatečně zohledňovala další zmíněná kritéria judikatury štrasburského soudu. Jde například o kontext věci, že článek byl publikován pouze v regionální mutaci online celostátního média a neměl celostátní dopad. Redakce znění online článku do druhého dne upravila a konkrétní jméno vymazala. Nadto se tvrzení týkalo veřejně činné osoby – policejního plukovníka –, který sice nemusí snést tak vysokou míru kritiky jako vrcholní politici, stále však patří k osobám s nutností vyšší míry tolerance vůči mediálně pronášeným tvrzením.⁶⁷ Ačkoliv policejní plukovník namítal, že pomlouvačná tvrzení článku mohla negativně ovlivnit jeho kariéru nebo soukromý život, z informací vnitrostátních soudů se nezdálo, že by tomu tak skutečně bylo, ani že by to jakékoliv další informace naznačovaly.

⁶³ Srov. *Mătășaru proti Moldavsku*, cit. výše.

⁶⁴ *Cumpănă a Mazăre proti Rumunsku*, cit. výše, § 23–24.

⁶⁵ *Amorim Giestas a Jesus Costa Bordalo proti Portugalsku*, č. 37840/10, rozsudek Soudu ze dne 3. dubna 2014, § 12 a 13.

⁶⁶ Srov. *Fleury proti Francii*, cit. výše; *Pedersen a Baadsgaard proti Dánsku*, cit. výše.

⁶⁷ K postavení policistů jako veřejně činných osob viz *Savva Terentyev proti Rusku*, č. 10692/09, rozsudek Soudu ze dne 28. srpna 2018, § 57, 67–69.

2. Právní úprava a praxe v České republice: zachovat *status quo*, nebo čas na změny?

Český právní řád se pomlouvačným chováním zabývá v ustanoveních občanského, správního i trestního práva. Osobnostní práva upravuje § 81 a násl. z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále „občanský zákoník“). Podle jeho § 82 odst. 1 člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek. Ochrana osobnosti podle občanského zákoníku se vztahuje ke všem rovinám cti a vážnosti člověka, včetně osobní, profesní, občanské a dalších. Zásah mohou způsobit různé druhy jednání, spočívající v konání i nekonání či opomenutí, ve slovním projevu či neverbálním útoku (například zveřejnění fotografie člověka), včetně zveřejnění znevažující informace. Judikatura nevyžaduje, aby napadená osoba byla v urážlivém projevu uvedena jmenovitě. Stačí, je-li označena tak, že lze stanovit totožnost uraženého.⁶⁸

Zákon o některých přestupcích pomluvu řadí pod přestupky proti občanskému soužití,⁶⁹ přičemž ublížení na cti se osoba dopustí tím, že jiného zesměšní nebo ho jiným způsobem hrubě urazí. Postihnout lze za takové jednání nejen fyzickou, ale i právníckou osobu. Zároveň došlo v nedávných letech k přeformulování stávajícího znění tak, aby nebylo nutné projednávat bagatelní výroky či jednání, která nedosahují potřebné míry společenské škodlivosti. Pojmovým znakem přestupku je, že se jedná o výrok urážlivý nebo zesměšňující a povědomost pachatele o tom, že se v dané situaci a v dané skupině obyvatel jedná o výrok hanlivý. Musí přitom jít o výrok, který překračuje svou intenzitou pouhou nevhodnost, výrok dehonestující a hrubě urážlivý z objektivního hlediska, který lze dle obecného názoru a přesvědčení označit za společensky škodlivější než výrok nevhodný.⁷⁰ Formy útoků mohou mít různou formu, pachatel však musí jiného zesměšnit nebo jiným způsobem hrubě urazit.⁷¹ Postačí přitom, na rozdíl od trestní úpravy, zavinění ve formě (vědomé) nedbalosti. Za tento přestupek lze uložit pokutu 10 tisíc korun, respektive 15 tisíc korun v případě opakovaného spáchání, nebo omezující opatření, tedy například povinnost zdržet se styku s určitou osobou nebo zákaz návštěvy určitých míst.⁷²

Kombinace obou výše uvedených postihů je přitom možná: postih za přestupek proti občanskému soužití nevylučuje uplatnění práva na ochranu osobnosti v souladu s § 81 odst. 2 občanského zákoníku. Třetím možným postihem je pak užití § 184 odst. 1 trestního zákoníku – trestného činu pomluvy. „*Kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobily značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.*“ Kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu pomluvy stanoví ve druhém odstavci: „*Odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti bude*

⁶⁸ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. 2022.

⁶⁹ Dle § 7 zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁰ Z důvodové zprávy k novelizaci zákona. Cit. dle: VETEŠNÍK, P. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích*. 2. vydání. 2020, s. 962–980.

⁷¹ Výrazem, u kterého Nejvyšší správní soud neměl pochybnosti o tom, že může fyzickou osobu v konkrétním případě urazit, byl výraz „čurák“ (NSS 4 As 33/2004). Přestupku se naopak nedopustila profesorka na střední škole použitím výroku „primitivní“, který byl přiměřený dané situaci (NSS 10 As 49/2015). Cit. dle: VETEŠNÍK, P. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích*, s. 962–980.

⁷² Celý výčet viz § 52 zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, zákon č. 250/2016 Sb.

*pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.*⁷³

Aby však bylo možné prokázat naplnění všech znaků skutkové podstaty pomluvy, je třeba dané osobě prokázat úmysl. K trestnímu postihu stačí srozumění pachatele s tím, že údaj, který o jiném člověku sděluje, je nepravdivý, a že může značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů.⁷³ To se může ukázat jako obzvláště náročné v případech, kdy novinář zahrne do svého článku údaj, o kterém tvrdí, že o jeho nepravdivosti nevěděl a odvolává se na další zdroje, které využil v dobré víře (srov. *Vokáč proti České republice* výše). V takovém případě by se sice jednalo o zveřejnění informace nepravdivé, nesprávné či zavádějící, přesto by orgány činné v trestním řízení mohly dovést nejspíše pouze nedbalost vědomou či nevědomou, jelikož z pouhé lhostejnosti nelze prokazatelně dovést srozumění pachatele s možným trestně relevantním následkem jednání, tj. úmysl nepřímý.⁷⁴ Náročnost trestního procesu v případech pomluvy potvrzují i neformální rozhovory s několika českými novináři, na něž bylo v minulosti trestní oznámení podáno a v naprosté většině případů brzy odloženo.⁷⁵ Existují samozřejmě ale i výjimky, kdy se čeští novináři v trestním řízení dostali až před soud.⁷⁶

Statistické údaje za roky 2016–2022 udávají, že celkem bylo za trestný čin pomluvy podle obou výše uvedených odstavců v České republice odsouzeno 90 lidí, z toho 53 osob podle prvního odstavce a 37 osob dle odstavce druhého. Průměrně jde tedy o 13 odsouzených ročně. Podmíněný trest odnětí svobody soudy uložily v 61 % (s dohledem další 2 %) případů, peněžitý trest v 19 %, obecně prospěšné práce ve 14 %, nepodmíněný trest odnětí svobody ve 2 % a vyhoštění v 1 % případů. Dvojnásobně často byli za pomluvu odsouzeni muži (64 %) oproti ženám (32 %).⁷⁷

2.1 Česko v evropském srovnání

Čtenář se po zhlédnutí statistických údajů z České republiky může oprávněně ptát – a je to moc, nebo málo? Oproti vybraným státům v Evropě se zdá, že jde o číslo velmi nízké. Extrémním příkladem je Itálie, v níž bylo za jediný rok 2017 zahájeno 9 479 trestních řízení týkajících se pomluvy, a to pouze vůči novinářům. Před soud se dostalo sice jen 6,6 % těchto případů, přesto jde o vyšší stovky za jediný rok. (Italský statistický zdroj bohužel neuvádí počet odsouzených, aby bylo číslo plně srovnatelné s výše uvedeným počtem odsouzených pro Českou republiku.) Ačkoliv k dispozici nejsou aktuálnější údaje, v Maďarsku bylo za pomluvu v roce 2014 odsouzeno 529 osob.⁷⁸ V Portugalsku, srovnatelně lidnatém jako Česká republika, bylo v roce 2013 odsouzeno 177 osob za pomluvu a 574 osob za

⁷³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*, s. 1829.

⁷⁴ LESKOVJANOVÁ, T. *Trestný čin pomluvy podle §184 tr. zák.* Právnická fakulta, Univerzita Karlova, 2018, s. 44.

⁷⁵ Identitu novinářů autorka článku zná, z důvodu ochrany před jejich sekundární viktimizací jména neuvádí.

⁷⁶ Novinář Přibíl nepomluvil exministra Chovance, rozhodl nepravomocně soud [online]. In: ČTK, *iDnes.cz*, 11. listopadu 2020 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/soud-novinar-marek-pribyl-exministr-milan-chovanec-clanek-neslo-o-pomluvu.A201111_111553_domaci_chtl>.

⁷⁷ DRÁPAL, J. – CIBULKA, J. a kol. *Jak trestáme* [online]. 2022 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here>, nutno vybrat § 184 tr. z. (pomluva).

⁷⁸ Jde o součet odsouzených za pomluvu ve dvou samostatných paragrafech maďarského trestního zákoníku, v angličtině označovaných jako *defamation* (316 odsouzených) a *libel* (213 odsouzených). Zdroj: <<http://legaldb.freemedia.at/legal-database/hungary/>>.

urážku.⁷⁹ Před chorvatskými soudy čekalo v roce 2022 na rozhodnutí nejméně 951 soudních sporů vůči novinářům či médiím, z toho 23 bylo trestních řízení.⁸⁰ Pro další mezinárodní srovnání s jednotlivými státy lze využít veřejně přístupnou databázi *International Press Institute*.⁸¹

Nad rámec předchozího odstavce je zajímavé také kontextuální čtení jednotlivých znění trestného činu pomluvy. Zatímco česká a slovenská právní úprava definují pomluvu jako šíření nepravdivé informace, která může jinému způsobit ve značné míře újmu na důstojnosti a cti a zasáhnout tak jeho osobnostní práva, v jiných evropských státech je definice pomluvy často obecnější. Některé státy (například Dánsko, Německo nebo Polsko) kromě pomluvy považují za trestný čin také urážku (anglicky odlišitelné výrazy *defamation* oproti *libel*), tedy negativní hodnotící soud o jiném, který musí dosáhnout určité intenzity nebo splnit další okolnosti stanovené zákonem.⁸² Některé státy v trestním právu definují další specifické skutky zaměřující se specificky na hanobení či pomluvu představitelů vlastního či cizího státu, státních symbolů, zemřelých, rouhání a další.⁸³

V současnosti lze evropské státy v přístupu k trestání pomluvy rozdělit do tří kategorií. První část států ve svých právních řádech obsahuje trestný čin pomluvy a umožňuje uložit trest ve formě různě dlouhého odnětí svobody (kromě České republiky také např. Polsko, Norsko, Nizozemsko, Švédsko, Slovinsko, Německo, Litva). Další státy sice umožňují trestní postih pomluvy, avšak bez možnosti uložit trest odnětí svobody (Chorvatsko, Bulharsko, Lotyšsko). Jiné státy od trestání pomluvy prostředky trestního práva upustily úplně (například Bosna a Hercegovina, Irsko, Arménie, Černá Hora, Kypr, Rumunsko nebo Spojené království, které však umožňuje uložit za pomluvu vysoké peněžní pokuty).⁸⁴

S pohledem na statistiku se však nelze jednoduše spokojit s tím, že jde jen o srovnání kvantitativní a že lépe je na tom stát, kde počet případů narůstá, nebo klesá. Například v Polsku se v posledních letech pomluva stala výrazným nástrojem moci proti práci novinářů. V roce 2022 byl k osmi měsícům veřejně prospěšných prací odsouzen známý investigativní novinář a spisovatel Tomasz Piątek v procesu, který vůči němu inicioval miliardář blízký předsedovi vlády Mateuszi Morawieckému. O samotném rozsudku se novinář dozvěděl až z pro-vládně orientovaných médií. Již předtím byl Piątek terčem žalob a trestních oznámení od vládní strany PiS.⁸⁵

Výše zmíněná Itálie prošla v posledních letech legislativním procesem úprav ohledně pomluvy a souvisejících trestných činů, a to i s ohledem na rozsudky štrasburského soudu.

⁷⁹ Portugalsko rozlišuje trestné slovní projevy na *defamation* a *insult*. Zdroj: <<http://legaldb.freemedia.at/legal-database/portugal/?target=criminal-defamation>>.

⁸⁰ Croatian Journalists' Association. *Cja's Poll: At Least 951 Active Lawsuits Against Journalists And Media* [online]. 30. 3. 2022 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <<https://www.hnd.hr/eng/cja-s-poll-at-least-951-active-lawsuits-against-journalists-and-media>>.

⁸¹ International Press Institute. *Media Laws Database* [online]. 2015 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<http://legaldb.freemedia.at>>.

⁸² LESKOVJANOVÁ, T. *Trestný čin pomluvy podle §184 tr. zák.*

⁸³ Blíže viz databáze *International Press Institute*. Pro názornou ilustraci zde ve výběru zvoleno Portugalsko: <<http://legaldb.freemedia.at/legal-database/portugal/?target=criminal-defamation>>.

⁸⁴ INTERNATIONAL PRESS INSTITUTE. *Media Laws Database* [online]. 2015 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<http://legaldb.freemedia.at>>, a SPAIC, A. – NOLASCO, C. – NOVOVIC, M. Decriminalization of defamation – The Balkans case a temporary remedy or a long term solution? *International Journal of Law, Crime and Justice*. 2016, roč. 47, s. 21–30.

⁸⁵ MAPPING MEDIA FREEDOM. *Journalist and writer Tomasz Piątek convicted in criminal defamation lawsuit* [online]. *European Centre for Press and Media Freedom* [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <<https://www.mapmf.org/alert/25374>>.

Trestný čin pomluvy však nezrušila úplně, jelikož možnost udělit trest odnětí svobody zůstává pro případy „výjimečně závažnosti“. Toho využila premiérka Giorgia Meloni vůči novináři Robertu Savianovi, který v televizním pořadu reagoval na kontroverzní rétoriku, užívanou politickým vedením země v posledních letech k tématu uprchlické krize ve Středozezemním moři. Mediální organizace tento případ označují za typický případ SLAPP (*Strategic Lawsuits Against Public Participation*), tedy strategické žaloby⁸⁶ k odrazení zapojení do veřejné debaty.⁸⁷ Dalším typickým příkladem může být 126 podaných žalob za pomluvu vůči italské novinářce Federice Angeli, zaměřující se na praktiky italské mafie.⁸⁸

2.2 Pomluva před vnitrostátními soudy

K právní úpravě pomluvy a jejímu zakotvení v trestním právu se v minulosti vyjádřil i český Ústavní soud. Z jeho judikatury vyplývá, že vnímá evropský trend směřující k dekriminalizaci pomluvy a sám zdůrazňuje potřebnost využívat mírnějších právních cest zvláště v případech pomluvy, kde jsou v civilním i přestupkovém právu k dispozici: „*Užítí trestněprávního postupu, aniž by [byly využity] prostředky jiných právních odvětví, totiž zejména prostředky soukromoprávní, a při jejich nedostatečnosti sankce správní, [...], by bylo v rozporu se zásadou subsidiarity trestní represe, která vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva [...] jen v případech, kde jiné právní prostředky selhávají nebo nejsou efektivní. [...] stát může omezovat základní práva osob jen v míře nezbytné pro dosažení účelu aplikované zákonné normy.*“⁸⁹

Ústavní soud zároveň doplnil, že trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.⁹⁰ Proto při hledání správných prostředků pro ochranu osobní cti a dobré pověsti zdůrazňuje v prvé řadě užití prostředků občanského práva. Teprve tam, kde je taková ochrana neúčinná a kde porušení soukromoprávních vztahů svou intenzitou dosahuje zákonem předpokládaného stupně společenské škodlivosti, je podle Ústavního soudu namíste uvažovat o trestní odpovědnosti. Odkázal také na odlišné pojetí v jiných zemích, kde v řadě demokratických států pomluva není vůbec „*součástí katalogu trestných činů*“.⁹¹

Ústavní soud, Nejvyšší soud i další vnitrostátní soudy se přitom intenzitou zásahu tvrzeného porušení základního práva na ochranu osobnosti zabývají jak v trestních případech, tak častěji i ve věcech civilních, zejména se zřetelem na požadavek proporcionality uplatňování těchto práv (a jejich ochrany) při střetávání se s dalšími základními právy.⁹²

⁸⁶ Tím jsou obecně myšleny nejenom civilní žaloby, ale také jiné právní nástroje, jako jsou předběžná opatření, soudní příkazy i trestní oznámení. Zdroj: BOUDOVA, A. SLAPPS: zneužívání žalob k umlčení kritiky ve veřejném prostoru [online]. In: *Právo21.cz* [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: <<https://pravo21.cz/pravo/slapps-zneuzivani-zalob-k-umlceni-kritiky-ve-verejnem-prostoru>>.

⁸⁷ EUROPEAN CENTRE FOR PRESS AND MEDIA FREEDOM. Italy: a call of support for Roberto Saviano, defendant in a defamation trial [online]. In: *ECPMF.eu* [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <<https://www.ecpmf.eu/italy-a-call-of-support-for-roberto-saviano-defendant-in-a-defamation-trial/>>.

⁸⁸ PERRONE, A. A slap in the face: Meet the Italian journalist who has had to fight over 126 lawsuits all aimed at silencing her [online]. In: *Index on Censorship*. Dostupné z: <<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0306422020917084>>.

⁸⁹ Usnesení I. ÚS 2548/14 ze dne 20. srpna 2014, shodně také náleží sp. zn. IV. ÚS 227/05 ze dne 31. července 2006.

⁹⁰ Viz § 12 odst. 2 trestního zákoníku.

⁹¹ Usnesení I. ÚS 2548/14 ze dne 20. srpna 2014, § 17.

⁹² Nález I. ÚS 156/99 ze dne 8. února 2000; rozsudek Nejvyššího soudu 30 Cdo 2796/2005 ze dne 31. srpna 2006.

Požadavky na pečlivé vyvažování všech okolností takových případů vyplývající z judikatury štrasburského soudu tak splňují v obou typech řízení. Obdobně jako Soud pak zdůrazňují kontextuální prvky a požadavky na novinářskou etiku.⁹³

Závěr: Trestat pomluvu. Ale jak?

Z pojetí štrasburské i české ústavní judikatury je patrné, že panuje alespoň základní shoda na tom, zda se lze proti nejzávažnějším pomlouvačným tvrzením bránit – bránit se lze a právní ochrana před pomluvou je důležitým nástrojem pro obranu reputace jednotlivců. A to zvláště v případech šíření závažných pomlouvačných tvrzení, která zasahují do cti, nemají žádnou oporu ve skutečnosti a vznášejí nepravdivá obvinění. Taková tvrzení nemusejí snášet ani běžní občané, ani veřejně činné osoby, dokonce ani vrcholní politici jako osoby s nutností největší míry tolerance vůči kritice.

Otázka však zní – *jak* se lze bránit při zvážení všech výše uvedených kritérií? Jakou cestu umožnit na úrovni zákonodárství, aby nepoškozovalo zájmy všech zúčastněných stran více, než jen v nejnútnejší míře, a zohlednilo i ochranu novinářů před strategickými žalobami vůči jejich práci? Zatímco mezinárodní organizace plédují za odstranění trestněprávních následků pomluvy z právních řádů evropských zemí, ve značné části z nich pomluva stále zůstává trestným činem. Kritika kriminalizace pomluvy přitom dlouhodobě zaznívá ze strany Rady Evropy, zvláště Parlamentního shromáždění, opakovaná je však i v některých rozsudcích Soudu, ze strany OBSE, Výboru OSN pro lidská práva⁹⁴ i mezinárodních organizací věnujících se svobodě projevu, například *International Press Institute*⁹⁵ nebo *Centre for Media Pluralism and Media Freedom (CMPF)*. Nejčastěji poukazují na skutečnost, že již samotné podání trestního oznámení, natož následné odsouzení, může mít silný odrazující účinek na média, novináře a jejich práci, případně na jiné osoby nebo skupiny aktivně přispívající do debat veřejného zájmu v jakékoliv oblasti a kteroukoliv formou projevu.

Česká republika nepatří ke státům, které by podle uvedených organizací trestný čin pomluvy zjevně nadužívaly a nesvědčí pro to ani statistické údaje. Otázkou však je – není-li skutková podstata trestného činu příliš využívána a je-li nadto v části odsuzujících trestních věcí uložen peněžitý trest –, zda by nepostačovala kombinace úpravy civilní a přestupkové, které sankční mechanismy taktéž obsahují a lze je nadto v opodstatněných závažných případech kombinovat.

Druhou možnou variantou by bylo uvažovat o zachování stávajícího trestného činu ve znění zakotveném v trestním zákoníku jako doposud, ovšem bez možnosti ukládat trest odnětí svobody jako sankci za porušení tohoto ustanovení. Subvariantou k tomuto návrhu by pak byla nemožnost uložit takový trest v případech, kdy by se jednalo o novináře nebo osobu vystupující v diskuzi veřejného zájmu, aby nedošlo k odrazení jednotlivců

⁹³ Např. Rozsudek vrchního soudu v Praze 3 Co 16/94 nebo nález IV. ÚS 23/05 ze dne 17. července 2007.

⁹⁴ CHALUPSKÁ, L. Uložila se otázka dekriminalizace pomluvy k zinnímu spánku? In: *Právní prostor* [online]. 23. 12. 2014 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ulozila-se-otazka-dekriminalizace-pomluvy-k-zinnimu-spánku#note-2>>.

⁹⁵ Out of Balance: Defamation Law in the European Union. A comparative overview for journalists, civil society and policy-makers [online]. In: *International Press Institute* [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <<http://legaldb.freemedia.at/wp-content/uploads/2015/05/IPI-OutofBalance-Final-Jan2015.pdf>>.

od potřebné veřejné diskuze k zásadním tématům. Česká republika však nemá jasně definováno, kdo je novinář, a je otázkou, zda by to bylo vůbec (i vzhledem ke stále se proměňující povaze médií) možné a žádoucí. Takovou subvariantu je tedy třeba spíše odmítnout s odkazem na zásady právní jistoty a předvídatelnosti zákona, které dlouhodobě vyžaduje judikatura Ústavního soudu i Soudu. Naopak varianta zachování stávajícího trestného činu bez možnosti uložení trestu odnětí svobody se jeví jako jedna z realističtějších možností řešení nevyhovujícího stavu.

U jakékoliv z výše uvedených variant by bylo v každém případě vhodné, aby zákonodárce také promyslel účel takové změny a pojetí ochrany před pomluvou, k němuž chce směřovat. Pojem „reputace“ lze totiž vykládat ve smyslu cti, důstojnosti i dobré pověsti, ale také v kontextu pověsti jako svého majetku či značky. Právně-ekonomický směr pak naznačuje, že omezení svobody projevu prostředky trestního práva se společnosti nevyplácí a je pro ni výhodnější ochranu dobré pověsti chránit prostředky občanského nebo přestupkového práva.⁹⁶

Zrušení ustanovení o pomluvě v trestním zákoníku se tedy v současnosti sice nejeví vzhledem k aktuálním tuzemským okolnostem tak naléhavé jako v jiných evropských zemích. Jak ovšem ukazují zkušenosti z okolních států, stačí postupná změna politického směřování země či její politické kultury včetně chování mocných, aby ke zneužívání trestného činu pomluvy jako nástroje zastrašování a zdržování – od často důležitého investigativní práce hlídající fungování demokracie – vůči novinářům docházelo. A to i kvůli vágní formulaci, pro kterou lze pomluvu trestat a vykládat dané ustanovení příliš širokým způsobem. Pro novináře i další veřejně vystupující aktéry by tak bylo vzhledem k nepředvídatelnosti politického vývoje zrušení trestného činu pomluvy rozumným krokem pro ochranu a zachování kritické veřejné debaty v současné i budoucí době.

---

⁹⁶ PHIRI, Ch. Criminal Defamation Put to the Test: A Law and Economics Perspective. *University of Baltimore Journal of Media Law & Ethics*. 2021, roč. 9, č. 1, s. 56.

GAUDEAMUS

Jubileum profesorky Patakyové

Dlouholetá členka redakční rady našeho časopisu *prof. JUDr. Mária Patakyová, Ph. D.*, oslaví v sobotu 13. května významné životní výročí.

Rodištěm paní profesorky jsou Nové Zámky, město na jihozápadě Slovenska v Nitran-ském kraji. Ještě v roce 1963, kdy jubilatka přišla na svět, bylo město, zabrané v době druhé světové války Maďarskem, stále ještě zle poznamenáno následky ničivých spoje-neckých náletů z let 1944 a 1945. Ty Nové Zámky ze dvou třetin srovnaly se zemí. Válečnou zkázu však přežila impozantní gymnaziální budova vystavěná v letech 1909 až 1910. Zde *Mária*, tehdy ještě *Lábadyová*, absolvovala v letech 1977 až 1981 ve třídě 4. B středoškolskou přípravu na univerzitní studium. Publikace ke sto sedmdesáti letům existence novozámeckého gymnázia zaznamenala jubilatčinu vzpomínku: v roce 1980 žádala ředitele ústavu o povolení maturovat z chemie jako z pátého a nepovinného předmětu. Uvažovala totiž, že nebude-li přijata na Právnickou fakultu Univerzity Komenského, poku-sí se o studium životního prostředí na Chemicko-technologické fakultě tehdejší Sloven-ské vysoké školy technické. K tomu sice nakonec nedošlo, protože přihláška *Lábadyové* na bratislavskou právnickou fakultu byla úspěšná, ale znalosti z chemie jubilatka přece jen zúročila při psaní diplomové práce nazvané *Hospodárske právo a životné prostredie*. Bezprostředně poté, co v roce 1985 ukončila vysokoškolské studium s Cenou rektora Uni-verzity Komenského, zahájila jubilatka doktorandské studium. Završila je v roce 1992 ob-hajbou disertační práce *Právna regulácia ekologicky vhodného konania podnikateľov*.

Mária Patakyová spojila svou profesní dráhu se svojí *alma mater* již od absolutoria právnických studií. Rozhodla se pro obchodní právo. Absolvovala větší počet zahranič-ních studijních pobytů a stáží (Spetses, Florencie, Cambridge, Indianapolis, Praha, Vídeň, Budapešť, Helsinky). Roku 2000 byla jmenována docentkou; habilitovala se na základě práce *Obchodný register*, vydané v roce 1999 a recenzované i v našem časopisu (*Právník*, 2002, CXLI, s. 114 a násl.). Následujícího roku obdržela autorka za knihu autorskou cenu od Spolku slovenských spisovatelů. O deset let později se *Patakyová* stala profesorkou ob-chodního práva. Z jubilatčiniých knižních publikací je nejznámější *Obchodný zákonník. Komentár* – dílo, kde *profesorka Patakyová* vedla autorský kolektiv a napsala jeho pod-statné části, vydávané opakovaně od roku 2006. Třetí vydání komentáře recenzovala pro *Právníka* (2011, CL, s. 87 a násl.) *Alena Pouličková* s oceněním „vysoké úrovne komplexní-ho zpracování výkladu právního předpisu po formální i obsahové stránce.“ Právě za toto vydání komentáře získala jubilatka v roce 2011 autorskou cenu na XIX. Karlovarských právnických dnech. Kromě toho se podílela na tvorbě učebnic obchodního i hospodář-ského práva. Aktivní je *profesorka Patakyová* i v oblasti mezinárodní vědecké a academic-ké spolupráce. Zaznamenána jsou její vystoupení na konferencích konaných v Británii, Dánsku, Španělsku, Řecku, Litvě, ve Francii... a ovšemže také u nás. Také je či byla členkou většího počtu mezinárodních vědeckých entit, jako jsou např. *European Academy of Private Lawyers*, *European Public Law Group* (včetně členství v radě ředitelů), také členkou skupiny expertů *European Model Company Act*, rovněž členkou rady správců *Euro-pean Inter University Centre* aj. Kromě redakční rady *Právníka* je jubilatka členkou redakčních rad dalších právnických časopisů v Česku, Maďarsku nebo na Ukrajině. Je také

členkou vědeckých rad Univerzity Komenského i její právnické fakulty a vědecké rady Právnické fakulty Masarykovy univerzity.

Ve středeční podvečer 8. února 2017 zvolila Slovenská národná rada *Máriu Patakyovou* veřejnou ochránkyní práv. Úspěšnosti její kandidatury prospělo, že se *Patakyová* sice profesně věnovala obchodnímu a finančnímu právu, ale kromě této specializace ji zajímala i celospolečenská témata i problematika lidských práv, v jejichž prospěch se občansky angažovala. Hlásila se k *Otakaru Motejlovi* jako jednomu za svých vzorů. Zkušenosti její předchůdkyně ve funkci *Jany Dubovcové*, zvláště pokud jde o její vystoupení proti případům diskriminace Romů, naznačovaly, že to ani nová ombudsmanka nebude mít jednoduché. Jako veřejná ochránkyně práv *Patakyová* působila od 29. března 2017 do 29. března 2022. Sama v závěru funkčního období 22. března 2022 prohlásila, že se v průběhu pěti let, kdy jako veřejná ochránkyně práv působila, nevyhnula ani pocitům frustrace. Kromě jiných témat se věnovala ochraně práv žen během porodu, odškodněním pronuceně sterilizované ženy, ochraně práv seniorů i sexuálních menšin, zejména ale se ve svém funkčním období musela zabývat mimořádnými situacemi vyvolanými koronavirovým onemocněním v roce 2020 i zahájením ruské agrese vůči Ukrajině. Poté, co opustila kancelář veřejného ochránce práv v poněkud strohé budově na bratislavské Grösslingové ulici, se jubilantka vrátila k akademické práci na Univerzitě Komenského a její právnické fakultě.

V *Právníku* zatím nenacházíme jubilantčin autorský text. *Mária Patakyová* dosud publikovala jen anglicky psané příspěvky v našem sesterském periodiku *The Lawyer Quarterly*. Na stránkách našeho časopisu přesto její jméno čas od času najdeme. Poprvé to bylo v ročníku CXXXIX (1990, s. 863), kdy *Právník* zaznamenal zprávu *Patakyové* o prvním celostátním semináři k ekonomicko-právním problémům investiční výstavby, naposledy ve zprávě z konference o emancipaci dítěte v postmoderní společnosti, kde *profesorka Patakyová* byla jednou z přednášejících (*Právník*, 2022, roč. CLXI, s. 88 a násl.).

Kdo poznal *profesorku Máriu Patakyovou* osobně, rychle poznal, že to je nejen silná vědecká osobnost, ale také a hlavně energická, srdečná a zásadová dáma s živým a přesvědčivým projevem i pevnými názory. Redakce *Právníka* přeje paní profesorce do dalších let štěstí, zdraví, úspěch a životní energii a mnoho splněných přání. *Ad multos annos!*

RECENZE

Hatje Armin – Müller-Graff Peter-Christian (Hrsg.). Enzyklopädie Europarecht (ve dvanácti svazcích). 2. vydání. Baden-Baden: Nomos, 2021, 18 059 s.

1. Úvodní poznámka

Po prvním vydání v roce 2016 publikuje nakladatelství Nomos ve druhém vydání obří dílo, jehož hlavními společnými vydavateli jsou *prof. Armin Hatje* a *prof. Peter-Christian Müller-Graff*. Zainteresovaný čtenář byl po ohlášení prvního vydání skeptický. Dostavil se ovšem nejen úspěch intelektuální u čtenářů. První vydání bylo neočekávaně úspěšné i po ekonomické stránce. Vydavatelé proto rozšířili i rozsah encyklopedie, která nyní čítá dvanáct svazků a blíží se tak neuvěřitelným dvaceti tisícům stran.

Smysl svého obřímího díla, na němž spolupracovalo celkem 342 (!) spoluautorů, spatřují vydavatelé *Hatje a Müller-Graff* (1. svazek, s. 6) ve vyplnění určité mezery spočívající v absenci díla, které by svým rozsahem bylo schopno představit evropský právní řád v jeho celkové šíři, včetně postižení tohoto fenoménu jako systému. Je úkolem autorů analyzovat evropské právo na základě jeho cílů, principů a hodnot.

Encyklopedie má tak být kvalifikovaným průvodcem po právním řádu, který patří ve spojení s národními právními systémy členských států EU k nejvýznamnějším a svým rozsahem nejobjemnějším na světě. Na rozdíl od národních právních řádů a právních systémů nadnárodních je výjimečný svojí strukturou, svými orgány a dalšími institucemi, specifickým pojmoslovím a charakteristickou, mnohdy spornou úpravou vztahů mezi členskými státy a Evropskou unií. Právo Evropské unie včetně úpravy jejího vztahu k mezinárodním organizacím a třetím státům vede k názoru, že EU a její právní řád jsou ztožňovány s Evropou a evropským právním řádem (s. 10).

Kritické zhodnocení tak rozsáhlého a významného díla představuje pro recenzenta specifický úkol, který spočívá v trojím: představit v hrubých rysech obsah díla, zabývat se některými pozoruhodnými pasážemi a konečně provést jeho stručné hodnocení. Při veškeré snaze o stručnost je recenze s ohledem na rozsah díla nadprůměrně rozsáhlá.

Pro čtenáře by recenze měla přinášet nejen čistě věcnou informaci, ale i podněty obecného významu evropského unijního práva pro praxi a teorii, včetně jeho výuky.

Při vědomí toho se zdá široce koncipovaná recenze adekvátním způsobem zprostředkování posuzované publikace.

2. Stručný přehled obsahu publikace. Kritické poznámky

První svazek čítající 2 191 stran, jehož vydavatelem je *P.-Chr. Müller-Graff* a je dílem celkem 58 autorů, má zásadní obsahový a metodologický význam. Představuje nejen pojmoslovné základy, cíle, hodnoty a principy, ale snaží se vystihnout smysl a v historické analýze základy právní úpravy nejen podstaty Evropské unie, ale i jejích základních působností. Jeho jednotlivé části analyzují základy organizačního a ústavního práva (*Europäisches Organisations- und Verfassungsrecht*).

Obsahem nejen úvodní kapitoly (autor *Müller-Graff*, Heidelberg, s. 65–104), ale celé první části (s. 65–358) je analýza organizace Evropské unie a jejich vztahů ke třetím subjektům na základě zvolených deseti hledisek: mimo jiné rozsahu a míry účasti, účelu, věcné působnosti, nástrojů úpravy, povahy právní úpravy. Následují teoretické základy podle hledisek teorie integrace, ekonomické teorie, z hlediska ústavněprávních kritérií členských států a jejich rozdílů v rámci Evropské unie. Jednotlivé kapitoly se zabývají integračními základy evropského práva (*Grimmel*, Hamburk a *Jakobeit*, Hamburk, s. 105–128); hospodářskými základy evropské integrace (*Eger*, Hamburk a *Wagener*, Frankfurt, s. 129–180), ústavněprávními základy evropského práva (*F. C. Mayer*, Bielefeld; a *J. Wendel*, Lipsko, s. 181–296), mezinárodněprávními základy Evropské unie (*Kotzur*, Hamburk, s. 297–314), lidskými požadavky evropského práva (*Baldus*, Heidelberg, s. 315–334) a historickým vývojem EU (*Hatje a von Förster*, oba Hamburk, s. 335–358). Druhá část (B) se zabývá ústavním právem Evropské unie a problematikou Euratomu, Evropského mechanismu stability, vztahy ke Grónsku a Dánsku, jakož i vztahem k evropským mikrostátům a analýzou Beneluxu jako určité „laboratoře“ prohloubené integrace.

Mnohé kapitoly této části obsahují ideové základy Evropské unie. Tak je tomu např. v kapitole 8 o cílech Evropské unie (*Müller-Graff*, s. 359–400), v kapitole 14 ohledně struktury principů EU (*Terhechte*, Lüneburg, s. 773–812) či např. v kapitole 15 ohledně struktury orgánů EU (*Hatje, von Förster*, s. 813–895). Další kapitoly o základech EU a jejího práva jsou stručným shrnutím obsahu základních institucí EU, jež jsou ovšem v dalších svazcích předmětem rozsáhlého výkladu. To např. platí o kapitole 12 o právu vnějších vztahů (*Müller-Ibold*, Brusel, s. 559–638) či o kapitole 19 o právní ochraně v Evropské unii (*von Danwitz*, Bonn, s. 1061–1110). Kapitoly 23–24 pojednávají o Investičním fondu EU, respektive o Euratomu (s. 1225–1296). Kapitoly 26 a 27 se věnují vztahům EU ke Grónsku a Dánsku, respektive k evropským mikrostátům (*Neergaard*, Kodaň, *Naefa Forster*, oba Curych, s. 1313–1356), kapitola 28 Beneluxu (*Van Elsuwege a Chamon*, Ghent a Maastricht, s. 1357–1373).

Zmínit je třeba některé závěry *Müllera-Graffa* ohledně cílů Evropské unie (s. 359 a násl.). Cíle Evropské unie obsažené v zakládacích smlouvách považuje autor za genetický kód evropského práva. Rozeznává hlavní primárněprávní cíle EU, jejichž triáda je obsažena v čl. 3 odst.1 SEU (podpora míru, vlastních hodnot a blahobytu obyvatel Unie), na straně jedné a čtyři primárněprávní operativní cíle obsažené v čl. 3 odst. 2–5 SEU (prostor svobody bezpečnosti a práva, vnitřní trh založený na udržitelném rozvoji a vyváženém hospodářském růstu a dalších faktorech včetně hospodářské, sociální a územní soudržnosti a solidarity mezi členskými státy, hospodářská a měnová unie, podpora hodnot a zájmů Unie ve vztazích s okolním světem, včetně ochrany jejích občanů) na straně druhé. Hlavní cíle EU jsou hodnotami obsaženými v čl. 2 věta první SEU; jejich uskutečňování probíhá na základě operativních cílů. Právní dimenze fungování cílů smlouvy je několikerá. Autor rozeznává normativně doplňující funkci, jež např. konstituuje konkrétní závazky členských států, a dále omezující funkci, jež znamená, že operativní cíl spočívající ve fungování vnitřního trhu musí být podpořen co nejméně omezujícím opatřením, jak to odpovídá konstantní judikatuře SDEU (např. z 20. 5. 1976, 104/75, *de Peijper*, s. 437). Kromě toho autor rozlišuje právní následky, jež odpovídají působnosti EU, a následky, jichž se dosahuje, respektive musí dosáhnout velmi extenzivní interpretací (s. 392, viz též teleologický výklad) a které je třeba posuzovat z hlediska hlavních primárněprávních cílů (s. 393).

Pozornost si zasluhuje ještě výklad principů EU (*J. P. Terhechte*, kapitola 14, s. 773 a násl.). Unijněprávní řád je chápán jako řád principů, jež nabyly podle autora zásadního

postavení, a to vzdor určité inflaci jejich používání i ve smyslu „princip“ a „zásada“. Obtížné je jejich odlišení od cílů (s. 778). Jejich vlastním posláním je funkce zásadního hodnotového měřítko. Právní normy je třeba vykládat v jeho rámci, a tak principy plní svoji sekundární úlohu spočívající ve stabilizační a orientační funkci (s. 778). Vývoj unijních principů je neodmyslitelně spojen s vývojem ústavního pořádku EU. Aniž by uváděl rozlišovací kritéria, *Terhechte* rozeznává různé druhy principů: ústavní principy, principy uskutečňování práva, principy národního práva, jakož i principy práva mezinárodního, principy psaného a nepsaného práva. Hlavní pozornost věnuje kategorii principu integrace právem, jenž zahrnuje principy právního státu obsahující princip právní jistoty, princip ochrany důvěry a princip soudní nezávislosti. Dále uznává princip normotvorby, v jehož rámci rozeznává princip výlučné a sdílené pravomoci, a princip institucionální rovnováhy. Z hlediska nadnárodního působení vyzdvihuje princip právního státu, který ovšem lze naplňovat pojmem supranacionality a suverenity, stejně jako principem svobody. Princip demokracie zahrnuje zastupitelskou demokracii a přímou demokracii; za princip považuje *Terhechte* nejen základní lidská práva, ale i základní tržní svobody. Mezi principy, jež jsou rozhodné pro vztahy mezi členskými státy navzájem a členskými státy a EU, řadí princip loajální spolupráce a princip rovnosti, princip uznávání národní identity, princip subsidiarity, princip proporcionality. Zdůrazňuje, že existence a uskutečňování principů jsou podmíněny základním konsensem mezi členskými státy a Evropskou unií (s. 808).

Třetí část prvního svazku obsahuje analýzu šesti organizačně propojených partnerství Evropské unie, a to Evropský hospodářský prostor, spolupráci mezi EU a Švýcarskem, stabilizační a asociační dohody s jihovýchodní Evropou, východní partnerství, dohodu mezi EU a Tureckem a konečně dohodu Evropy a středomořských států. Autory jednotlivých kapitol na s. 1373–1624 jsou *Grawer* (Oslo), *Kaddous* (Ženeva), *Kainer* (Mannheim), *Rodin* (Záhřeb), *Petrov* (Kyjev), *Güney* (Istanbul) a *Coursier* (Paříž).

Čtvrtá část analyzuje patnáct evropských mezinárodních organizací v čele s Radou Evropy, Evropským společenstvím volného obchodu (EFTA), Středoevropskou dohodou o volném obchodu a další mezinárodní organizace, dokonce včetně Asijské hospodářské unie a Společenství nezávislých států (kapitola 49 a 50, s. 267–288). Autory těchto kapitol jsou mimo jiné *Uerpmann-Witzack* (Řezno), *Epiney* (Fribourg) či *Király* (Budapešť).

Poslední část prvního svazku se zabývá vývojem evropské integrace jako fenoménem otevřené finality mezi různorodostí a jednotou ve světle dynamiky, rozvoje a cílů (viz *Classen, Greifswald*, s. 2078–2140).

Druhý svazek se věnuje ochraně evropských základních lidských práv a jeho vydavatelem je *prof. Christoph Grabenwarter*, předseda rakouského Ústavního soudního dvora. Dílo, na němž spolupracovalo 25 autorů, je zřejmě nejucelenějším doktrinárním zpracováním problematiky základních lidských práv v Evropě. Má totiž 1300 stran a zahrnuje nejen relevantní aktualizované názory nauky, ale velmi pozorně analyzuje jak judikaturu Evropského soudu pro lidská práva a SDEU, tak i soudní praxi ústavních soudů členských států, a kriticky analyzuje i judikaturu k Listině základních práv Evropské unie (dále Listina).

Autorem první části pojednávající o systému evropské ochrany základních lidských práv a institucích soudní ochrany je *Grabenwarter*, který v souladu s názorem recenzenta kritizuje dvoukolejnost struktury úpravy ochrany, pro níž je charakteristické, že existují dva nadnárodní evropské soudy, totiž ESLP a SDEU, jako důsledek odporu SDEU předat svou kompetenci ochrany základních práv specializovanému štrasburskému soudu.

Překvapivě tvrdošíjně zdůrazňování posudku 2/13 SDEU znamená podle *Grabenwartera* pouze určité příměří mezi těmito soudy. Tak existuje alespoň určitá nepřímá kontrola judikatury na základě unijního práva měřítkem záruk vyvinutých ESLP, jak to vyplývá i z rozhodnutí ve věci *Bosphorus* (30. 6. 2005, č.45036/98), v němž štrasburský soud shrnul dosavadní stav judikatury k dané matérii. Lze tak soudit, že souběžná judikatura SDEU je formována jeho silící ohleduplností k ESLP (s. 70), neboť v nejnovější době je zřetelné přísné respektování judikatury štrasburského soudu ze strany SDEU.

Určité napětí však existuje i s ohledem na souběžné působení hmotněprávních úprav základních práv v EÚLP a v Listině základních práv EU. Ústavní soudy členských států totiž Listinu vykládají na pozadí evropského práva a v závislosti na vlastní ústavní úpravě. Jejich stanoviska v odůvodněných rozsudcích jsou mnohdy velmi rozdílná. Jak však konstatuje *Grabenwarter* (s. 7), spory a zejména nejasnosti ohledně působnosti Listiny se postupně vyjasňují. Výklad základních práv v Listině je s určitými obtížemi přizpůsobován na základě čl. 52 odst. 3 Listiny výkladu EÚLP (s. 48). *Grabenwarter* ovšem konstatuje i určitou konkurenci či dokonce závodění mezi oběma nadnárodními soudními instancemi s ohledem na vlastně téměř totožná znění čl. 53 EÚLP a čl. 53 Listiny. Problém vzniká proto, že čl. 53 EÚLP dovoluje soudům dovolávat se zákonné úpravy a ústavy konkrétního členského státu, zatímco Listina se dovolává ústav všech členských států (s. 71).

V druhé kapitole se *Grabenwarter* zabývá instituty soudní ochrany základních lidských práv a analyzuje právní úpravy nejen ESLP a SDEU, ale i jednotlivých ústavních soudů. Analyzuje jak institucionální, tak procedurální úpravy. Je pozoruhodné, s jakou pečlivostí autor rozebírá i jednotlivé právní úpravy všech členských států EU.

Autory dalších kapitol jsou němečtí profesori *Cremer* (Mannheim), *Gundel* (Bayreuth), *Schorkopf* (Göttingen), *Gärditz* (Bonn), *Cornils* (Mainz), *Breuer* (Konstanz) a *Klement* (Mannheim). Zabývají se funkcí základních práv (s. 113–194), oprávněnými a povinnými ze základních práv (s. 195–226), rozsahem ochrany a pojmem zásahů (porušení) do základních práv (s. 263–294), dogmatikou omezení (s. 295–360), základními garancemi, a to zejména důstojností (s. 361) a svobodou a bezpečností osoby (s. 407–470).

Za zvláštní pozornost stojí pojednání o působení základních lidských práv v oblasti soukromoprávních vztahů. Jde o doktrínu nepřímého bezprostředního účinku. *Cremer* připouští toto působení v oblasti volného pohybu zaměstnanců a svobody služeb ve smyslu judikatury 36/74 *Walrave*, marg. č. 16 a dalších rozhodnutí, stejně jako v oblasti svobody usazování (podnikání). V jiných oblastech autor souhlasí s touto doktrínou na základě vyvažování zájmů mezi oprávněnými ze základních práv za současného používání zásady proporcionality (s. 179, 180).

Významné jsou i úvahy ohledně osoby oprávněného ze základních lidských práv. *Gundel* připouští, že základní lidská práva, zejména právo na vlastnictví, požívají i státní podniky (s. 215) a veřejnoprávní média, zejména rozhlas v případě, že jsou na státu dostatečně nezávislí (viz též ESLP 23. 9. 2003, Rec 2003-x, Radio France, s. 437). Obdobné postavení by měly mít podle autora i vysoké školy. V této oblasti však zatím neexistuje judikatura (s. 213).

Třetí část obsahuje analýzu jednotlivých lidských práv, a to práva na respektování soukromého a rodinného života (autor *M. Nettesheim*, Tübingen, s. 471–508), základních práv manželství a rodiny (*R. Uerpmann-Witzack*, Řezno, s. 509–550), svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání (*Waldhoff*, Berlín, s. 551–572), svobody komunikací – projevu a vyjadřování (*Walter*, Mnichov, s. 573–612), hospodářského základního práva (právo vol-

by povolání a svoboda podnikání, *Grabenwarter*, s. 613–634). Profesor Budapeštské univerzity *Pál Sonnevend* zpracoval pasáž o právu na vlastnictví a jeho garanci (s. 635–660). V kapitole 16 vykládá *Holoubek* (Vídeň) problematiku svobody unijní a vědeckého bádání (s. 661–676), svobodu shromažďovací a sdružovací zpracoval Richter na s. 677–712. Následuje kapitola 18 o základním právu na vzdělávání od *Chr. Langenfelda* (Karlsruhe) a *R. Lehnera* (Göttingen) na s. 713–740. Předmětem další kapitoly je základní právo azylu a ochrana při omezujících opatřeních (*K. Pabel*, Vídeň, s. 741–774). Otázku rovnosti a sociálních práv zpracovali *S. Schmahl* (Würzburg) a *F. Schörghofer* (Vídeň), jenž pokračuje v díle již zemřelého *Rebhahna*, a *M. Bungenberger* (Saarbrücken, s. 775–994). Práva unijního občana a politická základní práva zpracovali *M. Wendel* (Lipsko) a *P. M. Huber* (Mnichov), na s. 995–1120. Práva v oblasti soudnictví zpracovala *K. Pabel* v 19. Kapitole (s. 1121–1176). Konečně problematikou zabezpečení a prosazování základních práv v oblasti působnosti SDEU se zabývá *T. von Danwitz* (Bonn) a *J. Toggenburg* (Vídeň) v působnosti různých institucí na ochranu základních práv EU na s. 1177–1260.

Již z tohoto přehledu je zřejmé, že v tomto ohledu není ani tato rozsáhlá publikace úplná, neboť pomíjí výklad celé řady základních práv a svobod (např. zákazu diskriminace, rovnosti před zákonem, množinu sociálních práv, právo na řádnou správu a další občanská a politická základní práva).

Vydavateli třetího svazku jsou *S. Leible* a *J. P. Terhechte*, profesori univerzit v Bayreuthu a Lüneburgu. Svazek je označen jako Evropské právo ochrany a procesní právo. Spolupracovalo na něm 48 spoluautorů a čítá 1915 stran. Cílem díla je prokázat, že v případě Evropské unie se jedná o právní společenství: je ve své podstatě analýzou ochrany evropského práva a prosazování nároků jako následku porušení této ochrany. Výklad je podáván z perspektivy chráněných subjektů a vynucování jejich práv prostřednictvím evropských a národních justičních systémů. Již na první pohled je čtenáři zřejmé, že tato „komplexní perspektiva“ prokazuje, že evropský právní prostor není charakteristický pouze společnou hmotněprávní základnou, nýbrž i procesními pravidly a rozsáhlou sítí kooperačních vztahů mezi justičními orgány a konečně i mechanismem právních záruk, které mají za úkol v rámci zásad právního státu aplikovat unijní právo jednotným a efektivním způsobem.

Právní ochrana a její uplatňování v evropském prostoru (unijním právu) dospěly do stádia, kdy lze mluvit o určitém systému právní ochrany (s. 57 a posudek SDEU z 8. 3. 2011, C-1/09), který zejména v některých oblastech (správní proces a trestněprávní řízení) znamenal v poslední době doslova skokový rozvoj. Příznačné pro historii této oblasti jsou konvergence procesních práv a růst významu principu vzájemné důvěry a uznání.

Jak autoři kriticky konstatují, zkušenost ukázala, že aplikace unijního práva národními soudy vede často i k nezdarům v důsledku velmi pochybného výkladu unijního práva (s. 60). Proto SDEU v některých případech vyzdvihl nutnost řádného používání unijního práva a pohrozil i následky spočívajícími v odpovědnosti členských států (C-224/01 *Köbler* či v poslední době C-202/18 a C-230/18 *Rimševčs v. Lotyšsko*).

Třetí svazek je rozčleněn do tří hlavních částí. V první, teoretické, pojednávají *S. Leible*, *J. P. Terhechte* (s. 157–164) o základech právní ochrany, o procesním právu v EU, o subjektech řízení, *I. Augsberg* (Kiel) o funkci řízení unijním právu, *M. Fehling* (Hamburg, s. 79–110) a o roli ústavněprávního rámce *C. Franzius* (Brémy, s. 111–140). Obecně lze konstatovat, že evropské právo dosáhlo harmonizace v různých typech řízení do velmi významné míry. Proto můžeme mluvit o evropském civilním soudním řízení, evropském správním a evropském trestním řízení. V oblasti civilního soudního řízení došlo k největšímu pokroku

na úseku spolupráce národních soudů a dalších justičních orgánů. Základem je princip uznání soudních a mimosoudních rozhodnutí, vycházející z principu vzájemné důvěry, který je klíčový pro existenci společného minimálního standardu civilního řízení. O podstatném rozvoji lze mluvit i u správního řízení. Významná je spolupráce správních orgánů. I evropský trestněprávní proces spočívá ve smyslu čl. 82 SFEU na zásadě uznání soudních rozhodnutí a může přispět ke sblížení právních úprav jednotlivých členských států (správně *Leible, Terhechte*, s. 62).

Druhá část třetího svazku se zabývá právní ochranou na úrovni unijního práva. Soustřeďuje se především na instituce evropského soudnictví, jejich působnost (*M. Kotzur*, Hamburg, s. 141–160) a vztah národních soudů k evropským soudním institucím (*A. Vosskuhle, J. Schemmel*, oba Freiburg, s.161–182).

Třetí a objemově nejrozsáhlejší část zahrnuje tři oddíly a celkem třicet kapitol. První oddíl je označen jako „*justiční spolupráce v civilním právu*“ a obsahuje převážně výklad jednotlivých směrnic upravujících civilní proces včetně uznání a výkonu (nařízení Brusel I a Brusel Ia), řízení o věcech uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech rodinněprávních, ve věcech výživy až po problematiku doručování, dokazování, insolvenčního řízení a návrhu Modelových evropských procesních pravidel (*European Model Rules of Civil Procedure*, viz s. 465–1413). Evropské civilní soudní řízení tak navazuje na Úmluvu tehdejších členských států o uznání a výkonu soudních rozhodnutí v civilních a obchodních věcech (1968). *Leible* správně považuje existující úpravu za výraz základních procesních práv upravených v EÚLP a v Listině a princip rovnocennosti práv upravený ve vnitrostátním právu členských států (s. 480) a projev principu efektivity, jež znamená, že národní právní řády by neměly ztěžovat uplatnění práv, které mají základ v unijním právu (viz rozsudek SDEU C-312/93, *Peterbroeck*, s. 481).

Obsahem druhého oddílu třetí části je pojednání o evropském správním procesním právu. Správněprocesních předpisů sekundárního práva, jež mají původ v procesním evropském právu nebo jsou dokonce ve svém celkovém znění považovány za jeho součást, je relativně málo a nacházejí se v primárním právu EU v reziduální podobě, a to na rozdíl od evropského správního práva hmotného, jež má dlouholetou tradici a je vlastně jednou z páteří unijního právního řádu (správně *J. P. Terhechte*, s. 1418).

Konečně je třeba se zabývat některými pozoruhodnými zjištěními ve třetím svazku. *Kotzur* správně kritizuje určité slabiny koncepce SDEU, který nemá pravomoc přezkoumávat platnost či přiměřenost opatření policie nebo jiných donucovacích orgánů členských států a rozhodovat o jejich odpovědnosti za udržení veřejného pořádku. Nejdůležitější výjimkou z působnosti SDEU je oblast společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Omezenou rozhodovací pravomoc podle čl. 276 SFEU považuje autor oprávněně za další slabinu (s. 152). Příznačné je zjištění zdrženlivosti ústavních soudů členských států při plnění povinnosti předložení předběžné otázky podle čl. 267 odst. 3 SFEU. Podle autorů (*Fosskuhle, Schemmel*, s. 166) nelze německý Spolkový ústavní soud pokládat za soud poslední instance ve smyslu SFEU. Přesto i tento soud, i když až v roce 2014, předběžnou otázku předložil (BVerf GE 134, 366). Teprve v poslední době tak učinily i ústavní soudy Francie (*Conseil Constitutionel*, 4. 4. 2013), Itálie (*Corte costituzionale*, 13. 2. 2008) a Španělska (*Tribunal Consticional*, 9. 6. 2011).

Čtvrtý svazek, jehož vydavatelem je *P.-Chr. Müller-Graff*, čítá 959 stránek. Zabývá se evropským právem vnitřního trhu a evropským hospodářským právem. Charakteristická je metodologie zpracování těchto dvou právních oblastí, které jsou navzájem propojeny (s. 61). Předně autoři analyzují jednotlivé prvky vnitřního trhu, tedy čtyři základní tržní

svobody, zatímco při rozboru hospodářského (správního) práva se soustřeďují na jeho usměrňovací (viz ochrana hospodářské soutěže) a regulační funkce (viz např. v oblasti energetické politiky).

Společným jmenovatelem a cílem obou těchto právních oblastí je blahobyt obyvatel Unie (čl. 3 odst. 1 SEU). U nás poměrně neznámý pojem *Wirtschaftsordnungsrecht*, zavedený Müller-Graffem a překládaný jako evropské správní právo, označuje oblast primárního a sekundárního práva založeného na systémových principech pro koordinaci výrobních faktorů a jejich rozdělování (s. 62). Zahrnuje společné cíle sociálního tržního hospodářství a svobodné hospodářské soutěže. Tyto základní pojmy jsou určující pro úpravu jednotlivých hospodářských oblastí jako je zemědělství, potraviny, léky, doprava, telekomunikace, energie či pojišťovnictví. Ovlivňují však i klasické právní oblasti, jakými jsou občanské právo či právo obchodní, včetně práva obchodních společností (s. 63, 64).

Čtvrtý svazek je strukturován do jedenácti částí. V části A (s. 53–130) vysvětluje Müller-Graff základní principy (viz shora). Část B zahrnující čtyři kapitoly se soustřeďuje na základní tržní svobody, jež se váží k tzv. transnacionálním faktorům svobod (*transnationale Faktorfreiheiten*). Jsou tak označovány svoboda pohybu pracovníků (S. Krebber, Freiburg, s. 131–176), svoboda podnikání (usazování) samostatných podnikatelů (H. Wendland, Düsseldorf, s. 177–234), svoboda usazování podniků (F. Kainer, Mannheim, s. 235–306) a konečně svoboda kapitálu a peněžního oběhu (J. Lübke, Wiesbaden, s. 307–408).

Část C se zabývá právem vnitřního trhu transnacionálních výrobních svobod (*transnationale Produktfreiheiten*), kterými se chápe svoboda volného pohybu zboží a služeb (A. Kellerhas a W. Uebe, oba Curych, s. 409–448; W. Obwexer, Innsbruck, a S. Ianc, Brusel, s. 449–506). V části D se autoři zabývají základními pojmy práva hospodářské soutěže, a to zákazem kartelů (H. Schweitzer, Berlín, s. 507–592), zneužitím dominantního postavení (W. Schumacher, Vídeň, s. 593–616), vynucováním kartelového práva vnitřního trhu (R. Becker, F. W. Bulst, oba Brusel, a A. Weitbrecht, Düsseldorf, s. 617–662) a konečně otázkami spojování podniků (A. Fuchs, Osnabrück, s. 663–812). Část E je věnována právu proti nekalé soutěži (F. Weiler, Bielefeld; H. Ofner a S. Nintsch, oba Vídeň, s. 813–944). V částech F, G a H jsou analyzovány otázky zákazu státních podpor (C. Koenig, Bonn, a U. Soltész, Brusel, s. 945–1000), práva veřejných zakázek (M. Bungenberg, Saarbrücken; M. Kling, Marburg; Hoffmann, Mainz, s. 1057–1232) a konečně práva průmyslového vlastnictví a autorského práva (J. Strauss, R. Nack, oba Mnichov, a S. Klopschinski, Düsseldorf; B. Bonk, Mnichov, M. Loschelder, Kolín nad Rýnem, s. 1233–1408).

Z metodologického hlediska je pozoruhodná materie zpracovaná v části I označená jako regulace hospodářské soutěže na vnitřním trhu (J. Kühling, Řezno, a C. Stumpf, Aschaffenburg, s. 1409–1512). Regulací se chápe (Kühling, s. 1427) právní režim, kde v oblastech, jež dříve byly řízeny státem, respektive kde převládala monopolistická struktura, zatímco pro sektory svobodné hospodářské soutěže se uplatňuje pouze usměrňovací funkce právní úpravy. Je i nadále povolena státní intervence, jde-li o zásobování společensky relevantními statky.

Specifický režim má též oblast hospodářské a měnové unie. I zde převládá nad usměrňovací funkcí hospodářského správního práva funkce regulační. Jde o oblasti hospodářské, daňové a rozpočtové politiky (srov. U. Hufeld, Hamburg, s. 1513–1618); obdobně tomu je i v oblasti práva evropské měnové unie (s. 1619–1740).

Pro nás má zvláštní význam část K, jež se zabývá právní úpravou krizí vnitřního trhu. V první kapitole (celkově kapitola 26) se R. Guski (Heidelberg, s. 1741–1812) zabývá krizí podniků a jejím řešením. Nejde jen o analýzu pravidel insolvenčního práva, ale i o řešení

podnikových krizí v oblasti hospodářské soutěže spojováním podniků a bankovního sektoru (viz např. s. 1772 a násl.). V druhé kapitole této části se *R. Repasi* (Rotterdam, s. 1713–1910) zabývá právem hospodářské krize na vnitřním trhu obecně. Klíčovým je pojednání o státních opatření, zejména o nástrojích stabilizační politiky. Analyzovány jsou i měnová politika, opatření fiskální politiky, cenová politika a politika mzdová. Za tím účelem vydala Evropská komise celou řadu sdělení a návodů; obdobně tak učinila i Evropská centrální banka (srov. užitečný přehled na s. 1817–1819).

Pátý svazek encyklopedie se věnuje hospodářskému právu v jednotlivých oblastech působnosti práva EU. Jeho hlavním vydavatelem je *prof. Matthias Ruffert* (Berlín). Svazek, který čítá 931 stran, zpracovalo 12 autorů. Sektorální hospodářské či správněhospodářské právo, které má základy v ordoliberalní škole národního hospodářství, upravuje především obsah základních tržních svobod.

Ruffert v úvodní části rozebírá oblast působnosti sekundárního evropského práva a jeho harmonizačních funkcí. Z této základny vychází pak vlastní sektorální (oborové) hospodářské právo. Při jeho výkladu se kombinují vlastně tři metody. Autoři vycházejí prvně z analýzy vývoje právní úpravy v daném sektoru a zabývají se pak rozbořem současné úpravy, a to v oblastech tzv. svobodných povolání, řemesel, telekomunikací, práva úpravy potravin a konečně finančního trhu. Analýza právní úpravy jednotlivých oblastí bere v úvahu i právo hospodářské soutěže a zejména přihlíží ke specifickým jednotlivých oborů, avšak jako k součástem celkového systému hospodářského práva (s. 38–51).

V části B je obsaženo pojednání o právu dvou typizovaných povolání, a to tzv. svobodných povolání a právu řemesel jako dvou oblastí poskytujících služby (s. 59–104), jejichž potenciál označuje *S. Störr* (Víděň) za motor „nového“ hospodářství (s. 64). V souladu s názorem Komise souhlasí s určitou reglementací této oblasti s ohledem na tři argumenty spočívající v informační asymetrii mezi příjemcem a poskytovatelem služby, externích efektech, jež poskytnutí služby jako např. vadné poradenství může mít, a významu „veřejných statků“ (s. 65). Unijní právo samo definici svobodných povolání neobsahuje a podle názoru Komise (KOM 2004, s. 80) upravuje činnosti předpokládající určité umělecké či vědecké vzdělání, k nimž patří např. činnost advokáta, notáře, inženýra, architekta, auditora a lékárníka. *Störr* však správně připouští, že jde o relativně bezbřehou kategorii, jež není koherentnější ani doplněním o znaky, které by svobodné povolání mělo splňovat a ke kterým patří zejména intelektuální charakter, vysoká kvalifikace, okolnost, přísná národní regulace či specifická odpovědnost za vadnou službu (s. 72 a násl.).

V části C je pozoruhodně zpracováno právo telekomunikací (viz *Kühling*, s. 141–218). Autor věnuje zvláštní pozornost vývoji této oblasti a především analýze evropského kodexu pro telekomunikace jakožto předpisu vedle celé řady nařízení, směrnic a doporučení. Podává pak analytický výklad institucionální struktury komunikačního práva, zejména definic dalších základních pojmů, jako jsou např. elektronický trh či tržní analýza (s. 207 an.). Obsahem dalších dvou kapitol části C jsou energetické právo (*Ludwigs*, Würzburg, s. 219–362) a dopravní právo (*M. Knauff*, Jena, s. 363–462). V části D jsou zpracovány právní oblasti, jejichž výklad je zvláště pro českého čtenáře velkým přínosem, a sice podrobná analýza právní úpravy zemědělského práva včetně jeho specifík, k nimž náleží zvláštní chápání soutěžního práva včetně státních a unijních podpor. Hlavní pozornost je věnována dvěma pilířům společné zemědělské politiky, a to společné organizaci trhu a společné cenové politice, dále i oblasti výslovně v primárním právu neupravené, totiž podpoře venkovského prostoru (*J. Härtel*, Frankfurt, s. 534 a násl.). V osmé kapitole je pak zpracována problematika potravinového práva (*J. Gundel*, Bayreuth, s. 557–632)

a dále zejména v poslední době velmi aktuální regulace léků (*C. Janda*, Speyer, s. 633694) včetně závažné problematiky povolovacího řízení a uvádění léků na trh včetně analýzy pravomocí Evropské lékové agentury (s. 649 a násl.).

Vydavateli *šestého svazku* jsou *M. Gebauer*, profesor univerzity v Tübingen, a *Chr. Teichmann*, profesor univerzity Würzburg. Svazek o 1487 stránkách v sedmi částech (A–G) zpracovalo 15 spoluautorů.

Část A analyzuje základy evropského soukromého a podnikového práva. V první kapitole se autoři *Gebauer* a *Teichmann* zabývají metodami a formami evropské harmonizace (s. 39–72). Sjednocení práva nařízeními autoři považují za plnou harmonizaci používanou především v oblasti justiční spolupráce v občanských věcech (čl. 81 SFEU). Pro používání směrnic existuje relativně široký prostor. V oblasti ochrany spotřebitele tradičně převládala navíc metoda minimální harmonizace znamenající při transpozici směrnice relativní volnost uvážení. Základem harmonizačního úsilí může být srovnání existujících, funkčních národních úprav či referenční rámec (modelový základ) opírající se o akademické mezinárodní projekty, jakými jsou např. PECL či DCFR (viz níže).

Harmonizace z hlediska členského státu zahrnuje formální a materiální transpozici. V prvním případě národní zákonodárce volí mezi zvláštním zákonem nebo obecným či speciálním kodexem (např. spotřebitelské zákoníky ve státech románské právní kultury, tedy ve Francii – *Code de la consommation* nebo v Itálii – *Codice del consumo*). Český nebo i německý zákonodárce volil inkorporaci do občanských zákoníků. V případě materiální transpozice jde o otázku, zda transpozice má či smí přesáhnout působnost směrnice. Autoři rozeznávají (s. 55 a násl.) tři modely, jimž je společná snaha o obsahové propojení obsahu směrnice s národním právním řádem a předcházení hodnotovým rozporům v rámci národního právního řádu. První „doplňující“ model znamená doplnění působnosti unijního práva, např. proto, že směrnice obsahuje mezery či připouští určitý prostor k doplnění svého obsahu. Druhým modelem je rozšiřující transpozice, která se týká oblastí, jež nejsou unijním právem upraveny. Třetím modelem transpozice je koordinace, tedy vzájemné sladování jednotlivých norem unijního práva v rámci národního právního řádu.

Konečně se autoři věnují výkladu transponovaného práva. Rozlišují autonomní výklad, jenž znamená interpretaci metodou unijního práva a opuštění národního tradičního způsobu výkladu. Tento koncept je ve své absolutní formě iluzorní a sotva proveditelný s výjimkou případů, kdy tak unijní právo výlučně přikazuje (s. 63–65). Jiným způsobem výkladu transponované úpravy je extenzivní interpretace, jež znamená vyplňování mezer transponovaného evropského práva (s. 66 a násl.). Základní metodou interpretace by však měl být výklad konformní se směrnicí. Jeho hranice by ovšem měly představovat především zásady ústavního práva daného národního právního řádu.

V druhé kapitole oddílu A se *Müller-Graff* zabývá pojmem unijního soukromého práva (*Unionsprivatrecht*, s. 73–172), jímž je množina závazných právních norem právních řádů členských států v důsledku působení unijního právního řádu. V současné době je existující unijní soukromé právo ve své základní struktuře sumou právních pravidel sloužících fungování společného trhu, aniž by si činilo nárok na právně dogmatický systém (s. 95). Unijní soukromé právo je třeba odlišovat od „evropského soukromého práva“, tedy pojmu, který nemá pevné vymezení, a tak do něho lze zařazovat především jednotlivé soukromoprávní systémy evropských států (s. 134–154).

Podstatné je zjištění, že unijní soukromé právo se v současné době (2020) nachází ve 48 nařízeních a 71 směrnicích.

Třetí kapitola (*Baldus a Raff*, oba Heidelberg, s. 173–258) se zabývá výkladem soukromého unijního práva prostřednictvím unijních soudů, jejichž judikaturu považují za pramen nalézání práva. Zda představuje pramen práva, nelze s jistotou posoudit (s.185).

SDEU se pokouší o autonomní výklad (viz např. rozsudek z 9. 7. 2015, C-229/14 *Balkaya*). To je podle autorů (s. 177, 189 a násl.) jedna velká iluze. Svůj názor komentátoři odůvodňují bizarním argumentem, totiž že neexistuje žádný soudce, který by byl činným jenom a pouze v evropském unijním právu.

Druhým charakteristickým rysem je metoda restriktivního výkladu výjimek, i když toto pravidlo není vždy vyjádřeno stejnou formulací (viz s. 196). Je ovšem pravdou, že v některých případech (viz „výjimka z výjimky“) je výjimka vykládána extenzivně (viz rozsudek C-17509 AXA).

Při slovním výkladu platí rovnost všech jazykových verzí, jak to plyne ze zásady jednotného výkladu. Autoři však konstatují (s. 203), že se tento požadavek ukázal nereálným, což dokládají výsledky výzkumu veškerých judikátů vynesných SDEU v letech 2004–2008, podle něhož jen ve třech procentech rozhodnutí provedl tento soud byt jen dílčí jazyková srovnání (s. 203). Specifickým nástrojem výkladu jsou tzv. modelové pojmy, jakými jsou např. „průměrně informovaný“, „pozorný a chápavý spotřebitel“ či „chápavý účastník právního styku“ nebo „průměrně vyspělý oferent“ či „informovaný zemědělec“ aj. (s. 224–227).

Podstatné je zjištění autorů, že analogie hraje v unijním právu zanedbatelnou úlohu (s. 232).

V oddílu B ve čtvrté kapitole analyzuje *Schmidt-Kessel* (Bayreuth) evropské právo ochrany spotřebitele. Předkládá velmi detailní přehled právní úpravy (s. 259–328) a v kapitole 5 rozbor materiálních standardů evropského spotřebitelského práva (s. 329–452).

V části C je předmětem výkladu, který provádí *J. Meyer*, profesor univerzity v Lipsku, evropské obchodní právo (s. 453–588).

Poslední část D (s. 1355–1446) je věnována nadnárodním akademickým projektům. Zpracoval ji *F. Zoll* (Osnabrück a Krakov) na s. 1355–1446. V první kapitole tohoto oddílu (s. 1355–1370) se autor zabývá historií a funkcí návrhu společného referenčního rámce (DCFR), „evropského restatementu“. DCFR jakožto produkt Studijní skupiny pro evropský občanský zákoník a pokračovatel tzv. Landovy komise pro evropské smluvní právo (viz PECL) však zdaleka není jediným projektem v oblasti nadnárodního akademického soukromého práva. Kromě již zmíněných jsou tu další projekty, se kterými se v první dekádě 21. století „roztrhl pytel“: návrh skupiny profesora *Gandolfi* (*Avant – Projet du droit européen des contrats*), projekt Asociace Henri Capitant a asociace srovnávacího práva označovaný jako *Cadre Commune de Reference* a projekt Výzkumné skupiny pro platné smluvní právo Evropského společenství (*Research Group on the Existing EC – Contract Law*) označovaný jako *Acquis (Principles on Existing EC Contract Law)*.

Záměrem zmíněné Studijní skupiny pod vedením profesora *Ch. von Bara* bylo upravit nejen smluvní, ale další závazkové a dále věcné právo ve smyslu určitého Restatementu, který by se blížil skutečnému občanskému zákoníku v širokém spektru oblastí, které byly předmětem jeho úpravy. Funkce DCFR (s. 371, 386) je několikerá. Správný názor zastává Zoll o tom, že DCFR může být subsidiárním pramenem právní argumentace (s. 1379), a to jak řízením soudním, tak v řízení rozhodčím.

Obsahem *sedmého svazku* je pojednání o evropském pracovním právu a právu sociálního zabezpečení. Vydavateli jsou *M. Schlachter* (Trevír) a *H. M. Heinig* (Göttingen). Na svazku čítajícím 1439 stran spolupracovalo 38 autorů.

Specifické jsou obě oblasti výrazným průnikem základních lidských práv, a to jak v oblasti pracovněprávních základních práv, tak ve sféře základních sociálních práv.

V tomto rámci rozlišují autoři (S. *Krepper*, Freiburg, a P. *Axer*, Heidelberg, s. 103–176) základní práva, jež mají přímý bezprostřední pracovněprávní obsah, a práva, která ovlivňují pracovněprávní vztahy pouze nepřímo, a dále se zabývají základními procesními právy, na jejichž základě lze hmotněprávní úpravu základních práv vynucovat (s. 112 a násl.). Významné je konstatování *Krepper* (s. 109), že základní pracovněprávní práva znamenají výrazné posílení a rozšíření výkladu při konkretizaci primárněprávních a sekundárněprávních norem unijního práva (s. 109 a násl.). Zcela zásadního charakteru je jeho poznamení (s. 131), že v článku 51 odst. 1 Listiny je zakotven princip přímého použití základních práv v horizontálních vztazích. Klíčový význam má komentář k čl. 34 Listiny, zejména úvahy o existenčním minimu s ohledem na čl. 3 EÚZLP (s. 161). Pozornost zasluhuje analýza čl. 35 Listiny o preventivní a další lékařské péči (*Axer* na s. 162 a násl.), jakož i k čl. 17, 25, 26 a 33 Listiny (s. 168 a násl.).

Následující kapitoly úvodní části A se soustřeďují na další základní otázky specifické pro oblast pracovního práva a práva sociálního zabezpečení, tedy na význam unijního občanství v této oblasti (A. *Mangold*, Flensburg, s. 177–228), zákaz diskriminace v oblasti pracovního práva (E. *Kocher*, Frankfurt, s. 229–322) a konečně oblast zákazu diskriminace v oblasti práva sociálního zabezpečení (S. *Huster*, A. *Kiessling*, oba Bochum, s. 323–360). Část B pojednává o evropském právu ochrany pracovníka, tedy o individuálním pracovním právu. Tato oblast je z velké části koordinována pomocí pramenů sekundárního práva.

Část D sedmého svazku (s. 1007–1306) je nazvána *Sociálněprávní koordinační pravidla*.

Pojem sociálního zabezpečení (sociální bezpečnosti) není v relevantním nařízení č. 883/2004 definován; jeho obsah se podává z výčtu rizik, kterým je pracovník vystaven a jež by měla být zabezpečena. Jedním kritériem pro jeho věcnou působnost je množina rizik, přičemž druhým kritériem vymezení působnosti je zákonný nárok na plnění, který nesmí být přezkoumáván dle uvážení příslušného úřadu podle individuální potřeby (k tomu rozsudek SDEU z 27. 3. 1985, 249/83 *Hoeckx* a A. *Wallrabenstein*, Frankfurt, s. 116 a násl.). Předmětem další analýzy je právo sociálního zabezpečení zejména v nemoci, mateřství, při pracovních úrazech a nemocech z povolání (s. 1007–1306).

Výklad poslední části (s. 1307–1398) se zabývá hospodářským právem a právem sociálního zabezpečení v členských státech. Jde též o relativně významnou pasáž, která pojednává o nositelích sociálního zabezpečení jako podnicích ve smyslu evropského unijního práva. Podnik, jak známo, podléhá režimu kontroly hospodářské soutěže. Na rozdíl od vymezení pojmu podnik v oblasti soutěže je třeba v oblasti sociálního zabezpečení vycházet (M. *Krajewski*, Erlangen, s. 1310–1311) z okolnosti, do jaké míry je v daném případě sledován sociální účel a význam zásady solidarity, které je vlastní absence dosahování zisku (též rozsudek SDEU C-159/91 *Poucet* a *Pistre*). Pro české právo je v tomto ohledu relevantní chápání hospodářské soutěže v oblasti nemocenského pojištění, tedy konkurence mezi jednotlivými nemocenskými pojišťovnami. Nositelé nemocenského pojištění podléhají režimu evropského soutěžního práva s ohledem na kontrolu nepřípustných státních podpor podle čl. 107 odst. 1 SFEU (*Krajewski*, 1314 a násl.).

Osmý svazek pojednává na 837 stranách o evropských průřezových politikách (*Euro-päische Querschnittpolitiken*), jeho vydavatelem je B. *Wegener* (Erlangen) a podílelo se na něm 13 autorů.

V první kapitole její autor *Wegener* vymezuje klíčový pojem průřezové politiky a soudí, že jde o relativně sporný a obtížně vymežitelný pojem, neboť se jedná o oblasti, pro které

neexistuje společný jmenovatel. Svým předmětem a způsobem regulace, a tedy i povahou právní úpravy se odlišují (s. 39). Klíčovým pojmem průřezové politiky je tzv. průřezová klauzule, u níž je zřejmý průnik evropského práva do jednotlivých právních řádů členských států (viz např. kulturní politika v čl. 167 odst. 4 SFEU a politika veřejného zdraví čl. 168 odst. 1 SFEU). Evropský vliv je v některých oblastech dominantní (např. ochrana životního prostředí), v jiných jen okrajový.

Funkcí těchto průřezových klauzulí je koherence národního zákonodárství a stimulování národního zákonodárce k maximálně souladnému národnímu zákonodárství s evropskou sekundárněprávní úpravou.

Autory druhé kapitoly o transevropských sítích jsou *Chr. Callies*, profesor Svobodné univerzity v Berlíně, a berlínský advokát *A. Lippert*. Cílem této unijní politiky, v níž hraje klíčovou roli solidarita, je podpořit fungování vnitřního trhu. Evropskou unii si lze představit jako organismus, který se může řádně rozvíjet, jen jestliže řádně pracují čtyři funkce: dopravní struktura, telekomunikační síť, energetická infrastruktura a infrastruktura vzdělávání.

Třetí kapitolu (*Právo ochrany životního prostředí*) zpracoval *Wegener* (Bruggy) na s. 167–228. Autor se zabývá aktuálními problémy v oblastech této politiky, a to právem povolovacího řízení (s. 185 a násl.), informacemi o životním prostředí (s. 188 a násl.), odpovědností za poškození životního prostředí (s. 190 a 191), jakož i trestním právem životního prostředí (s. 191). Ve zvláštní části práva životního prostředí se analyzuje ochrana proti klimatickým změnám (s. 191 a násl.), ochrana přírody (s. 193 a násl.), právo kvality vzduchu (s. 197 a násl.) aj.

Zvláštní předmět je traktován ve čtvrté kapitole. *Martin Führ* (Damstadt), se zabývá právem techniky a standardizace, a to na s. 229–334 tohoto osmého svazku.

Pátá kapitola obsahuje výklad problematiky práva ochrany v souvislosti s katastrofami (*M. Klopfer, F. Schwartz*, oba Berlín). Jde o relativně velmi málo analyzovaný obor, i když jeho úprava se vyskytuje na několika místech primárního zákonodárství.

Pozoruhodný poznatek autorů je charakteristický a spočívá ve sporu o chápání této právní oblasti: některé členské státy (např. Německo) zdůrazňují v této oblasti primární odpovědnost členských států, jiné členské státy se přimlouvají za přesun kompetencí na úroveň Evropské unie (s. 350 a násl.).

Sedmá kapitola (*Kühling, Řezno*) je analýzou právní úpravy médií. Dokazuje, že zejména samotný pojem médií získal svůj význam relativně nedávno, mimo jiné pod vlivem Lisabonské úpravy základních práv EU a tedy až účinností Lisabonské smlouvy. Pojem „medií“ je třeba odlišit od telekomunikací. K tomu slouží kodex elektronické telekomunikace obsažený ve směrnici 2018/1972. Důležité je si uvědomit, jak autor přesvědčivě zdůrazňuje (s. 487), že do působnosti této směrnice nenáleží tzv. audiovizuální elektronická vydání časopisů a novin aj. Do oblasti právní úpravy médií zasahují i předpisy práva hospodářské soutěže, ať již zákaz kartelu nebo zákaz zneužívání dominantního postavení, stejně jako zásadní zákaz státních podpor.

Kapitola osmá tohoto svazku se pod označením zdravotní politika zabývá právem veřejného zdraví Evropské unie (*A. Wallrabenstein*). Působnost této politiky je velmi široká a je mimo jiné určována rozsahem práva na přístup ke zdravotní péči, avšak za podmínek stanovených vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi jednotlivých členských států.

Právo kulturní a vzdělávací politiky je zpracováno v deváté kapitole (s. 595–760) *B. Grzeszickem* (Heidelberg). Tato oblast má zcela klíčovou úlohu v procesu integrace členských států. Zcela oprávněně prohlásil *Jean Monnet* (viz s. 599), že „ten, kdo pomýšlí na evrop-

ské sjednocení, by měl začínat nikoliv hospodářstvím, ale jeho kulturou“. Ta by měla být podle autora chápána ve smyslu definice UNESCO, podle které kultura v nejširším slova smyslu zahrnuje souhrn charakteristických duchovních, materiálních, intelektuálních a emocionálních aspektů společnosti nebo sociální skupiny.

Problematika daní, respektive daňového práva je zpracována *Chr. Waldhoffem* (Berlín), v kapitole 10 (s. 655–760). Autor se oprávněně ptá v úvodní pasáži, co vlastně „evropské daňové právo“ znamená. Pojem „daně“ je používán na mnoha místech unijního práva, takže vlastní jednotné vyjádření tohoto pojmu neexistuje, jak to autor oprávněně dokazuje na odlišném významu tohoto pojmu v čl. 110, 112, 113, 192, 293 SFEU.

Daňová autonomie Evropské unie je velmi omezená a týká se jen okrajových oblastí jako např. platů zaměstnanců Unie. S ohledem na tuto skutečnost existuje trvalá možnost tzv. daňové soutěže členských států vedoucí až k daňovým rájům (viz 753 a násl.).

Autorem jedenácté kapitoly, jejímž předmětem je ochrana osobních údajů (s. 751–854), je *M. Bäcker* (Mohuč). Účelem práva v této oblasti je omezení rizik spojených se svobodou projevu (s. 768). K této základní funkci ovšem přistupuje i funkce ochrany pohybu jakožto základního prvku čtyř základních tržních svobod. Je tedy třeba sladit význam a působení základního práva na důstojnost a svobodu projevu a konečně vytvořit rovnováhu mezi těmito právy a základními faktory vnitřního trhu. Unijní koncepce včetně řešení tohoto problému se v zásadě osvědčila, soudí *prof. Backer* (s. 851).

Devátý svazek se soustřeďuje na evropskou hospodářskou a měnovou unii a jeho vydavateli jsou *U. Hufeld* (Hamburk) a *Chr. Ohler* (Jena). Na díle pracovalo 29 autorů a svazek čítá 1196 stran.

Úvodní část A (*prof. Issing*, Würzburg, a *prof. Hufeld*, Hamburg) se zabývá podstatou hospodářské a měnové unie. Výdobytky hospodářské politiky v prvních dvaceti letech existence EHS byly ovšem omezovány změnami kurzů jednotlivých měn členských států, jejichž negativní následky dosáhly vrcholu v letech 1992–1993. Tomu bylo třeba předejít společnou měnovou politikou, jejíž počátek je spojen se zavedením evropské měnové jednotky ECU. Tak vznikla evropská měnová unie, tedy systém, který obsahuje jeden z elementů unijní státnosti (s. 168). Avšak hospodářská a měnová politika předpokládá nadnárodní hospodářské právo, jež národní hospodářské systémy spojuje, neboť současné potlačuje jejich „národní“ stránku (s. 116).

Část B analyzuje funkci podpory životní úrovně a základní směřování hospodářské a měnové unie. Předmětem její první kapitoly je analýza funkce podpory životní úrovně, jejímž autorem je *Chr. Ohler* (Jena), jenž uznává (s. 184) neurčitost a ambivalentnost tohoto pojmu, stejně jako nutnost jeho existence jakožto jednoho ze základních cílů EU (s. 185).

Autorem kapitoly o solidaritě v hospodářské a měnové unii je *M. Klamert*, který analyzuje tento pojem v primárním právu. Podle recenzenta však zcela přesně tento pojem nevymezuje, když jej definuje jako očekávání, že stát, který poskytne pomoc, nakonec stejnou pomoc obdrží. Solidarita je totiž základním principem EU a současně zahrnuje i povinnost pomoci v nouzi.

V kapitolách 4 a 5 části B se *Th. Eger* a *H.-J. Wagner* zabývají ekonomickými úkoly neúplné měnové unie (s. 239–295) a *A. Steinbach* otázkou základních systémových rozhodnutí v právu hospodářské a měnové unie (s. 297–346).

Část C se zabývá ve třech kapitolách právem evropské hospodářské unie (s. 349–498, *Broemel*, Frankfurt). Za základní metodu právní úpravy v oblasti hospodářského práva EU považuje autor koordinaci, která je opakem klasické metody regulace prostřednictvím

příkazů a zákazů. Správně konstatuje, že hranice používání obou základních metod však nejsou zcela zřejmé, což dává důvod k určitým obtížím a sporům (s. 352 a 353). Význam koordinace spočívá v tom, že její výsledky jsou vázány na určité finanční pobídky, respektive odstrašující účinky (s. 355 a násl.) a míra používaných doporučení je vázána na jejich předpoklady a zejména kontext.

Sekundární právo koordinace hospodářské politiky (kapitoly 8 a 9 – autoři *prof. Hufeld* a *Repasi*) je výjimečné v tom, že spojuje centralizovanou měnovou politiku s decentralní odpovědností ve většině oblastí této politiky (s. 404). Primárněprávní pojem „hospodářská a měnová unie“ (viz čl. 3 odst. 4 SEU) totiž, jak autoři zdůrazňují, neznamená homogenní pojem.

Pozornost zasluhuje hodnocení tzv. pandemického práva. Z podnětu Světové zdravotnické organizace aktivovala EK 23. 3. 2020 obecnou mimořádnou klauzuli Paktu stabilizace a růstu, což je pokládáno za obrat v dosti sporné historii tohoto nástroje (s. 436).

Část D se zabývá problematikou státního rozpočtu a zejména financování rozpočtů státních a jiných veřejnoprávních institucí. V první kapitole této části se *Ch. Neumeyer* zabývá problematikou státního financování v asymetrické měnové unii. Tou rozumí společenství 19 států, jež přijaly za společnou měnu euro, aniž by však měly společnou hospodářskou politiku. Fiskální a hospodářská politika jsou tedy nejen rozlišovány ve své koncepci, ale též uskutečňovány prostřednictvím různých institucí (s. 499 až 568).

V druhé kapitole části D se *P. Hilpold* (Innsbruck) zabývá specifickým problémem rozpočtové kontroly v unijním právu, a sice unijním právem represivní rozpočtové kontroly. Hlavním cílem této úpravy je předcházení deficitu státních rozpočtů členských států i formou odstrašujících opatření. Autor analyzuje především čl. 126 SFEU (s. 578 a násl.) včetně jeho hlavních dvou nástrojů, a to dialogu mezi EK a členským státem a trestních opatření. Cenné je hodnocení pěti nařízení a jedné směrnice tvořících tzv. balíček šesti (*sixpack*), které mají sloužit k posílení hospodářsko-politické koordinace členských států (s. 582 a násl.).

V první kapitole části E (Evropská bankovní unie, s. 755–950) se *A. Thiele* (Halle) zabývá základy evropské bankovní unie. Oprávněně vyjadřuje podiv nad tím, že padesát let existence europeizace finančních trhů neexistovaly žádné jednotné standardy dohledu nad bankami, které tak podléhaly jen dohledu národních institucí, jež byly ovšem bezmocné, jestliže následky nedostatečného dohledu přesahovaly hranice členského státu. Tento stav byl z velké části podmíněn lpěním členských států na národní finanční suverenitě. Teprve finanční krize a krize eura počínající rokem 2008 vedly k přesvědčení o nutnosti centralizace dohledu. Teprve 1. 1. 2011 byl nejprve zřízen systém (normativně sporných) bilaterálních smluv, později pak dohled prostřednictvím Evropského finančně stabilizačního fondu, který byl vystřídán dosud existujícím Evropským stabilizačním mechanismem a v jeho rámci záchranným deštníkem (s. 756–762). I k tomuto mechanismu zaujímá autor oprávněně kritický postoj.

V druhé kapitole části F se *prof. Seiler* zabývá evropským systémem centrálních bank (s. 1003–1042) a konstatuje zvláštnost hospodářské a měnové politiky, kterou je jejich vzájemná asymetrie. Obě oblasti, i když navzájem přízpusobené, jsou ve značném protikladu. Jiným problémem je neexistence odpovědnosti státu za deficit státního rozpočtu, i když byla stanovena materiální stabilizační kritéria (s. 1034).

Desátý svazek má název Evropský prostor volného pohybu – unijní občanství a právo migrace. Jeho vydavatelem je profesor univerzity v Augsburgu *F. Wollenschläger*; čítá 1090 stran a podílelo se na něm 32 autorů.

Přínos nauky unijního práva je zřejmý na zavedení pojmu unijního občanství, který má základ v díle *H. P. Ipsena*, profesora hamburské univerzity, jenž používal pojem tržního občanství ve smyslu zrovnoprávnění všech osob požívajících svobodu pohybu. Součástí tohoto pojmu je obecné právo svobody pohybu, a to nezávisle na jeho výdělečné činnosti. K tomuto výkladu dospěl vzdor velmi ostré kritice SDEU již ve svém rozsudku z 12. 5. 1998 (C-85/96 *Marítez Sala*).

Ve druhé kapitole *S. Schmidt* (Brémy) dospívá k relativně velmi kritickému závěru. Soudí, že základní slabinou svobody volného pohybu je nedostatek společné sociální politiky. Zatímco v jiných oblastech vnitřní trh funguje s přemírou nabídky, v oblasti sociální politiky existuje riziko nedostatku poskytování sociálních služeb. Příčinu správně spatřuje v tzv. legitimační mezeře (s. 104), neboť tato otázka patří do oblastí státních rozpočtů členských států, která je v jejich výlučné kompetenci.

V klíčové páté kapitole vychází *prof. Kadelbach* (Frankfurt) z předpokladu, že osobní svoboda pohybu je pro svobodnou společnost zcela základní a právní úprava práva volného pohybu je do té míry klíčová, že podle jejího vývoje lze usuzovat na vývoj celé Evropské unie. V její historii se totiž odráží historie evropské integrace (s. 199). Do jaké míry bylo tohoto požadavku dosaženo, závisí na konkrétní politice v daném oboru právního řádu. Z toho lze usuzovat, do jaké míry se splnil cíl EU spočívající ve vytvoření „prostoru svobody“ (viz čl. 3 odst. 2 SEU). Z hlediska pozitivního práva existuje pouze evropské (unijní) právo volného pohybu, neboť členské státy mohou upravit pouze příslušná správní řízení.

Důležité je pojednání o neoprávněných činnostech a zneužití práva, jež by dle autora měla být hodnocena podle celounijních měřítek. Připouští však, že hranice „únosného“ jsou mnohdy velmi sporné (viz rozsudek SDEU C-159/90 *Grogan*).

I pro právo sociálního zabezpečení (*Sozialversicherungsrecht*) zahrnující právo sociálního pojištění a právo zdravotního pojištění (kapitola 9, *Steinmeyer*, Münster, s. 325–354) platí zásada volného zacházení a pravidlo zákazu diskriminace.

I mezinárodní právo soukromé se přizpůsobilo danému pohybu alespoň ve dvou oblastech, a to v případech práva na jméno a v oblasti stejnopohlavních manželství (*Lugani* a *Huynh*, Düsseldorf, s. 360).

Klíčovou oblastí právní úpravy volného pohybu je uznávání kvalifikací (kapitola 11, *J. A. Kämmerer* a *A. Kerkemeyer*, oba Hamburg, s. 389–410). Zatímco v počátečním období existence EHS udával v této oblasti tón SDEU, přesunulo se v pozdější době těžiště úpravy do sekundárního práva, které ovšem z velké části judikaturu SDEU převzalo. Autoři kladně hodnotí uznávání kvalifikací prostřednictvím velmi sofistikovaných datových bank propojených v rámci EU.

Ve dvanácté kapitole se *S. Lorenzmeier* soustřeďuje na úpravu volného pohybu v asociačních dohodách uzavřených s Tureckem, státy Balkánu, Ukrajinou a některými středomořskými státy, stejně jako na režim ve smlouvách s EFTA a o Evropském hospodářském prostoru a konečně na vztahy k některým tzv. mikrostatům (např. Vatikán) a na vztah ke Švýcarsku (kapitola 13, *A. Epiney*, Fribourg).

Čtrnáctá kapitola (*A. J. Kumin* a *S. Schneider*) pojednává o následcích vystoupení Spojeného království z EU a patnáctá kapitola se pak zabývá volným pohybem v rámci Světové obchodní organizace a mimoevropskými integračními seskupeními, jakými jsou např. NAFTA, USMCA, ASEAN, MERCOSUR, EECOWAS (*Chr. Tietje* a *A. Lang*, s. 503–558).

A. Funke (Erlangen) v 16. kapitole o migraci (s. 561–592) oprávněně kritizuje některá opatření vydaná v Protokolu 23 o vnějších vztazích členských států. Ani pojmy krátkodobý pobyt a dlouhodobý pobyt (azyl) nemají přesné časové vymezení (s. 577).

V sedmnácté kapitole pak *Chr. Roos* (Flensburg) poskytuje politologickou analýzu migračního práva a dochází k závěru (s. 615), že rozhodovací procesy EU byly uprchlickou krizí roku 2015 silně politizovány, a proto existují značné nedostatky jak na regionální, tak na globální úrovni (s. 616).

V osmnácté kapitole se její autor (*F. von Harbour*, Giessen) zabývá migrací za účelem práce a vzdělání, přičemž kritizuje současnou úpravu a považuje ji za nedostatečnou a nevyváženou.

C. Hruschka (Mnichov) analyzuje v kapitole 21 uznání a přijetí občana jako uprchlíka ve smyslu směrnic 2011/95 EU a 2013/33/EU (s. 729–812).

V kapitole 22 se *W. Kluth* (Halle) zabývá vracením osob s neoprávněným pobytem. Pozoruhodné je, že autor v závěrečné pasáži svého pojednání předkládá návrh na reformu, kterou konfrontuje s návrhem Komise (s. 846–848).

Čtvrtý oddíl ve třech kapitolách části D pojednává o právu na trvalý pobyt (kapitola 23, *Eichenhofer*, Bielefeld, s. 853–884), právu na spojování rodin (kapitola 24, *A. Walter*, Fulda, s. 885–922) a přístupu k sociálním dávkám příslušníků třetích států (kapitola 25, *C. Jan-da*, Speyer, s. 923–970). Kapitola 26 se zabývá ochranou spolupráce na vnějších hranicích (*S. Progin-Theurkauf*, Fribourg, s. 971–998) kapitola 27 pojednává o vnější dimenzi unijní migrační politiky (*Kaltenborn*, s. 998–1080) a kapitola 28 o společné vízové politice (*Lehner*, Göttingen, s. 1019–1055).

Předmětem *jedenáctého svazku* je evropské trestní právo (vydavatel *M. Böse*, Heidelberg, 1347 stran a 24 spoluautorů).

V úvodní kapitole vymezuje *prof. Böse* základní pojmy, zejména předmět evropského trestního práva, a popisuje jeho vývoj. Na rozdíl od převažujícího chápání tohoto pojmu je v tomto díle chápáno především jako unijní trestní právo, které ovšem je doplněno o oblasti spolupráce v trestních věcech s třetími státy a její úpravu v asociačních dohodách. Podstatné je, že do evropského trestního práva autor zahrnuje i oblast tzv. správního trestního práva, jejímž příkladem jsou peněžité sankce za porušení pravidel hospodářské soutěže (s. 55, 56).

V druhé kapitole objasňuje *H. Satzger* (Mnichov) základní orientaci evropské trestní politiky (s. 61–98), jejímž charakteristickými rysy jsou požadavek legitimního ochranného účelu, který znamená ochranu základních zájmů Evropské unie, nejsou-li v rozporu s ústavněprávními tradicemi členských států (s. 85), a princip *ultima ratio* (s. 86). Základní význam má princip zavinění a princip legality: podstata trestného činu musí být jasně stanovena v zákoně schváleném parlamentem (s. 86–88).

Klíčový význam pro celý svazek má osmá kapitola o evropských deliktech (*G. Dannecker* a *T. Schröder*, oba Heidelberg, s. 317–345). Jde předně o delikt křivé výpovědi a ve druhém případě o maření soudního řízení absencí svědků, odepřením výpovědi a přísahy. Druhou skupinou deliktů je falšování platebních prostředků. Základem je čl. 83 odst. 1 SFEU a nařízení 974/98 o zavedení Eura a dále rámcové rozhodnutí o potírání podvodů a falšování v souvislosti s bezhotovostními platebními prostředky. Třetí oblastí unijních deliktů jsou delikty proti finančním zájmům Evropské unie (čl. 325 SFEU).

Pozornost si zaslouží kritické stanovisko autorů k výkladu některých norem prostřednictvím SDEU, který vykládá zakazovací právní normy podle práva EU (viz např. C-238/84 *Hoessler*). Jestliže však má dojít k efektivnímu výkladu znaků trestních deliktů, vyžaduje to podstatně širší základ výkladu, včetně interpretace podle ústavního pořádku daného členského státu, usuzují oprávněně autoři (s. 404).

Ve dvacáté kapitole popisují autoři *Ruthig* (Mainz) a *Böse* (Bonn) pozoruhodný vývoj Evropolu, totiž jeho přeměnu ze subjektu mezinárodního práva veřejného v evropskou agenturu.

Pro českého čtenáře je užitečné upozornit na kritiku řešení konfliktu pravomocí Evropského veřejného žalobce, OLAFu a Eurojustu v kapitolách 22 a 23 (autoři *Zöller*, *Trier* a *Bock*, Marburg). To platí o konfliktu mezi Evropským úřadem pro boj proti podvodům (OLAF) a Evropským veřejným žalobcem, neboť jejich kompetence se překrývají. Aby se zabránilo paralelním řízením a principu zákazu dvojího trestání, navrhuje se zařazení OLAFu do Úřadu evropského veřejného žalobce (s. 1134). Jiné názory se kloní k tomu, aby OLAF byly jakousi pomocnou úřadovnou Evropského veřejného žalobce. Mnohé problémy přináší též vztah Evropského veřejného žalobce k Eurojustu, tedy agentuře původně zamýšlené jako určitá doprovodná organizace Evropolu (s. 1074). Podle čl. 85 SFEU je úkolem Eurojustu podpora koordinace a spolupráce národních úřadů příslušných k vyšetřování a stíhání závažné kriminality, jestliže jí jsou postiženy dva nebo více členských států. Zároveň však byl Eurojust považován za jakýsi základ evropského veřejného žalobce (srov. čl. 86 odst.1 SFEU. Autor proto doporučuje, aby Eurojust s Úřadem veřejného žalobce splynul, a tak zůstala pouze jediná instituce (s. 1132).

Pozoruhodné poznatky obsahuje kapitola 24 (*P. Rackow*, Göttingen) o institucionalizaci obhajoby. V současné době existuje celá řada projektů obecné spolupráce advokátů jako např. evropské sdružení advokátů (DACH).

V kapitole 27 se *J. Vogel* a *M. Böse* zabývají pro českého čtenáře významným problémem evaluace. Projekty evaluace stanoví hodnotící kritéria, kterými se měří efektivita jednotlivých institutů a institucí. Týká se zejména oblasti praní špinavých peněz, korupce, terorismu, ale i právní pomoci v trestních věcech. Evropská komise se soustředila na zkoumání, zda a do jaké míry odpovídají justiční systémy měřítkům na ně kladeným (s. 1270). Zprávy o hodnocení pak jsou postupovány Evropskému parlamentu a parlamentům členských států. Bohužel kapitola neobsahuje informace o výsledcích hodnocení.

V posledním *dvanactém svazku* jsou popisovány a analyzovány vnější vztahy Evropské unie (1597 stran). Vydavateli jsou *A. von Arnould* (Kiel) a *M. Bungenburg* (Saarbrücken) a na jeho vzniku se podílelo 22 autorů.

V první kapitole se *von Arnould* zabývá problémem, který označuje za systém evropských vnějších vztahů. Vychází ze širokého chápání tohoto pojmu, jenž zahrnuje i mezinárodní organizace, s nimiž má EU relevantní vztahy. Autor proto analyzuje i tuto oblast nejen z hlediska Rady Evropy, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, OECD, ale také Euroasijské hospodářské unie a Středoevropské smlouvy o volném obchodu (CEFTA). Zmiňuje činnost i neziskových organizací a hospodářských lobbistických skupin (s. 56–58). V oblasti vnějších vztahů Evropské unie se jedná, jak správně *von Arnould* zdůrazňuje, o spontánní jevy, které se v oblasti politiky uskutečňují bez ohledu na ustanovení primárního práva a jejichž forma pod vlivem judikatury SDEU je dodatečně kodifikována (s. 62).

Velmi dobrým postřehem je konstatování, že v oblasti vnějších vztahů se odráží proces, který je na vnitřním trhu znám jako přelévání (anglicky *spill-over*) hospodářské politiky do dalších oblastí politik, které se tak postupně integrovaly (s. 63) a SDEU vyvinul právě v této oblasti tzv. nepsané pravomoci (*implied powers*, viz rozsudek AETR 22/70).

Naprosto jiným způsobem se uskutečňoval vývoj v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky, která sleduje režim mezinárodního práva veřejného, tedy mezivládní (mezistátní) spolupráce. Autor predikuje, že tento model bude pokračovat (s. 65).

Zaslouženou pozornost si zasluhují výklady o mezinárodním právu veřejném v právním systému EU (s. 108 a násl.). Součástí práva EU jsou smlouvy mezinárodního práva veřejného (čl. 216 odst. 2 SFEU), které mají tedy přednost před evropským sekundárním právem. Autor předpokládá jejich přímé použití a tedy i oprávnění jednotlivce se jich dovolávat (s. 110).

Ve druhé kapitole (§ 2) se autoři *R. A. Lorz* a *S. Martini* zabývají kompetencemi EU ve vnějších vztazích (s. 125–184). Pozornost zasluhuje pasáž o typech kompetencí podle unijního práva. Za výslovně upravené kompetence v užším smyslu považují autoři např. ustanovení o společné zahraniční a bezpečnostní politice (čl. 12–41 SEU a ustanovení o společné bezpečnosti a obranné politice (čl. 42–46 SEU). Doktrínu nepsaných pravomocí (viz rozsudek AETR shora) SDEU rozšířil a dovedl jejich existenci tam, kde se společenství zmocnilo k uzavírání mezinárodní smlouvy (posudek 1/94).

Za zmínku v této oblasti stojí ještě rozvojová spolupráce a humanitární pomoc (16. kapitola, *P. Dann* a *M. Wortmann*, s. 1127–1168). Rozvojovou spolupráci považují autoři za ústřední prvek instrumentária politiky vnějších vztahů (s. 1129). To platí též pro hospodářskou, technickou a finanční spolupráci se státy, které nepatří do skupiny rozvojových zemí (např. státy sousední a kandidáti přístupu).

Závěrečné hodnocení

Koncepci recenzované publikace, včetně výběru a označení témat a jejich struktury vydavatelé neodůvodňují. Je svébytná, stejně jako je svébytné celé dílo. Struktura publikace má ovšem význam pro způsob výkladu, který je dvojitý. Východiskem prvního je samotná struktura zakládacích smluv vymezující působnost unijního práva. Pro určení tématu a metody výkladu jsou rozhodující oblasti činnosti Evropské unie a členských států označované jako „politiky“. Podle tohoto modelu jsou koncipovány např. svazky 8 (*Evropské průřezové politiky*) či 12 (*Evropské vnější vztahy*). Druhý způsob výkladu vychází z myšlenky právního systému, který je základem chápání právních řádů členských států. Charakteristickým v tomto případě je výklad vycházející z povahy jednotlivých právních oborů. Tento přístup se postupně rozvíjí v závislosti na růstu působnosti unijního práva a jeho použití. Je mimo jiné důkazem toho, že unijní právní řád má již (do určité míry) charakter systému práva. V tomto smyslu jsou koncipovány např. svazek 1 (*Ústavní právo*) či svazky 7 a 11 (*Evropské pracovní právo* a *Právo sociálního zabezpečení*, respektive *Trestní právo*).

Těmto metodologickým základům odpovídá i výběr autorů. Relevantní však je převaha těch, kteří se zabývají jednotlivými právními obory či jednotlivými politikami, jež ovlivňují tyto obory i v tuzemských právních řádech. V menšině jsou tzv. univerzalisté, kteří se ještě v souladu s tradicí výuky evropského práva stali „profesory evropského práva“. Příznačným je počet specializovaných autorů – odborníků na určité právní obory v rámci struktury unijního práva.

Základní přínos recenzovaného díla pro čtenáře je v zásadě dvojitý. Dílo jednak podrobně mapuje právní stav dané problematiky, který je mnohdy velmi nepřehledný, jednak poskytuje velmi kvalifikovaný výklad, vysvětlující i na základě historického a srovnávacího přístupu, mnohdy i s pomocí ekonomické analýzy práva, kritickým způsobem smysl dané právní úpravy v relevantních souvislostech (viz např. výklady *Müller-Graffa* v prvním a čtvrtém svazku).

Název recenzované publikace (*Encyklopedie evropského práva*) je adekvátní, neboť unijní právo je traktováno v širším evropském kontextu. Výklad sleduje nejen jeho vliv

na právní řády členských států, ale bere v úvahu význam unijního práva na vztahy k třetími státy, a především relevanci základních lidských práv, jak vyplývá z EÚLP a dlouhodobé praxe Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku.

Zásadou hlavních vydavatelů *Hatje* a *Müller-Graffa* je jednotná struktura všech dvanácti svazků. Výklad v nich je pak koncipován do jednotlivých částí a kapitol označených jako paragrafy. Každá kapitola pak obsahuje podrobný přehled následujícího výkladu, který sleduje vývoj dané materie a analýzu jednotlivých klíčových problémů.

Jednotlivé kapitoly mají vesměs vysokou pramennou kvalitu, neboť přihlížejí jak k pramenům právním včetně tzv. *soft law*, tak vyčerpávajícím způsobem k relevantním názorům v literatuře, přičemž prakticky každá kapitola obsahuje přehled literatury. Nelze však nevytknout určitou slabinu. I když se německy psané dílo obrací především na čtenáře z členských států s tímto úředním jazykem, musí i německý čtenář postrádat mnohá základní zahraniční díla, nemluvě o sbornících, studiích a člancích. Tak rozsáhlé dílo, jakým encyklopedie je, by si zasluhovalo i podstatně kvalitnější věcný rejstřík. Čtenář postrádá také celkový přehled i jen základních rozhodnutí SDEU a může litovat i absence přehledu základní judikatury členských států.

Závěrem lze však konstatovat mimořádnost tohoto počinu, který obsahuje obrovský potenciál informací, o které se recenzent se zájemci rád podělí.

Luboš Tichý*

---

* Prof. JUDr. Luboš Tichý, CSc. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

Kam kráčíš, ústavní právo? Zpráva z 11. Světového kongresu ústavního práva

Úvod

V prosinci se konal v Johannesburgu 11. Světový kongres ústavního práva.¹ Tato událost je organizována jednou za 4 roky a je hlavní vědeckou konferencí Mezinárodní Asociace ústavního práva (International Association of Constitutional Law – l'Association Internationale de Droit Constitutionnel, IACL). Asociace působí už od roku 1981 v rámci celého světa. Byla založena s cílem sblížovat odborníky z různých režimů, včetně omezeně demokratických. Tato charakteristika znamená dnes něco trochu jiného než v roce 1981. Tehdy si Asociace zakládala na svém všeobjímajícím charakteru, na tom, že soustřeďuje profesory z různých systémů. Jejím cílem bylo sblížit ústavní právníky bez ohledu na to, zda je jejich stát demokracií, či nikoliv. Svým způsobem usilovala o „infiltraci“ demokratických myšlenek za železnou oponu.

Asociace i dnes soustřeďuje ústavní právníky a příbuzné odborníky, často i politology a odborníky z oboru veřejného práva. V rámci IACL působí více než 20 národních asociací nebo asociací zahrnujících více států ze stejného teritoria. Afrika je zastoupena jednou společnou asociací, vedle toho ještě národní asociací působící v Jihoafrické republice. Velké zastoupení má jižní Amerika – Argentina, Brazílie a Chile se sdružují do vlastních národních asociací. Členské asociace mají všechny velké evropské státy (Itálie, Německo, Francie, Velká Británie, Rusko), dále je zastoupena severní Amerika (USA, Mexiko, Kanada), Austrálie. Zastoupena je i jižní Asie. Pro teritoriální zaměření IACL je významné, že prostřednictvím asociace participuje i Izrael. Členem Asociace je Benátská komise Rady Evropy. Státy ignorujícími Asociaci jsou zejména státy z oblastí muslimského náboženství. To ale neznamená, že právníci z těchto zemí nemohou být jejími individuálními členy.

Světový kongres je jednou za čtyři roky skutečně velkou společenskou událostí, v tomto ročníku zaplavila Johannesburg zástupem více než 600 ústavních právníků. Program kongresu je vždy rozdělen na několik společných plenárních zasedání a tematické workshopy, které probíhají paralelně a kterých bylo v Johannesburgu více než 30. Dílny jsou povětšinou vytvořeny pracovními skupinami fungujícími v rámci IACL relativně samostatně. Skupiny často pracují na jednom uceleném ústavně právním tématu, publikují společně nebo se jejich členové vzájemně podporují v národních či mezinárodních výzkumech. Zaměření workshopů 11. kongresu může ukázat základní směřování Asociace, kromě toho i obecné trendy současné vědy o ústavním právu. Vedle workshopů zasedalo v Johannesburgu ještě několik tematických skupin, které doplňovaly programové spektrum. Často se jednalo např. o představení knih, které byly v mezidobí mezi kongresy IACL publikovány, nebo o témata, která nejsou ve workshopech dostatečně zastoupena.

¹ Viz stránky kongresu dostupné z: <<https://wcccl.co.za/>> [cit. 2023-01-15].

Hlavní téma kongresu bylo stanoveno před několika lety a nemohlo reflektovat to, co se opravdu na kongresu stane. Týkalo se reformování ústav, zejména vztahu ústavního reformování a demokratické budoucnosti státu.² Pro samotný kongres a jeho celkové významění však nebylo nakonec hlavní téma příliš důležité. Podstatné bylo, že šlo o téma dostatečně obecné, které dovolilo zahrnout témata příbuzná i značně odlišná.

1. Právo na řešení chudoby

První plenární zasedání bylo věnováno chudobě. Jedná se o zaměření, které si vynutilo místo konání v Africe. Je to asi poprvé, kdy se světové konference ústavního práva věnovaly právu lidí na řešení chudoby prostřednictvím státu, ústavního práva a ústavního soudu. Svým způsobem se jedná o pokračování zaměření Asociace v tom smyslu, že chudobu musí svým právním systémem reflektovat jak demokratické země, tak státy s jiným režimem. Jaké řešení Kongres představil? Úvod k tématu nabídl již předseda jihoafrického Ústavního soudu, který vystoupil v úvodním programu pléna. Jihoafrická republika opustila apartheid v roce 1991, tedy ještě později, než východní Evropa opustila své směřování ke komunismu. Jihoafrické ústavní právo má dlouhou tradici a po konci apartheidu i demokratickou historii, kterou táhne dopředu Ústavní soud Jihoafrické republiky. Vzhledem ke kulturní blízkosti jihoafrického práva s právem britským je vidět propojení rozhodnutí jihoafrického Ústavního soudu s moderními tématy britské nebo evropské proveniencie. Tím mám na mysli to, že ústavní soud Jihoafrické republiky nijak tematicky nepokulháva za ústavním soudnictvím států Evropské unie nebo Spojených států amerických. Ekonomická a společenská realita Jihoafrické republiky je přitom odlišná. Nejen kvůli nedostatečnému překonání apartheidu ve smyslu přetrvávajících ekonomických nerovností, ale i kvůli relativní ekonomické slabosti Jihoafrické republiky. Předseda Ústavního soudu popsal případy, které se nějakým způsobem dotýkají chudoby ve smyslu diskriminace v pracovním právu. Bohužel na úrovni Ústavního soudu se dostávají jen marginální případy, které se často utápějí v kompetenčních sporech mezi soudy nebo orgány. To se často stává i u jiných ústavních soudů v oblastech, kde sociální a ekonomická práva patří z velké části mimo soudní pravomoci a ústavní soudy se k nim buď vůbec nedostanou, nebo musí složitě svou pravomoc interpretovat. Toto potvrdila i známá jihoafrická profesorka *Thuli Madonsela*, bývalá ombudsmanka. Její pesimistický závěr o potěmkinovské demokracii a potěmkinovském způsobu překonání jihoafrického apartheidu byl určitým předznamenáním jednoho z témat kongresu, které téma chudoby přesahovalo.

2. Ústup od demokracie

V posledním pětiletí byly ústavněprávní kongresy³ ve znamení tématu pomalého úpadku demokracie (*Democratic Decay*). Před čtyřmi lety na kongresu IACL v Soulu bylo příbuzné téma ještě podstatně optimističtější uchopeno – kongres nesl název *Deliberativní*

² Podobné téma zpracovává mimo jiné Ústav pro meziregionální studium konstitucionalismu PF UK v mezinárodním grantu pod vedením *Tomáše Dumbrovského*, téma se nazývá: *Identita a konstitucionalismus: Schopnost ústav formovat politická společenství v regionu EU-MENAP*.

³ Světová konference konkurenční společnosti ICON.S byla sice v roce 2022 nazvána obecně, ale úpadek demokracie byl probíráán o to intenzivněji. Viz program dostupný z: <<https://conference.icon-society.org/overview/>> [cit. 2023-02-08].

demokracie jako řešení pro ústavy a zastupitelskou demokracii v krizi (Deliberative Democracy as a Solution for Constitutions and Representative Democracies in Crisis). Součástí kongresu v Soulu byl ovšem i workshop nazvaný *Post-Soviet Constitutionalism and Peace Building*, jehož účelem bylo zkoumání postsovětského prostoru. Workshop, ovládaný ruskými profesory, vyzval k tomu, aby bylo sovětské státní právo zkoumáno realisticky, nikoliv předpojatě (v roce 2018!).

Úpadek demokracie jako jev, který označuje postupnou erozi liberální demokracie v některých státech a šíření stejné tendence do států dalších, byl jedním z nejvíce reflektovaných témat na johannesburském kongresu. Ve světové perspektivě jsou studia úpadku demokracie konfrontována s teritoriálním principem. Zatímco v Evropě se setkáváme spíše s rozdělením Východ–Západ, na světové úrovni je možno pozorovat, že na úpadek demokracie mohou mít vliv ekonomicky a kulturně podmíněné faktory rozdělující svět na více demokratický sever a méně demokratický jih. V tomto kontextu se zmiňuje i dědictví kolonialismu a postkoloniální rysy států. Řada diskutujících se přiklání ke kritice liberální demokracie a nedovedla hájit její přednosti, naopak chválila nějaké přechodné zřízení, které je více svázáno s kulturními zvláštnostmi určitého teritoria. V evropském prostoru je úpadek demokracie podle *prof. Emanuela Towfiqha* spojen s rozčarováním občanů z politických stran, o čemž svědčí klesající podpora masových stran a rostoucí počet protestních a extrémních hlasů, stejně jako nižší míra členství ve stranách. Pokles stranické identifikace vede ke snížení akceptace legitimacy státních rozhodnutí. To napomáhá k moci populistickým uskupením a ke zvýšení možnosti úpadku demokracie. Reformování ústav s konceptem úpadku konstitucionalismu a demokracie úzce souvisí. Ústavní reformy jsou koncipovány jako dílčí a ústava zůstává často v platnosti, i když dochází v některých případech k omezení demokracie. Lépe na úpadek nebo rozvoj demokracie poukazují reformy volebního práva.

Vedlejším tématem, souvisejícím se snahou o odvrácení úpadku liberální demokracie, bylo téma samosprávy obecně a téma správy velkých měst. Samospráva je někdy považována za reziduum demokracie ve státech směřujících pryč od konstitucionalismu. V jiných případech se samospráva považuje za nezbytný doplněk liberální demokracie, v ještě dalších za demokracii samotnou. Na druhé straně se vzhledem k mezinárodnímu pořádku a globalizaci oslabuje samospráva, respektive autonomní moc jednotlivých států. Tato tendence rovněž souvisí s demokratickým uspořádáním států. Řada států je podle některých účastníků ve vlivu působení cizích sil, které rozhodně neusilují o demokracii.

3. Nová témata

Kongres se kromě konfrontace či smiřování mezi liberální demokracií a nedemokratickými tendencemi soustředil na soudobé jevy a jejich projevy v ústavním právu. Moderní komunikační prostředky a působení soukromých firem v sektorech, které byly dříve vyhrazeny státu, jsou tématem, které zasahuje samou podstatu demokracie. Z velké části jde o uchování svobody slova a svobody projevu, opačnou tendencí jsou dezinformace a jejich negativní působení na určitou část společnosti. Polský profesor *Ryszard Piotrowski* se domnívá, že současný stát je pod vlivem technologických firem, které nejsou nikomu odpovědné. Podle něj v Polsku ústava nezmizela, ale existují neviditelné síly, které vzaly moc normálním institucím. V tomto směru se poukazovalo na negativní vliv Facebooku při vystupňování etnické nenávisti v Myanmaru. Konstitucionalismus musí reagovat na činnost soukromých činitelů a usilovat o horizontální aplikaci ústavních práv.

Dalším tématem bylo ústavní zakotvení práva přírody jako práva, které přesahuje lidskoprávní rozměr. Ústavy by měly obsahovat formulaci, kterou by se vlády zavázaly dodržovat závazky přijaté na mezinárodní úrovni. Ústavy by také mohly hrát roli při postupném dosahování přechodu na nízkouhlíkové hospodářství takovým způsobem, aby nebyla ohrožena práva jednotlivců a obcí na rozvoj.

4. Role ústavních právníků

Jako obvykle se kongres zabýval i metodickými otázkami, komparativním přístupem a rolí ústavních právníků jako učitelů a veřejných činitelů. V souvislosti s přítomností řady profesorů, jejichž domovinou je hybridní nebo nedemokratický režim, šlo o otázky velice citlivé. Mohou se ústavní právníci aktivně účastnit na politickém životě? A mohou tak činit i v režimu, který potlačuje lidská práva? Závěrečné plenární jednání, jehož účastníky byli profesori z Taiwanu, Ruska, Ukrajiny či Spojených států, se obracelo k otázce, k čemu slouží ústavní právo, pokud rezignuje na vychování studentů jako zastánců konstitucionalismu. Je přípustné, aby renomovaní odborníci sloužili k udržení režimu, který očividně směřuje k potlačování politických a lidských práv? Je vůbec správné, aby se odborníci odchýlili od exaktního postoje k nekritické podpoře nějakého politického proudu?

Světový kongres ústavního práva přinesl účastníkům cenné kontakty a informace o ústavních systémech jiných zemí – kontakty podstatně méně odlišné, než je četba ústavněprávní odborné literatury, která prochází na Západě fází, kterou bychom mohli nazvat jako nadměrná literární tvorba. Z tohoto hlediska bylo pro mne velkým zážitkem představení knihy *Constitutionalism and Economy in Africa*, která je kolektivním čtyřsvazkovým dílem Univerzity v Pretorii zabývajícím se tématem, které nadměrnou tvorbou rozhodně netrpí. Prof. Charles Fombad inicioval toto unikátní dílo a zpočátku s omezenou zahraniční pomocí vytvořil kolektiv, který studuje a analyzuje Afriku přímo z Afriky. Hlavním předmětem je vztah ekonomiky a konstitucionalismu, včetně zakotvení pravidel ekonomického ovlivňování, pomoci mezinárodních organizací, regulace investic. Toto dílo odráží určitý demokratický úpadek Jihoafrické republiky a dalších analyzovaných států, který je ovlivňován těmito faktory. Africký příspěvek k ústavnímu právu prostřednictvím této knihy je bezprecedentní.

5. Kam kráčí ústavní právo?

Kongres ukázal, že vývoj ústavního práva reflektuje základní problémy světa a států. Od optimistického náhledu, který má tendenci přeceňovat vliv ústav na režim, ukázal kongres realističtější tvář. Ústavní právo jako obor je povinno udržet kontakt mezi různými režimy. Na druhou stranu však musí přiznat omezené možnosti oboru při vytváření a formování demokratických režimů.

Jindřiška Syllová*

---

* JUDr. Jindřiška Syllová, CSc., Parlamentní institut Poslanecké sněmovny a Právnická fakulta Univerzity Karlovy. E-mail: syllova@psp.cz.

Zpráva z 18th ICC International Commercial Mediation Competition

Ve dnech 6. až 11. února 2023 se konal v Paříži 18. ročník soutěže v mezinárodně obchodní mediaci pořádaný Mezinárodní obchodní komorou (*International Chamber of Commerce*). Jedná se o jednu z největších celosvětových vzdělávacích soutěží zaměřujících se výhradně na mezinárodní obchodní mediace. Soutěž představuje skvělou příležitost, jak mohou studenti dále rozvíjet své negociační dovednosti a zároveň navázat cenné kontakty s mezinárodně uznávanými kapacitami v oboru alternativních způsobů řešení sporů (ADR – *alternative dispute resolution*). Po dvou posledních letech, kdy soutěž probíhala pouze v online podobě, se letos při této příležitosti sešlo 170 studentů, 70 koučů, 120 profesionálů věnujících se ADR v teorii i praxi a 40 dobrovolníků z celého světa.

V pondělí 6. února proběhla v ústředí Mezinárodní obchodní komory registrace účastníků. Ve dnech 7. až 9. února se poté již uskutečnila kvalifikační ústní kola soutěže v prostorách Espace Clery, v rámci kterých se mezi sebou utkalo všech 48 univerzitních týmů ze 30 zemí.

Přípravy na soutěž ale započaly již během minulého roku. Týmy zdokonalovaly své vyjednávací a mediační schopnosti v rámci speciálních předmětů k tomu určených na svých fakultách. V prosinci pak již dorazila zadání konkrétních případů, přičemž ke každému případu bylo třeba vyhotovit mediační plán. Mediační plán obsahuje informace o vyjednávací strategii týmu obecně, o rozdělení rolí mezi strany a o jejich skrytých zájmech. V neposlední řadě nesmí v mediačním plánu chybět také BATNA (*best alternative to a negotiated agreement*) aneb druhá nejlepší varianta v případě, že by jednání nedospělo k dohodě.

V ústních kolech spolu pak vždy dvě dvojice studentů z různých univerzit vyjednávaly o předem zadaných obchodních případech za účasti profesionálního mediátora a dvou rozhodčích. Každá dvojice studentů při jednání ztvárnila dvě role – roli klienta a roli jeho právního zástupce. V úvodu setkání rozhodčí obobovali odevzdané mediační plány stran. Během mediace pak pečlivě vyplňovali hodnotící archy a po jejím skončení poskytli stranám zpětnou vazbu. Hodnotila se například schopnost prosadit své zájmy při dostatečném zohlednění zájmů druhé strany, schopnost využít mediátora, naplnění mediačního plánu nebo týmová spolupráce. Bylo velmi přínosné sledovat jednak odlišné přístupy každého týmu k řešení zadaných mediačních problémů, ale také více či méně odlišné přístupy jednotlivých mediátorů.

Čtyři týmy¹ s nejlepším celkovým výsledkem za všechna předchozí kola postoupily do semifinále, které se konalo v pátek 10. února opět v prostorách ústředí Mezinárodní obchodní komory. V samotném závěru soutěže, v sobotním finálovém kole, čekal v prostorách SciencesPo² na poslední dva týmy z New York Law School a NALSAR University of Law případ *The Cultural Exhibition* napsaný *Christopherem Miersem*.³ Po velmi vyrovnaném souboji se nakonec vítězem stal tým z NALSAR University of Law z Indie.

1 New York Law School – USA, University of Trento – Itálie, NALSAR University of Law – Indie a University of Auckland – Nový Zéland.

2 Pařížský institut politických studií.

3 Renomovaný odborník na stavební spory, autorizovaný architekt a autorizovaný rozhodce, který bohužel skončil jen pár dní před samotným finále soutěže.

Mezi účastníky ústních kol soutěže byly letos vybrány také dva týmy z českých právnických fakult, konkrétně z Právnické fakulty Masarykovy univerzity a Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Ačkoli oba týmy skončily před branami semifinále, předvedly bezesporu velmi kvalitní výkony při reprezentaci svých fakult. Účast v soutěži byla studentům v mnohém přínosem. Nejenže jim poskytla prostor pro zdokonalení jejich vyjednávacích schopností, ale zároveň jim také umožnila setkat se s uznávanými mediátory z celého světa, navázat s nimi kontakty a dozvědět se více o tom, jakou roli sehraává mediace v ostatních státech.

Kateřina Končecová*

---

* Bc. Kateřina Končecová, studentka 5. ročníku Právnické fakulty Masarykovy univerzity. E-mail: 447625@mail.muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0650-9313>.

Objectivity and Balance in Broadcasting: the Misunderstood Myth of the Equality of all Voices

Martin Škop (<https://orcid.org/0000-0002-2727-8059>) –

Lenka Waschková Císařová (<https://orcid.org/0000-0002-3307-0801>)

Abstract: The concepts of objectivity and balance in broadcasting are among the central normative concepts of broadcasting regulation (see Article 31(2) and (3) of Act No 231/2001 Coll., on the operation of radio and television broadcasting). Despite the frequent use of these audiovisual broadcasting correctives, there is insufficient agreement on their content or definition. Due to its critical focus, the article has chosen media theory as a starting point, which understands the concepts of objectivity and balance in a different context than their use in the legal environment. This is due to their insufficient grasp and the “mechanical” approach to understanding balance or objectivity both in media practice and in subsequent legal evaluation. Therefore, the article grounds its analysis of the media-theoretical method and, consequently, of the existing findings in legal theory and practice, which provides an informed basis for further reflection. Based on these findings, the article presents value-cognitive instrumentation offering appropriate procedures for assessing whether a message (media content) falls within the scope of the relatively abstract notions of objectivity and news balance. The article is conceived doctrinally as a search for coherence between the media-theoretical approach and legal solutions to the problems associated with objectivity and news balance in broadcasting.

Keywords: objectivity, news balance, broadcasting regulation, audiovisual regulation

Objective and Balanced Information in Broadcasting – a Rational Requirement or an Illusion?

Tomáš Svoboda (<https://orcid.org/0000-0002-2197-8214>)

Abstract: The article provides a critical analysis of the requirements of objective and balanced information in broadcasting, which are contained in Act No. 231/2001 Coll., on the Operation of Radio and Television Broadcasting and on Amendments to Other Acts, as amended, and also in the previous legislation. The article attempts to explain the nature of these requirements in the current social context. It comes to the general conclusion that these requirements are intended to represent general ideas of journalistic ethics and related ethical standards, which (in the case of some programmes, especially news programmes) are actually enforced through state supervision of radio and television broadcasting. This framework seems rational, at least in terms of the congruence of the public interest towards which both journalistic ethics and state supervision of broadcasting are in principle aimed. From this perspective, the so-called new media, which may replace the “traditional” media in practice and which are generally more loosely regulated by law (and to which the comparable requirement of objectivity and balance of information does not usually apply), appear problematic. The future solution to this disparity may be both to strengthen the regulation of the new media and/or to deregulate the traditional media in some way.

Keywords: objectivity, balance, radio broadcasting, television broadcasting, news reporting, journalism, ethics, public interest, state supervision, Broadcasting Council, new media

Accessibility of Media Content: Blocking Disinformation Sites

Tina Mizerová (<https://orcid.org/0009-0000-6003-9562>) –

Jakub Harašta (<https://orcid.org/0000-0002-5722-0325>)

Abstract: The fundamental impact of radio, so characteristic of the first half of the 20th century, or television, which dominated the second half of the 20th century, is a thing of the past. Instead, the 21st century is characterised by the rise of digital technologies that confront the “traditional” media environment with numerous challenges. One important phenomenon is disinformation and disinformation media. Although

they have been studied and observed for decades they have come to the attention of both the professional and lay public in the context of two significant recent societal challenges: the Covid-19 pandemic and the Russia-Ukraine war. While the impact of disinformation has been debated in the context of the former, there has been no blocking of it. In the latter case, however, the action was taken to suppress the availability of disinformation content. The ultimate aim of this article is to assess the constitutionality of blocking disinformation content in general terms, using the experience of the disinformation campaigns around Covid-19 and the Russia-Ukraine war as a case in point.

Keywords: disinformation, blocking, freedom of speech, Russian Federation, case study, proportionality

De/Criminalisation of Defamation: an Adequate Sanction or a Barrier for the Debate of Public Interest?

Monika Hanych (<https://orcid.org/0009-0008-2233-8359>)

Abstract: Is the imposing of criminal sanctions for defamation still desirable and tenable in today's society, especially in view of the possible negative consequences for the work of the media and specific journalists in reporting on matters of public interest? The paper answers this question by analysing the long-evolving case law of the European Court of Human Rights, international comparisons across states, and a review of the imposition of criminal and other types of sanctions in the national context. It also takes into account the long-standing recommendations of international organisations calling for the total abolition of the crime of defamation from the legal systems.

Keywords: freedom of expression, defamation, libel, criminalization of defamation, journalists, European Court of Human Rights

KARLOVARSKÉ PRÁVNICKÉ DNY

PRESTIŽNÍ CENA 2023

pro nejlepší právnický časopis v České a Slovenské republice

Anketní lístek

	Časopis Recenzované časopisy (R)		Vydavatel		Hodnotte 1-10 úroveň	
					Odborná/informační	
1	Acta Iuridica Olomucensia	(R)	Univerzita Palackého v Olomouci	ČR		
2	Ad Notam		Notářská komora ČR	ČR		
3	Ars notaria		Notářská komora SR	SR		
4	Bulletin advokacie/Advokátní deník	(R)	Česká advokátní komora	ČR		
5	Bulletin slovenskej advokácie	(R)	Slovenská advokátska komora	SR		
6	Bulletin Stavební právo		Česká společnost pro stavební právo	ČR		
7	Časopis pro právní vědu a praxi	(R)	Masarykova univerzita, Brno	ČR		
8	Epravo		EPRAVO.CZ, a. s.	ČR		
9	International and Comparative Law Review	(R)	Univerzita Palackého v Olomouci	ČR		
10	Jiné právo		Kolektiv autorů (blog)	ČR		
11	Jurisprudence	(R)	Wolters Kluwer ČR, a. s., a PF UK	ČR		
12	Justičná revue	(R)	Ministerstvo spravedlivosti SR	SR		
13	Komorní listy	(R)	Exekutorská komora ČR	ČR		
14	Kriminalistika	(R)	Ministerstvo vnitra ČR	ČR		
15	Obchodní právo	(R)	Wolters Kluwer ČR, a. s.	ČR		
16	Obchodněprávní revue	(R)	C. H. Beck	ČR		
17	Právněhistorické studie	(R)	PF Univerzita Karlova v Praze	ČR		
18	Právní prostor		ATLAS consulting spol. s r. o.	ČR		
19	Právní rádce		Economia, a. s.	ČR		
20	Právní rozhledy	(R)	C. H. Beck	ČR		
21	Právnícké listy	(R)	PF ZČU v Plzni, Wolters Kluwer ČR, a. s.	ČR		
22	Právník	(R)	Ústav státu a práva AV ČR	ČR		
23	Právní obzor	(R)	Ústav státu a práva SAV	SR		
24	Právo a rodina		Wolters Kluwer ČR, a. s.	ČR		
25	Soukromé právo		Wolters Kluwer ČR, a. s.	ČR		
26	Revue církevního práva	(R)	Společnost pro církevní právo	ČR		
27	Revue pro právo a technologie	(R)	Masarykova univerzita Brno	ČR		
28	Rodinné listy		Wolters Kluwer ČR, a. s.	ČR		
29	Soudce		Soudcovská unie ČR	ČR		
30	Soudní rozhledy	(R)	C. H. Beck	ČR		
31	Správní právo	(R)	Ministerstvo vnitra ČR	ČR		
32	Státní zastupitelství	(R)	Wolters Kluwer ČR, a. s.	ČR		
33	Súkromné právo	(R)	Wolters Kluwer SR s. r. o.	SR		
34	Trestněprávní revue	(R)	C. H. Beck	ČR		
35	Trestní právo	(R)	Wolters Kluwer ČR, a. s.	ČR		
36	Zo súdnej praxe	(R)	Wolters Kluwer SR s. r. o.	SR		
37	Zpravodaj Jednoty českých právníků		Jednota českých právníků	ČR		

Není nutné hodnotit všechny časopisy, jde o hodnocení výlučně dle vlastní znalosti a možnosti srovnání. Odborná a informační úroveň se hodnotí zvláště přidělením bodů od 1 do 10, kdy 1 bod je určen pro nejnižší a 10 pro nejlepší úroveň.

Níže lze navrhnout na cenu Pocta judikátu pravomocný rozsudek publikovaný mezi 1.3.2022 a 28.2.2023:

Soud..... sp. zn. .... ze dne.....

Anketní lístek prosíme zaslat poštou nejpozději do 31.5.2023, per e-mail do 12:00 hod. 16.6.2023 na adresu casopis.kjt@gmail.com, případně vyplnit na www.kjt.cz, zde je zveřejněn i Statut této ceny.

Anketní lístky obdržené do 31.5.2023 budou slosovány o věcné ceny (právníckou literaturu).

Souhlasím s uchováním následujících údajů pro účely zpracování ankety po dobu dvou let od uzávěrky. Prohlašuji, že jsem anketní lístek vyplnil/a osobně dle svého nejlepšího přesvědčení.

Jméno, příjmení, titul.....Profese.....

Adresa sídla.....Tel.....E-mail.....

Podpis.....

Při el. vyplnění (bez vlastního podpisu) zašlete ze svého vlastního e-mailu uvedeného ve Vašich veřejných kontaktech.

XXX. Konference Karlovarské právnícké dny

**HOTEL THERMAL,
Karlovy Vary 15. 6.–17. 6. 2023**

OD PRVNÍ KONFERENCE
V ROCE 1991 USILUJEME
O VZÁJEMNÉ POZNÁVÁNÍ
A CHÁPÁNÍ PRÁVNÍCH
SYSTÉMŮ SOUSEDÍCÍCH
ZEMÍ A FORMOVÁNÍ SI
PRÁVNÍHO NÁZORU
KE SPOLEČNÝM OTÁZKÁM
PLYNOUCÍM Z PRÁVA EU.

KJT

Pořádají:
**Karlovarské právnícké dny – Společnost českých,
německých, slovenských a rakouských právníků, z.s.
Česká advokátní komora, Slovenská advokátska komora
DAV – Arbeitsgemeinschaft Internationales Wirtschaftsrecht
Ústav státu a práva SAV, CZIPRA, DTJV**

Odborní mediální partneri

Nakladatelství C. H. Beck, s.r.o., Nakladatelství Leges, s.r.o., Nakladatelství Wolters Kluwer CR, a.s.,
Atlas consulting, spol. s r.o., Právní rádce, Právní prostor, Advokátní deník, EPRAVO.CZ, a.s.,
IWRZ – Zeitschrift für Internationales Wirtschaftsrecht

Program

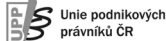
Prof. JUDr. Josef Bejček, CSc., PrF MU Brno – Kdy a komu se (ne)vyplatí porušit právo?
Mgr. et Mgr. Michal Bobek, MJur, Ph.D., Dr.h.c., NSS – K čemu je Ústavní soud?
Prof. JUDr. Jan Dědík, VSE, AK Kocián, Šolc, Balaščík / Doc. JUDr. Ivana Štenglová, VSCI Praha, PF UK – Způsobilost k výkonu funkce statutárního orgánu po novele ZOK k 1.7.2023
JUDr. Ondřej Dostal, ČEZ – Soutěžní právo v podmínkách řešení energetické krize
Prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš, Právnícká fakulta TU Trnava, Ústav státu a práva AV ČR – Právo věku „uálů“
Prof. JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D., PF UK / **JUDr. Lukáš Bohuslav, Ph.D.**, PF UK – Konsensuální vyřízení věci v trestním řízení proti právnickým osobám
Dr. Eric Heinke, místopředseda RAK Wien – Advokátní povinnost mlčenlivosti – Děravý švýcarský sýr made in Austria?
JUDr. Ing. Pavel Horák, Ph.D., NS ČR – Právní domněnky a fikce ve smluvních vztazích
Univ.Prof. Dr.iur. Georg Kodek LL.M., WU Wien – Aktuální výzvy v právu odpovědnosti za vady
JUDr. Zdeněk Krčmář, NS ČR – Zápočet v insolvenčním řízení (případně i novela k restrukturalizaci)
Doc. JUDr. Ondřej Laciak, Ph.D., podpredseda SAK – Ochrana advokátního tajemství při prohlídce advokátní kanceláře
Doc. JUDr. Petr Lavický, Ph.D., PrF MU Brno – Rozdělení důkazního břemena ve sporu o vrácení peněžitě částky
Doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph.D., PF UP v Olomouci – Výklad závěti
JUDr. Monika Novotná, místopředsedkyně představenstva ČAK – Mlčeti (a) zlato – novinky z advokátního práva
JUDr. Jan M. Passer, Ph.D., LL.M., Soudní dvůr EU, Lucemburk – Odpovědnost státu za škodu podle principu Francovich
JUDr. Robert Pelikán, Ph.D., PF UK – Digitální právní jednání z hlediska hmotného práva v bankovních vztazích, distributorů energií a poskytovatelů telekomunikačních služeb
Prof. JUDr. Irena Pelikánová, DrSc., PF UK, (bývalá soudkyně Tribunálu EU) – Determinace smluvního vztahu nezávislá na vůli stran
JUDr. František Půry, Ph.D., NS ČR / **JUDr. Martin Richter, Ph.D.**, PF UK – Výkon funkce statutárního orgánu obchodní korporace v trestněprávních souvislostech
Hon. Prof. Mag. Dr. Jürgen Rassi, Privatdoz., OGH Wien – Právní ochrana ze strany státních soudů při přezkumu rozhodčích nálezů
Mgr. Dušan Sedláček, advokát Praha – Přezkum rozhodčích nálezů v ČR
Mgr. Petr Sprinz, Ph.D., LL.M., Allen & Overy – Odpovratelnost v insolvenčním řízení – zákaz předbírání ve frontě věřitelů
JUDr. Juraj Szabó, Ph.D., Rozhodčí soud při HK ČR a AK ČR – Ovlivňování rozhodčího řízení judikaturou českých obecných soudů
Prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D., ÚS ČR, PF UK – Neúčinné vyšetřování v judikatuře Ústavního soudu
JUDr. Petr Šuk, NS ČR – Pracovněprávní ochrana členů statutárních orgánů obchodních korporací aneb Nekonečný příběh, díl 875
Doc. JUDr. Petr Tégl, Ph.D., PF UP v Olomouci – Právní charakter zařízení energetické či telekomunikační infrastruktury a zákonná a smluvní omezení vlastnických pozemků
Doc. JUDr. Jozef Vozár CSc., Ústav státu a práva SAV – Zneužití bankovních úvěrů a záruk
Prof. Dr. Friedrich Graf von Westphalen, prezident KJT – Protiprávní čerpání abstraktní bankovní záruky – existuje účinná obrana?
Mgr. Michal Vávra, advokát, Brno, Vídeň – Koreferát k české úpravě finanční záruky a aktuální judikatuře

Konference bude simultánně tlumočena ČJ/NJ.

**Moderátoři konference: JUDr. Vladimír Zoufalý a Mgr. Michal Vávra,
JUDr. Petr Bríza, Doc. Jozef Vozár, JUDr. Ondřej Trubač, Doc. Filip Melzer a Mgr. Kamil Blažek
Změna programu vyhrazena. Časové uspořádání programu na www.kjt.cz**

Účastnický poplatek je 11 000 Kč + DPH.
V rámci Slavnostní recepce dne 16.6.2023 budou vyhlášena tradiční ocenění společnosti.
(Prestížní cena, Autorská cena a Pocta judikatuře).
Anketní lístek lze vyplnit na www.kjt.cz.
Podmínky účasti a přihlášení www.kjt.cz

Partneři konference:

OLOMOUCKÉ PRÁVNICKÉ DNY 2023

XVI. ROČNÍK MEZINÁRODNÍ
VĚDECKÉ KONFERENCE

18.–19. KVĚTNA 2023

Právnická
fakulta

Vážení kolegové,

přijměte, prosím, pozvání na XVI. ročník mezinárodní vědecké konference **Olomoucké právní dny 2023** pořádaný Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci ve dnech 18. – 19. května 2023 v prostorách PF UP.

Konference se bude již tradičně odvíjet ve dvou částech – po úvodních přednáškách, kde vystoupí významní čeští a zahraniční odborníci se svými příspěvky, budou následovat tematicky zaměřené sekce.

Podrobné informace ke konferenci včetně elektronické přihlášky naleznete na:
<https://www.pf.upol.cz/opd/>

S úctou

doc. JUDr. Václav Stehlík, LL.M. Ph.D.
děkan Právnické fakulty
Univerzity Palackého v Olomouci

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Tř. 17. listopadu 8 | 771 11 Olomouc | T: 585 637 509
www.pf.upol.cz

VÍCE INFORMACÍ

epravo.cz

§ CODEXIS®

PRÁVNÍ PROSTOR

Právník
Teoretický časopis
pro studii státu a práva

Vyrovnání újmy prospěchem se zaměřením na újmu způsobenou při ublížení na zdraví

Compensatio lucri cum damno

Tomáš Doležal – Ivo Smrž

Ústav státu a práva AV ČR
Praha 2022, 144 stran

ÚSTAV	STÁTU
A	PRÁVA

Akademie věd ČR

Publikace cílí na zodpovězení klíčové otázky, zda je přípustné a obecně vůbec vhodné při stanovení výše náhrady újmy zohlednit prospěch nabytý v důsledku škodní události. Záměrem autorů je mimo jiné přispět do české právní doktríny argumentací a teoretickými vodítky, která mohou napomáhat při řešení jednotlivých případů.

